

Annina Haaranen

YRITYSVETOINEN KEHITYSYHTEISTYÖ –
TAPAUSTUTKIMUKSENA SUOMEN BEAM- OHJELMA

Maantieteen Pro Gradu –tutkielma

Turun yliopiston maantieteen ja geologian laitos

Ohjaaja:

Lauri Hooli

Asiasanat: Yritysvetoinen kehitysyhteistyö, yksityisen sektorin kehitysyhteistyö, kehitys,
kehityspolitiikka, kehitysyhteistyö, yksityinen sektori

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –järjestelmällä.

SISÄLLYS

1	Johdanto	4
2	Kehityksen monet määritelmät	8
2.1	Kehityspolitiikan keinona kehitysyhteistyö	8
2.2	Tavoitteena taloudellinen kehitys.....	9
2.2.1	<i>Klassiset talouskasvun teoriat</i>	9
2.2.2	<i>Washingtonin konsensus ja rakenneuudistukset 1980 ja -90 -luvuilla</i>	11
2.2.3	<i>Post-Washingtonin konsensus: taloudellinen kehitys</i>	13
2.3	Inhimillinen ja kestävä kehitys	14
2.3.1	<i>Kehitys vapautena</i>	14
2.3.2	<i>Kestävä kehitys: Vuosituhattavoitteista kestävän kehityksen tavoitteisiin</i>	16
2.4	Siirtyminen innovaatiopohjaiseen taloudelliseen kehitykseen.....	17
2.5	Kehityksen perinteiset toimijat.....	20
3	Kehitysparadigman muutos yritys vetoiseen kehitysyhteistyöhön	22
3.1	Yksityisen sektorin kehitysyhteistyön synty 2010-luvulla yritys vastuun konseptista	22
3.2	Mitä yritys vetoisella kehitysyhteistyöllä tarkoitetaan?	25
3.3	Yksityisen sektorin kehitysyhteistyön mahdollisuudet ja haasteet	27
4	Aineisto ja menetelmät	32
4.1	Tapaustutkimus ihmismaantieteessä	32
4.2	Yrityshaastattelut ja Suomen valtioneuvoston kehityspoliittinen selonteko (KEPO).....	33
4.3	Sisällönanalyysi.....	36
4.4	Tutkielman rajoitukset.....	38
5	Suomen BEAM-tapaustutkimus	38
5.1	Suomen kehityspolitiikan tausta.....	38
5.2	BEAM-esittely.....	41
6	Tutkimustulokset	43
6.1	BEAM-ohjelman yritysten ja Suomen kehityspolitiikan kohteet.....	43
6.2	Suomen kehityspolitiikan tavoite ja BEAM-yritysten tavoitteet	46
6.3	BEAM kehitysinstrumenttina.....	52
7	Tulostentarkastelu ja pohdinta	55
7.1	Taloudellisen kehityksen uudelleennousu – kehitystä kenelle?	55
7.2	Köyhyyden poiston ja kannattavan liiketoiminnan yhdistäminen	58
7.3	Innovaatorahastojen sopivuus kehityspoliittiseksi instrumentiksi	62
7.4	Suosituksukset yritys vetoisten kehitysinstrumenttien parantamiseksi	64
8	Johtopäätökset	65
	Kiitokset	
	Lähdeluettelo	
	Liitteet	

TURUN YLIOPISTO
Matemaattis-luonnontieteellinen tiedekunta
Maantieteen ja geologian laitos

HAARANEN, ANNIINA: Yritysvetoinen kehitysyhteistyö – Tapaustutkimuksena Suomen BEAM-ohjelma

Pro gradu -tutkielma, 73 s. 1 liite
40 op
Maantiede
Helmikuu 2019

Kansainvälinen kehitysyhteistyö on muutoksessa. Taloudellinen kehitys on noussut uudelleen kehitystavoitteiden keskiöön ja yrityksistä on tullut merkittäviä kehitystoimijoita. Uusi yritysvetoinen kehitysyhteistyö kohtaa useita haasteita, jotka liittyvät ennen kaikkea yritystoiminnan tavoitteiden ristiriitaisuuteen kehitystavoitteiden kanssa. Toistaiseksi tieteellisessä keskustelussa ei ole käsitelty riittävästi, miten kehitys määritellään yritysvetoisessa kehitysyhteistyössä. Keskityn tapaustutkimuksessani Business Finlandin ja ulkoministeriön yhteiseen Business with Impact (BEAM)-ohjelmaan. Tutkin ensinnäkin, mitä yritysvetoisella kehitysyhteistyöllä tarkoitetaan aiheen teoriassa ja kuinka BEAM-rahoitusohjelma toteuttaa sitä käytännössä. Toiseksi vertailen, kuinka BEAM-rahoitusohjelman yritysten käsitykset kehityksestä ja niiden kohdemaat vastaavat Suomen kehityspolitiikan tavoitteita. Kolmanneksi tarkastelen BEAM-ohjelman soveltumista kehitysinstrumenttina Suomen kehityspoliittisten tavoitteiden saavutteluun ja ehdotan, miten samankaltaisia instrumentteja olisi tulevaisuudessa hyödyllistä kehittää.

Tutkimuksen aineisto koostuu 21 yrityshaastattelusta, Suomen valtioneuvoston kehityspoliittisesta selonteosta ja -tulosraportista sekä BEAM-ohjelman väliarviointitapahtuman muistiinpanoista. Analysoin aineiston teemoittelevalla sisällönanalyysillä. Tutkimukseni tulokset osoittavat, että yritykset määrittelevät kehitystavoitteet ja -vaikutukset normaalin liiketoimintansa kautta, mikä muistuttaa teoreettisesti valinnaista yritysvastuuta. Yritysten hankkeiden yleistavoitteet eivät usein sisällä kehitystavoitteita, eikä hankkeissa keskitytä paikallisten osallisuuteen. Yritykset kohdistavat liiketoimintansa ennen kaikkea globaalin Etelän keskitulotason maihin maksukykyisille henkilöille. Näiden vuoksi BEAM-ohjelma ei tue täysin Suomen kehityspolitiikkaa, jonka tavoitteena on ennen kaikkea eriarvoisuuden vähentäminen. Lisäksi BEAM-ohjelman avulla kehitysvaikutusten saavuttaminen on haastavaa yritysten projektien ollessa lyhytkestoisia ja suuntautuessa vain tuotekehitykseen. Tutkimuksen perusteella on syytä pohtia, onko yritysvetoinen kehitysyhteistyö ainoastaan köyhille kohdistuvaa liiketoimintaa tai yritysvastuun noudattamista varsinaisen kehitysyhteistyön sijaan.

UNIVERSITY OF TURKU
Faculty of Mathematics and Natural Sciences
Department of Geography and Geology

HAARANEN ANNIINA: Private sector-led development cooperation – Case study of BEAM programme in Finland

Master's thesis, 73 p., 1 appendix.
40 ECTS
Geography
February 2019

International development cooperation is in transition. Economic development has shifted once again to the centre of development, and companies have become its main actors. This new private sector-driven development cooperation faces many challenges that include most of all a contradiction between the goals of companies and development goals. So far, scientific research has not discussed what development means in private sector-driven development cooperation. My focus in this research is on the case study of Business with Impact (BEAM) programme funded by the official development assistance (ODA) and Business Finland. Firstly, I scrutinize what the development research means by private sector-led development and how the BEAM programme is implementing it in practice. Secondly, I compare how these companies' perspectives on development and the target countries correspond with the goals of Finnish Development Policy. Thirdly, I ask to what measure the BEAM, as a development instrument, is suitable for reaching the goals of Finnish development cooperation.

My empirical research material consists of interviews with 21 companies, Finnish Development Policy Programme and Results Report document as well as notes from the mid-term evaluation event of BEAM. I analysed the material with thematic content analysis. The research reveals that companies define their development goals and impacts with respect to their own business which reminds theoretically of philanthropic corporate social responsibility (CSR). The overall goals of the projects do not often include development goals nor do they focus on participation of local actors. The private sector is targeting its business, mostly, to solvent customers in the middle-income countries. Thus, the BEAM programme does not fully support Finnish Development Policy that aims to reduce inequality. Moreover, it turns out that contributing to development goals through BEAM programme is challenging due to the short duration of the projects that focus solely on product development. Therefore, I am raising a question whether private sector-led development is only a bottom of the pyramid business or compliance of CSR instead of actual development cooperation.

1 JOHDANTO

Kansainväliseen kehityspolitiikkaan on viime vuosina kohdistunut suuria muutoksia niin tavoitteiden kuin kehitystoimijoidenkin osalta. Vuonna 2015 hyväksyttiin YK:n kansainväliset kestäväen kehityksen tavoitteet, joiden päätavoitteena on eriarvoisuuden vähentäminen jättämättä ketään jälkeen (SDGs 2018). Samalla kehitystavoitteiden keskiöön on palannut myös taloudellinen kehitys, jonka moottorina toimivat etenkin yritykset (Mawdsley 2015, 2017). Taloudellista kehitystä pyritään saavuttamaan etenkin innovaatioiden avulla, jotka ovat myös nousseet kehitysideologian keskiöön (Lundvall ym. 2009; Heeks 2010). Yksi suurimmista muutoksista on silti yksityisen sektorin nousu kehitysyhteistyön avainasemaan (Boland & Doland 2014; Villanger 2016; Mawdsley 2015, 2017; McEwan ym. 2017). Yritysten tärkeä asema kehitysyhteistyössä ei ole kuitenkaan uusi ilmiö, sillä jo 1980-luvulta lähtien niitä on pidetty valtioiden taloudellisen kehityksen takaajina (Jeppesen 2005). Vuoden 2011 Busanin korkean tason poliittisen foorumin myötä yritykset nimettiin ensimmäistä kertaa virallisiksi kehitystoimijoiksi (Kindorney & Reilly-King 2013; Boland & Doland 2014; Villanger 2016; Mawdsley 2015). Yksityisellä sektorilla tarkoitetaan moninaista voittoa tavoittelevaa toimijaryhmää, johon kuuluvat kaikenkokoiset yritykset. Käytän tutkimuksessa yksityistä sektoria synonyymina yritysten kanssa.

Itse kehitys on kiistanalainen käsite, jonka määritelmä ja keskeiset toimijat ovat muuttuneet. Yleisesti kehitystä pidetään myönteisenä muutoksena, jota tavoitellaan tarkoituksellisesti (Koponen 2007: 51–53). Kehitysyhteistyöhön osallistuvat eri toimijat erilaisin keinoin. Perinteisesti valtiot ovat antaneet kehitysyhteistyövaroja joko kahdenvälisesti suoraan toisella valtiolle tai kolmannen osapuolen kautta monenvälisesti. Nyt virallista kehitysapua toteutetaan yritysten kautta (Blowfield & Doland 2014; Mawdsley 2015, 2017; Janus ym. 2015; Villanger 2016). Muutokselle kohti yritysvetoista kehitysyhteistyötä on useita syitä, mutta pääasiassa sitä ovat ajaneet laman ja kehitysyhteistyöleikkausten myötä syntynyt rahoitustarve sekä tyytymättömyys nykyiseen kehitysyhteistyöhön (Hooli & Jauhiainen 2017). Esimerkiksi moni vuonna 2000 asetetuista kehityksen vuosituhattavoitteista jäi saavuttamatta vuoteen 2015 mennessä (Deacon 2016). Muutosta yksityisen sektorin kehitysyhteistyöhön perustellaan myös muun muassa sillä, että jotta kehitystä tapahtuisi, kaikkien yhteiskunnan merkittävien toimijoiden on oltava siinä mukana – mukaan lukien yritysten (Roiha 2017). Yritysten katsotaan olevan keskeisiä toimijoita köyhyyden poistamisessa, sillä ne luovat työpaikkoja, maksavat veroja, siirtävät pääomaa ja teknologiaa sekä kannustavat toisia yrityksiä sijoittamaan samaan maahan osoittamalla, että se ei ole liian riskialtis

sijoituskohde (Schulpen & Gibbon 2001; Jeppesen 2005; Villanger 2016). Suurin osa yritysvetoisen kehitysyhteistyön positiivista vaikutuksista pyrkii myötävaikuttamaan kehitykseen talouskasvun avulla. Yritysvetoista kehitysyhteistyötä kuvataan myös niin kutsuttuna win-win -tilanteena, jossa kehitysavusta hyötyvät niin avuantajamaiden yritykset kuin kehitysyhteistyön kohdemaat (Kindornay & Reilly-King 2013). Tämä osaltaan muuttaa koko kehitysyhteistyön tarkoitusta.

Yksityisen sektorin tekemään kehitysyhteistyöhön suhtaudutaan myös kriittisesti. Joidenkin tutkijoiden (Kolk & van Tulder 2006: 790; Blowfield & Doland 2014; Mawdsley 2015; Janus ym. 2015) mukaan yritysvetoinen kehitysyhteistyön riskinä on eriarvoisuuden kasvu yritysten pyrkiessä liikevoittoon jo valmiiksi vauriissa maissa. Tutkijat esittävät myös huolia paikallisen liiketoiminnan syrjäyttämistä sekä paikallisten työolosuhteiden ja palkkojen huononemisesta. Lisäksi joidenkin tutkijoiden mukaan yritysten kuuluisi edesauttaa kehitystä ainoastaan maksamalla veroja ja tuottamalla työpaikkoja eli pyrkimättä erityisiin kehitystavoitteisiin, joiden tavoitteluun niillä ei ole välttämättä riittävää kehitysyhteistyön osaamista (Newell & Frynas 2007). Küblböckin ja Staritzin (2014) mukaan yritysvetoinen kehitysyhteistyö ei ole helppoa myöskään yrityksille, jotka kohtaavat kohdemaissaan useita haasteita.

Suomessa yritysvetoinen kehitysyhteistyö on erityisen ajankohtainen, sillä vuonna 2015 valtaan astuneen hallituksen kehityspoliittiseksi linjaksi on noussut talouskasvuun tukeutuminen ja positiivisten vaikutusten tavoittelu nimenomaan myös Suomen talouteen (Valtioneuvoston selonteko 2016). Suomen kehitysavun määrärahoja on leikattu runsaasti nykyisen hallituksen aikana, ja samaan aikaan näitä kutistuvia resursseja on siirretty kansalaisjärjestöiltä yritysten käyttöön (Hooli & Jauhiainen 2017).

Tässä tutkimuksessa osallistun yritysvetoisen kehitysyhteistyön tieteelliseen keskusteluun tutkimalla Suomen kehityspoliittikan paradigman muutosta kohti yritysvetoista kehitysyhteistyötä. Tutkimuksen tapaustutkimuksena on viiden vuoden pituinen Business with Impact (BEAM)-rahoitusohjelma, joka on Business Finlandin (entisen Teknologian ja innovaatioiden kehittämiskeskus Tekesin) ja ulkoministeriön ensimmäinen yhteinen rahoitusohjelma (BEAM-ohjelmaesite 2016). Tutkimukseni on laadullinen, ja tutkimusaineistoni koostuu 21 puhelimen välityksellä tehdystä BEAM-ohjelmaan osallistuneiden yritysten haastattelusta, Suomen kehityspoliittisesta selonteosta (2016) vuosille 2015–2018, Suomen kehityspoliittikan tuloraportista

(2018) sekä BEAM-väliarviointitapahtuman muistiinpanoista. Analysoin aineiston pääasiassa teemoittelevalla sisällönanalyysillä.

Tutkimuskysymykseni ovat:

Kehityksen määrittely

1. Mitä yritysveloitetulla kehitysyhteistyöllä tarkoitetaan aiheen teoriassa ja kuinka Suomen valtion rahoittama BEAM-rahoitusohjelma toteuttaa sitä käytännössä?

Kehityksen käsitteen kohtaaminen kehitysyhteistyössä

2. Miten Suomen kehityspolitiikan tavoitteet vastaavat BEAM-rahoitusohjelman yritysten käsityksiä kehityksestä ja sen kohteista?

BEAM-rahoitusohjelma kehityspoliittisena instrumenttina

3. Miten BEAM-rahoitusohjelma soveltuu kehitysinstrumenttina Suomen kehityspoliittisten tavoitteiden saavutteluun?

Tutkimuskysymykset linkittyvät yhteen toinen toistensa kanssa, eivätkä siten sulje toisiaan pois. Ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni vastaan refleктоimalla aiempaa kehitystutkimuksen teoriaa yritysveloitetusta kehitysyhteistyöstä siihen, miten BEAM-rahoitusohjelman yritykset ymmärtävät kehityksen, ja ketkä ovat tämän kehityksen kohteena. Näitä näkökulmia verrataan toisessa tutkimuskysymyksessä Suomen kehityspolitiikan tavoitteiden ja kohteiden kanssa. Onkin syytä pohtia, kuinka yritysten voittoa tavoitteleva luonne ja kehityspolitiikan laajemmat tavoitteet tulisi sovittaa yhteen. Kolmannessa tutkimuskysymyksessä tarkastelen BEAM-ohjelman soveltuvuutta Suomen kehityspoliittisten tavoitteiden saavutteluun. Lisäksi ehdotan, miten samankaltaisia instrumentteja olisi tulevaisuudessa hyödyllistä kehittää.

Tapaustutkimukseni BEAM-ohjelma aloitettiin vuonna 2014, ja sen tarkoituksen on tukea yritysten ja yliopistojen kehittämää innovaatioita sekä auttaa suomalaisia yrityksiä menestymään niin Suomessa kuin ulkomailla. Samalla se pyrkii lisäämään globaalin Etelän hyvinvointia tukemalla paikallisten osallistuvuutta ja vaikutusvaltaa sekä taloudessa että yhteiskunnassa (BEAM 2017). BEAM-ohjelma on siitä poikkeuksellinen, että se on suunnattu pienille ja keskisuurille yrityksille, kun yleensä rahoitus kuten myös tutkimus kohdistuu vain monikansallisiin yrityksiin. Ohjelma on uusi tapa tehdä kehitysyhteistyötä niin Suomessa kuin maailmalla.

Tutkimukseni linkittyy hyvin myös muualla tapahtuneeseen kehityspolitiikan muutokseen, jota edustavat muun muassa Norjassa (Villanger 2016), Alankomaissa (Spitz ym. 2013) ja Isossa-Britanniassa (Mawdsley 2015) lisääntynyt yritysten rahoittaminen kehitysyhteistyövaroilla ja talouskasvun paluu kehityspolitiikan keskiöön. Alankomaiden kaupp- ja kehitysministeri on muun muassa todennut, että “termi kehitysapu katoaa täysin -- sen tilalle tulevat kansainvälinen yhteistyö, jossa yhdistyvät kauppa, sijoitukset ja apu” (Vaes & Huyese 2015: 37). Aiemmin yritysvetoista kehitysyhteistyötä on tutkittu myös yritysvastuun (Carroll 1991; Elkington 1998; Ashley 2009; Porter & Kramer 2011; Schüz 2012), uudenlaiseen kehitysyhteistyömuotoon siirtymisen (Villanger 2016; Mawdsley 2017) sekä julkisen- ja yksityisen sektorin yhteistyön näkökulmista (engl. public-private partnership) (Di Bella ym. 2013; Romero 2015). Lisäksi Suomen Unicef (Roiha 2017) on tutkinut, miten yritykset käsittävät oman roolinsa kehitysyhteistyössä. Tieteellisessä tutkimuksessa ei ole käsitelty lähes lainkaan, miten yritykset käsittävät tavoittelemansa kehityksen ja miten nämä pyrkimykset linkittyvät laajempien kehitystavoitteiden kanssa. Tämä tutkimus pyrkii vastaamaan näihin kysymyksiin. Rochan (2013: 20) mukaan kehityksen muuttuneita ja muuttuvia paradigmoja on tärkeä tarkastella, sillä vain näin on mahdollista muodostaa uusia realistisia ja kokonaiskuvan huomioivia kehitystavoitteita.

Tutkimukseni rakenne on seuraava. Aloitan käsittelemällä kehitysjattelun historiaa ja teoriaa kappaleessa 2 ”kehityksen monet määritelmät” ja keskityn erityisesti kehityksen toimijoihin kappaleissa 2.4 ja 3. Yksityisen sektorin tekemää kehitysyhteistyötä käsittelen syvemmin viitekehityksen kappaleessa 3. Kappaleessa 4 esittelen käytetyt aineistot sekä menetelmät ja kappaleessa 5 taustoitan Suomen kehityspolitiikan muutosta ja BEAM-instrumenttia. Kappaleessa 6 käsittelen keskeisimmät empiiriset tutkimustulokset. Vastaan ensimmäiseen tutkimuskysymykseen tulostentarkastelun ja pohdinnan osissa 7.1 ja 7.2. Toiseen tutkimuskysymykseeni vastaan tulosten osassa 7.2 ”köyhyyden poiston ja kannattavan liiketoiminnan yhdistäminen”. Kolmanteen tutkimuskysymykseeni vastaan pohdinnan osassa 7.3 ”innovaatorahastojen sopivuus kehityspoliittiseksi instrumentiksi”, ja viimeisessä osassa (7.4) pohdin, miten BEAM-ohjelman kaltaisia instrumentteja voisi tulevaisuudessa kehittää.

2 KEHITYKSEN MONET MÄÄRITELMÄT

2.1 Kehityspolitiikan keinona kehitysyhteistyö

Kehityksen saavuttamiseksi on oleellista määrittää, mitä sillä tarkoitetaan. Puhuttaessa kehityksestä kansainvälisellä tasolla siihen liittyy vahvasti ajatus maailman jakautumisesta ”kehittyneempään” globaaliin Pohjoiseen ja ”vähemmän kehittyneeseen” globaaliin Etelään (Potter ym. 2008: 18). Näiden keinoitekoisesti luotujen alueiden vuorovaikutuksessa globaalin Pohjoisen valtiot ovat toisen maailmansodan lopusta ja kylmänsodan alusta lähtien päättäneet ”tasata kehitystä” kehityspolitiikan avulla. Kehityspolitiikalla tarkoitetaan toimintaa, jolla valtio tavoittelee ajan mukaan vaihtelevia kehitystavoitteitaan usein omien rajojensa ulkopuolella, etenkin globaalissa Etelässä (Koponen ja Seppänen 2007). Kehityspolitiikan toteutuskeinona käytetään kansainvälisissä organisaatioissa vaikuttamista sekä kansainvälistä kehitysyhteistyötä tai kehitysapua. Kehitysavun ja kehitysyhteistyön käsitteitä käytetään usein synonyymeina, vaikka nykyisin on suotuisampaa puhua kehitysyhteistyöstä. Vanhalla kehitysavun termillä tarkoitetaan usein vain yksisuuntaisen taloudellisen avun antamista joko toiselle heikomman tulotason valtiolle tai valtion sisällä. Kansainvälinen kehitysapu sai alkunsa toisen maailmansodan jälkeen vuonna 1949 Harry Trumanin puheessa, jossa Truman totesi ”sivistyneiden” ja kehittyneiden valtioiden velvollisuudeksi auttaa köyhiä maita rauhan edistämiseksi niin kutsutulla Marshall-avulla (Potter ym. 2008: 7). Kehitysavun yksipuoleisuutta ja itse käsitettä on tämän jälkeen kritisoitu muun muassa siksi, että kehitysavun vastaanottajat nähdään passiivisina avun kohteina, jotka eivät itse kykene muuttamaan tilannettaan. Kehitysavun termin käytön nähdään vähentävän yhteisöjen voimaantumista ja aiheuttavan riippuvuutta (Hattori 2001; Koponen ja Seppänen 2007).

Kehitysavun ajatuksesta on siirrytty 2000-luvulla kohti kehitysyhteistyötä, jossa kehitysyhteistyön vastaanottajamaat ajatellaan aktiivisiksi toimijoiksi, jotka muovaavat omaa kehitysapuagendaansa yhdessä avunantajamaiden kanssa (Oden 2010). Sekä kehitysapuun että kehitysyhteistyöhön liittyy kuitenkin aina valtasuhteita (Chambers 2008). Osa tutkijoista (Power 2003, Lushaba 2009; Mawdsley 2015) kritisoi kehityksen ”tasausajattelun” pyrkivän vain oman edun tavoitteluun, mikä johtaa lopulta suurempaan eriarvoisuuteen maailmassa. Kehitysyhteistyötä voidaankin tarkastella developmentalismin ja instrumentalismin käsitteiden avulla (Koponen 2007). Developmentalismilla tarkoitetaan sitä, että kehityspolitiikan tavoitteena on myötävaikuttaa paikallisten ihmisten elinoloihin laajempia kehitystavoitteita, kuten köyhyyden poistamista, tukien. Instrumentalismi sen

sijaan tarkoittaa kehitysapua antavan tai kehitysyhteistyötä tekevän maan oman edun tavoittelua kehityspolitiikan avulla.

Instrumentalismia on havaittavissa nykyisin useiden valtioiden kehityspolitiikassa (Janus ym. 2015). Muun muassa Ranskan valtion kehitysministeriö rahoittaa Madagaskarin tekstiiliteollisuutta, sillä ranskalaiset yritykset hyötyvät samalla matalista kustannuksista, ja yritysten menestys lisää Ranskan vientiä tekstiiliteollisuuden alalla (Langan 2011: 102–103). Yhdysvallat taas antoi 1980-luvulla lainoja globaalin Etelän valtioille Yhdysvaltain dollareissa taatakseen dollarin valuuttakurssin (Hattori 2001). Myös Trumanin toisen maailmansodan jälkeen aloittamalla kehitysavulla oli pyrkimys estää juuri itsenäistyneitä globaalin Etelän valtioita muuttumasta kommunistisiksi Neuvostoliiton liittolaisiksi. Käytännössä kehitysyhteistyö on aina sekoitus sekä instrumentalismia että developmentalismia, ja yhdessä ne muokkaavat kehityspolitiikkaa (Koponen 2007). Molemmat näkökulmat vaihtelevat ajan ja tilan mukaan, ja eri aikoina maan kehityspolitiikka voi vaihdella näiden kahden ideologian välillä.

Kehitysavun ja kehitysyhteistyön käsitteiden välillä käydyn keskustelun lisäksi pohdintaa on aiheuttanut myös matalan tulotason maista käytettävät käsitteet. Globaalia Etelää kutsutaan muun muassa ”kehitysmaiksi”, ”vähiten kehittyneiksi maiksi” sekä kylmän sodan aikaisella termillä ”kolmas maailma” (engl. Third World) (Potter ym. 2008; Willis 2013). Käytettiin mitä käsitteistöä hyvänsä, kaikissa termeissä on maailman kahtia jakava luonne, joka ei edesauta Chambersin (2010) mukaan ajatusta tasa-arvoisesta yhteistyöstä. Lisäksi on huomioitava, että alueiden ja maiden sisälläkin esiintyy paljon eriarvoisuutta, mikä haastaa maantieteellisen jaon rikkaaseen globaaliin Pohjoiseen ja köyhään globaaliin Etelään (Potter ym. 2008: 36–43). Tästä huolimatta nykyisin parhaiksi käsitteiksi koetaan globaali Etelä ja globaali Pohjoinen, joita pidetään neutraalimpina termeinä kuin kehitysmaita. Kehitysmaa-käsitteeseen liitetään vahvasti ajatus siitä, että kehitysmaiden pyrkimyksenä on tulla samankaltaisiksi kehittyneiden globaalin Pohjoisen maiden kanssa.

2.2 Tavoitteena taloudellinen kehitys

2.2.1 *Klassiset talouskasvun teoriat*

Mitä itse kehityksellä sitten tarkoitetaan? Kehitysjattelun juuret tulevat 1700-luvun valistuksen arvoista, jotka korostivat sivistyksen, tieteen ja teknologian ajamaa muutosta Euroopassa (Power

2003). Kehitystä ei tuolloin ajateltu vielä kansainvälisesti, vaan valtiot keskittyivät lähinnä edistämään omien rajojensa sisäistä kehitystä. Kehittyäkseen valtiot käyttivät kuitenkin hyväkseen myös muita, etenkin globaalin Etelän, valtioita. Tämä oli erityisen avointa ennen kaikkea kolonialismin aikana 1400–1900 luvuilla. Varsinainen globaaliin Etelään kohdistuva kehitysapu aloitettiin vasta 1900-luvulla kolonialismin ja orjakaupan loputtua.

Trumanin aloittaessa kehitysavun vuonna 1949 kehitys ajateltiin muutoksena perinteisistä maaseudun elinkeinoista kohti länsimaalaista elämäntyyliä, teollisuutta ja talouskasvua. Tätä 1950-1960 -lukujen kehitysparadigmaa kutsutaan modernisaatioteoriaksi. Aikakauden kehityshankkeita toteutettiin usein investoimalla rahaa, materiaalisia resursseja ja tietotaitoa kasvukeskuksiin eli pääasiassa kaupunkeihin (Rocha 2013: 2). Talouskasvun ajateltiin sitten levittäytyvän kasvukeskuksista syrjäseuduille ja koko yhteiskuntaan tutkijoiden Hirshmanin ja Myrdalin valumaefekti-uskon (engl. trickle down) mukaisesti (Potter ym. 2008). Modernisaatioteoriassa kehitys ajateltiin siis ylhäältä valtion tasolta alas kansalaisille suuntautuvana (engl. top-down) talouskasvuna.

Modernisaatioteorian eräänä tärkeimpänä tukijana oli ekonomisti W.W. Rostow (1990), jonka 1960-luvulla kehitetyn lineaarisen kasvuteorian mukaan ihmiset kuluttavat kehityksen myötä koko ajan enemmän, mikä muuttaa lopulta koko maailman kapitalistiseksi. Hänen mukaansa kaikki yhteiskunnat kulkevat läpi viiden vaiheen: perinteinen yhteiskunta, ensiaskeleet kehitykseen, kehitys, tie kypsytyteen ja massakulutuksen aika. Hän korostaa, että globaalin Etelän kehitys on mahdollista saavuttaa vain maiden ulkopuolisen kehitysavun ja uusien teknologioiden avulla. Toinen tunnettu modernisaation tunnettu tutkija oli John Keynes, joka erosi aiemmista teorian tutkijoista, sillä hänen mukaansa talouskasvun saavuttamiseksi tarvittiin myös erittäin vahvaa valtion asemaa (Rocha 2013). Maailmansotien jälkeisessä keynesiläisessä mallissa suosittiinkin julkisten palveluiden ja tukien tarjoamista kansalaisille (Potter ym. 2008: 65, 83). Keynesiläinen talouskasvumalli sai kuitenkin loppunsa 1970-luvun laman myötä, joka johti lainamäärien kasvuun öljyn hinnan noustessa.

Modernisaatioteoria sai osakseen paljon kritiikkiä ja se hylättiin lopulta. Kritiikkiä aiheutti muun muassa se, että teorian mukaan teollisuus, teknologia ja näiden tuoma vauraus ovat siirrettävissä maasta toiseen huomioimatta lainkaan eri kontekstien merkitystä kehitykseen (Gore 2000: 792). Kehitys globaalissa Etelässä olisi tuskin voinut olla samanlaista kuin teollistumisen myötä

Euroopassa pari sataa vuotta aiemmin (Potter ym. 2008: 20). Teoriaa kritisoitiin myös sen eurosentrisyydestä, jolla tarkoitetaan ajatusta Euroopan ja länsimaisten arvojen paremmuudesta. Globaalin Etelän valtiot nähtiin takapajuisina, ja niiden perinteiden ajateltiin hidastavan edistystä (Power 2003). Modernisaatioteorioita käytettiin myös oikeutuksena paikallisten kulttuurien hävittämiseksi modernisaation tieltä. Juuri itsenäistyneille Afrikan maille 1950-luvun globaalinen Pohjoisen modernisaatioajatukset tuskin edustivatkaan positiivista kehitystä, etenkin kun aiempien vuosikymmenien kolonialismi oli oikeutettu juuri samaisella länsimaiden tehtävänä sivistää ei-modernia maailmaa (Lushaba 2009).

Myös usko valumaefektiin perustuvaan kehitykseen heikkeni, sillä maaseudun ja kaupungin välinen eriarvoistuminen kasvoi entisestään (Langan 2011: 83). Modernisaatioteoriat eivät silti suinkaan kadonneet 1970-luvulla, vaan yhä nykyisin globalisaation myötä useat globaalinen Pohjoisen valtiot ajavat omia prioriteettejaan ja globaalinen Etelän muuttamista moderniksi - pohjoisen kaltaiseksi (Lushaba 2009). Tämä on havaittavissa myös nykyisistä kehityspolitiikan muutoksista kohti yritysvetoista kehitysyhteistyötä (Mawdsley 2014). Lushaba (2009) pitääkin modernisaatiokehitystä ja jopa koko nykyistä kehitysyhteistyöideologiaa uskolonialismin oikeutuksena ja peittelynä. Toisaalta myös moni globaalinen Etelän toimijoista haluaa modernisaatiota, eikä sitä pitäisi heiltä myöskään kieltää.

2.2.2 Washingtonin konsensus ja rakenneuudistukset 1980 ja -90 -luvuilla

Kehitys määriteltiin 1980-luvulla edelleen pääasiassa talouskasvuna, jota mitattiin bruttokansantuotteella (Rocha 2013: 8). Erona aiempaan kehityspolitiikkaan oli kuitenkin jälleen valtion aseman muuttuminen (Gore 2000). Keynesiläistä valtion tukemaa talouskasvun mallia pidettiin liian sosialistisena, ja usko siihen oli kadonnut 1979–1983 laman takia (Potter ym. 2008: 82). Talouslaman seurauksena usea globaalinen Etelän valtio otti lainaa, jota ne eivät pystyneet myöhemmin maksamaan takaisin (Soederberg 2004). Tämä johti lainakriisiin, jonka aikana valtiot kuluttivat ison osan bruttokansantuotteestaan lainojen takaisinmaksuihin julkisten palvelujen tarjoamisen sijaan.

Kansainväliset rahoitusinstituutit, etenkin Maailmanpankki, esittelivät lainakriisin ratkaisuksi rakenneuudistusohjelmia (engl. Structural adjustment programmes, SAPs), joiden seurauksena valtiot siirsivät useat julkisen sektorin palvelut yrityksille (Gibbon & Schulpen 2002; Soederberg

2004). Rahoitusinstituutiot kannustivat valtioita jättämään ongelmat markkinatalouden hoidettavaksi niin kutsutussa ”laissez-faire” politiikassa (Gore 2000). Laissez-faire politiikassa uskottiin, että maahan sijoitetut ulkomaiset investoinnit (engl. FDI) loisivat itsestään talouskasvua ja sitä kautta hyvinvointia.

Tätä yksityistämistä ja talouskasvuun pyrkivää markkinajohtoista politiikkaa kutsutaan Washingtonin konsensukseksi tai uusliberalismiksi (Soederberg 2004: 283). Konsensuksen aikana globaalin Pohjoisen yritykset alkoivat siirtää liiketoimiaan kansainvälisille markkinoille, joissa tuotantokustannukset ovat pienempiä ja tuotot suurempia (Potter ym. 2008: 84). Uusliberalismin myötä myös kehityksen paradigma muuttui, ja kehitysapu siirtyi valtion sisäisestä kehitystyöstä laajempaan kansainväliseen kehitysapuun ja -yhteistyöhön, joita johtivat tuolloin lähinnä kansainväliset rahoituslaitokset (Gore 2000: 790). Washingtonin konsensuksen aikana kehitysyhteistyötä tehneet instituutiot tunnistivat myös ensimmäistä kertaa yritykset kehitystoimijoiksi, vaikkakin vain kansallisella tasolla ja normaalin liiketoimintansa kautta.

Lyhyen aikavälin edut kuvastavat hyvin monia Washingtonin konsensuksen kehitysprojekteja, joille kansainväliset rahoituslaitokset asettivat usein painetta nähdäkseen taloudellisia tuloksia nopeasti. Myös tämä kehitysparadigma onkin saanut osakseen paljon kritiikkiä. Kritisoijien (Gore 2000; Potter ym. 2008; Lushaba 2009) mukaan uusliberaali ideologia on tuottanut ainoastaan lisää eriarvoisuutta ja keskittänyt vallan muutamien ihmisten käteen, sillä toisin kuin keynesiläinen malli, se korostaa yksilön kykyä pärjätä omillaan. Uusliberalismi törmäsikin voimakkaasti inhimilliseen kehitykseen 1990-luvulla sen keskittyessä ainoastaan talouskasvuun (Gore 2000). Uusliberalismin ajan projekteja kuvailtiin myös liian asiantuntijakeskeisiksi. Rakennemuutosten yksityistämisen vuoksi moni julkista palveluista riippuvainen ihminen köyhtyi entisestään ja tuloerot kasvoivat. Lisäksi Washingtonin konsensuksen aikana monet monikansalliset yritykset siirtyivät globaaliin Etelään, jonka maiden tehtäväksi jäi ainoastaan alkutuotanto. Suurin osa raaka aineista vietiin ja viedään edelleen 2000-luvulla globaalin Pohjoiseen jalostettavaksi (Power 2003). Osa uusliberalismin ideologiasta onkin säilynyt nykypäivään asti ja useita kehitysprojekteja tehdään edelleen lyhyen aikavälin fokuksella. Uusliberalismin vaikutukset globaaliin Etelään ovat siis merkittävät.

2.2.3 Post-Washingtonin konsensus: taloudellinen kehitys

Vaikka uusliberalismin ajatukset ovat edelleen vahvoja, 1990-luvulla kehitysparadigma muuttui jälleen. Tällä kertaa kohti talouskasvua monipuolisempaa kehitysajattelua. Syynä tähän muutokseen oli muun muassa Itä-Aasian talouksien ajautuminen kriisiin, mikä aiheutti mielipide-eroja Maailmanpankin ja Kansainvälisen rahaston (IMF:n) välille. Myös Washingtonin konsensuksen aikaiset rakenneuudistukset epäonnistuivat, kun lainaa ottaneet globaalit Etelän valtiot eivät kyenneet maksamaan velkojaan takaisin. Seurauksena valtiot ja kansainväliset instituutiot tunnistivat jälleen tarpeen puuttua maailmantalouteen. Samalla luovuttiin uskosta, että pelkkä talouskasvu loisi kehitystä.

Post-Washingtonin konsensuksessa voimaannuttaminen ja köyhyyden poisto nousivat 1990-luvulla kehitysideologian päätavoitteiksi (Soederberg 2004: 284, Potter ym. 2008: 45). Vaikka itse kehitysyhteistyö oli edelleen ylhäältä alaspäin suuntautuvaa (engl. top-down), kehitysstrategian näkökulma kunnioitti enemmän eri kontekstien eroja ja muuttui pitkäkatseisemmaksi. Tästä huolimatta taloudellinen kehitys nähtiin edelleen parhaana tapana saavuttaa tasa-arvoista kehitystä (Schulpen & Gibbon 2001: 2; Langan 2011: 90). Ero talouskasvun ja taloudellisen kehityksen välillä on se, että talouskasvu on määrällisesti bruttokansantuotteella mitattavaa, kun taas taloudellinen kehitys on laadullista muutosta, johon talous myötävaikuttaa esimerkiksi työpaikkojen luomisen avulla (Rocha 2013: 14). Yksityinen sektori on usein tunnistettu talouden moottoriksi, minkä vuoksi yrityksillä oli jo Post-Washingtonin konsensuksessa merkittävä asema. Valtion tehtävänä oli siis tarjota yrityksille ympäristö, jossa ne voisivat menestyä samalla köyhyyttä vähentäen normaalin liiketoimintansa avulla.

Vaikka kehitysideologia oli siirtynyt alkuaikojen länsimaisen elämän ihailusta kohti näennäisesti tasa-arvoisempaa kehitystä, ihmisten elinolot eivät silti parantuneet suuresti, ympäristön tila heikkeni ja eriarvoistuminen lisääntyi yhä (Rocha 2013: 15–17). Kasvavien tuloerojen erääksi syyksi ajateltiin epätasa-arvoista maailmankauppaa, jossa globaali Etelä menettää enemmän rahaa tullien ja rajoitteiden vuoksi, kuin mitä se saa kehitysavun muodossa (Potter ym. 2008). Ennen kaikkea kehitystoimijoille muodostui ymmärrys, että köyhyyden ja eriarvoisuuden poistamiseen tarvitaan taloudellisten resurssien lisäksi myös muita toimenpiteitä (Willis 2011).

2.3 Inhimillinen ja kestävä kehitys

2.3.1 *Kehitys vapautena*

Samaan aikaan Washingtonin konsensuksen hallitessa 1970–1980 luvuilla muodostui uusi kehitysideoologia, joka korosti inhimillistä kehitystä taloudellisen tehokkuuden sijaan (Gore 2000: 791–793). Uusi inhimillinen kehitys tavoitteli ihmisten elinolojen parantamista, paikallisten ihmisten tunteiden merkitystä ja ihmisten osallistumista sen sijaan, että asiantuntijat määräisivät ylhäältä alas, kuinka kehityshankkeita toteutetaan (Rocha 2013). Samaan aikaan yleistyivät myös erilaiset kampanjat, kuten Live Aid -rahankeruukonsertit, jotka muokkasivat yleistä mielipidettä uusliberalismista. Kehitysideoologia syntyi alun perin 1960-luvun ruohonjuuritason liikkeestä, joka vastusti Washingtonin konsensusta ja kapitalismia. Köyhyys ajateltiin globaalin Pohjoisen syyksi muun muassa epäreilujen kauppasääntöjen ja kehitysavulla hyötymisen vuoksi. Etenkin kapitalististen valtioiden eriarvoistavaa vallankäyttöä kritisoitiin muun muassa latinalaisesta Amerikasta peräisin olevassa riippuvuusteoriassa (engl. dependency theory) (Silvey 2010). Riippuvuusteorian pääajatuksena oli päästä irti kolonialismin aiheuttamista riippuvuussuhteista, joiden takia globaalin Etelän ajateltiin päätyneen köyhyydenkierteeseen. Parhaana keinona päästä irti historian taakoista ajateltiin olevan valtion aseman vahvistaminen kehityksen moottorina.

Riippuvuusteorioiden ja muut ruohonjuuritason liikkeet muuttuivat kuitenkin pian nobelisti Amartya Senin (1997a, 1997b) kirjoituksissa kohti inhimillisen kehityksen ajatusta, jonka mukaan köyhyydessä on kyse vapauden ja vallan puuttumisesta. Sen (1997b) näkeekin kehityksen ihmisen vapautena valita sellainen elämäntyyli, joka miellyttää häntä. Hän korostaa etenkin koulutuksen tärkeyttä, sillä jos ihmisillä on mahdollisuus koulutukseen ja terveydenhuoltoon, se luo samalla myös taloudellista kehitystä. Kehitys perustuu hänen mukaansa inhimilliseen pääomaan (engl. human capital) ja inhimilliseen kykenevyyteen (engl. human capability), joita on mahdollista kehittää kasvatuksen ja koulutuksen avulla (Sen 1997a). Yksittäiset ihmiset voivat aktiivisina toimijoina itse vaikuttaa kehitykseen omien kykyjensä, tietojensa ja vaivannäköjen avulla. Vain kykenevyyden ja kapasiteetin rajoitteita poistamalla on Senin (1997a) mukaan mahdollista lisätä ihmisten hyvinvointia.

Inhimillisen kehityksen ajatuksiin perustuvassa kehitysyhteistyössä tavoitteeksi muodostui ennen kaikkea kansalaisten osallistaminen kehitysyhteistyöprojektien suunnitteluun, jotta projektit soveltuisivat paikallisiin oloihin (Gore 2000: 8). Kehitys alettiin samalla ymmärtää moniulotteisena

ilmionä, jossa huomioitiin ihmisten hyvinvoinnin lisäksi ympäristön tila. Ympäristön huomioiminen vahvistui yhä seuraavina vuosikymmeninä kestäväen kehityksen myötä (Potter ym. 2008: 23). Inhimillistä kehitystä voidaan mitata joko suorasti, mikä tarkoittaa vaikutusta ihmisten arkielämään tai epäsuorasti, mikä tarkoittaa yhteiskunnan hyödyttämistä esimerkiksi talouskasvun avulla (Sen 1997b). Usein sitä mitataan epäsuorasti, mutta toisinaan molempia tapoja voidaan käyttää samanaikaisesti. Sen (1997b) korostaa, että kehityksen mittaamisessa täytyy tunnistaa ihmisten yksilölliset kokemukset, joiden mittaamiseen tilastolliset menetelmät eivät usein sovi.

Yhdistyneet kansakunnat (YK) kehitti 1990-luvulla myös kehityksen mittaamiseksi uuden inhimillisen kehityksen mittarin (Human development indexin, HDI), jossa otetaan huomioon bruttokansantuotteen lisäksi koulutus ja terveys (Human development reports 2018). Mittari on nykyisin yleisessä käytössä, ja YK:n kehitysohjelma UNDP kirjoittaa vuosittain inhimillisen kehityksen raportin, jossa maailman valtiot jaetaan kolmeen eri luokkaan niiden HDI-tuloksen mukaan (Human development reports 2018). Ruohonjuuriliikkeet korostivatkin kansainvälisten instituutioiden tärkeyttä kehitysyhteistyössä (Gore 2000: 791–793).

Toisaalta myös käsitys kehityksestä vapautena on joutunut monen kritiikin kohteeksi. Corbridge (2002) kritisoi erityisesti sitä, että vapauskäsitys ei huomioi tarpeeksi yksilön vapauksien mahdollista ristiriitaa yhteisöjen tai ihmisjoukkojen oikeuksille. Lisäksi Senin kirjoitukset väittävät, ettei poliittisen regiimin ja taloudellisen kehityksen välillä ole yhteyttä. Taloudellista kehitystä ei kuitenkaan tapahdu automaattisesti yksilöiden vapauksien kasvamisen myötä, vaan valtasuhteet on aina otettava huomioon, Corbridge (2002) muistuttaa. Vaihtoehtoisesti voimaantumiseen ja ruohonjuuriliikkeisiin perustuvaa kehitystä kutsutaan yhteisökehitykseksi (engl. community development), jossa yhteisön jäsenet pyrkivät yhdessä ratkaisemaan yhteisiä ongelmia (McEwan ym. 2017). Myös yhteisökehitystä on kuitenkin kritisoitu siitä, että yhteisön määrittely ei ole yksiselitteistä. Sen riskiksi nähdään myös, että se voi rikkoa yksilön oikeuksia ja että osallistamisen korostus olisi vain uusi yritys ulottaa globaalin Pohjoisen valtaa köyhien ihmisten elämään, vaikka todellisuudessa se ei anna paikallisille toimijuutta (engl. agency) (Langan 2011:89).

Senin (1997a, 1997b) kirjoituksilla ja laajemmalla uusliberalismin vastustuksella oli suuri vaikutus kehitystutkimuksen parissa, mutta laajempi sosio-institutionaalinen muutos kohti inhimillistä kehitystä tapahtui vasta 1990-luvun puolessa välissä, jolloin ihmisoikeudet nousivat kehityksen keskiöön (Rocha 2013:17), ja köyhyyden vähentämisestä tuli kansainvälisen kehitysyhteistyön

päätavoite (Koponen ym. 2007). Toisaalta ihmisoikeudet olivat läsnä myös Senin kirjoituksissa, jotka perustuvat ihmisten tasa-arvoisiin vapauksiin.

2.3.2 Kestävä kehitys: Vuosituhattavoitteista kestävän kehityksen tavoitteisiin

Köyhyyden ja eriarvoisuuden vähentäminen nousivat selvästi kehitystavoitteiksi vasta vuosina 2000–2015 YK:n maiden kehityspolitiikkaa ohjanneiden vuosituhattavoitteiden myötä (engl. Millennium Development Goals, MDGs) (Rocha 2013). Vuosituhattavoitteiden pääpyrkimyksenä oli vähentää köyhyyttä sekä lisätä tasa-arvoa, ja ne koostuivat kahdeksasta päätavoitteesta sekä 18 alatavoitteesta (Millennium development goals 2018). Merkittävää vuosittuhattavoitteissa oli kasvattaa kansainvälisten instituutioiden asemaa valtioiden välisen yhteistyön avulla (Fukuda-Parr ym. 2013). Ne olivat ensimmäiset kansainväliset kehitystavoitteet, ja niihin sisällytettiin myös ensimmäistä kertaa monitorointi, minkä ajateltiin aikaansaavan aiempaa suurempia kehitysvaikutuksia. Vuosituhattavoitteita kritisoitiin silti niiden vaatimattomuudesta ja siitä, että ne koskivat ainoastaan globaalin Etelän valtioita (Saith 2006). Niiden huomautettiin myös keskittyneen liikaa kansainvälisten sopimusten tekoon itse toteutuksen sijaan. Moni tavoitteista jäi lopulta saavuttamatta (Deacon 2016).

Vuonna 2015 voimaan astuivat uudet universaalit kestävän kehityksen tavoitteet (engl. Sustainable Development Goals, SDGs), jotka asettavat kehitysyhteistyön suuntaviivat vuoteen 2030 asti yhdessä muiden kansainvälisesti sovittujen sääntöjen ja ohjeiden kanssa. Kestävässä kehityksessä oleellista on huomioida kehityksen kaikki ulottuvuudet, joita ovat ekologinen, sosiaalinen ja taloudellinen kestävyys (Rocha 2013). Etenkin ekologinen ulottuvuus sai suurta näkyvyyttä vasta kestävän kehityksen käsitteen alla, vaikka se sisällytettiin kehitysjatteluun jo 1970-luvulla, jolloin lisääntyvät ympäristöongelmat alkoivat aiheuttaa huolta. Kestävän kehityksen tavoitteissa annetaan myös laajempaa näkyvyyttä sukupuolten, etnisyyden, iän ja vammaisuuden perusteella syrjijimisen poistamiseksi (Deacon 2016).

Kestävän kehityksen tavoitteissa pyrkimyksenä on lisätä edelleen kansainvälistä yhteistyötä (Deacon 2016), kun vuosittuhattavoitteissa yhteistyö rajoittui parhaiden käytäntöjen siirtämiseen globaalista Pohjoisesta globaaliin Etelään (Kolk & Tulder 2005). Kestävän kehityksen tavoitteissa yhteistyötä käsitellään etenkin tavoitteessa 17, joka pyrkii vahvistamaan tavoitteiden toteuttamista rahoituksen, teknologian, kapasiteettikehityksen, kaupan, poliittisten linjausten yhtenäisyyden,

monitoroinnin ja yhteistyökumppanuuksien avulla (SDGs 2018). Yksityinen sektori onkin oleellinen tavoitteen 17, kuten myös muiden tavoitteiden, toteuttamiselle, sillä kestävä kehityksen tavoitteet ovat entistä kunnianhimoisempia ja vaativat aiempaa enemmän investointeja. Erityisesti tavoite 12.6 huomioi suoraan yksityisen sektorin kehottamalla yrityksiä huomioimaan yritys vastuun, vaikka itse yritys vetoisesta kehitysyhteistyöstä ei tavoitteissa suoraan sanotakaan. Yksityisellä sektorilla oli myös merkittävä asema itse kestävien kehityksen tavoitteiden luomisessa, sillä moni, etenkin monikansallisista, yrityksistä sai osallistua YK:n kokouksiin ja käyttää niissä puheenvuoroja (Kindornay & Reilly-King 2013). Äänioikeuksia yrityksillä ei kuitenkaan ole YK:n toimielimissä. Kestävä kehityksen tavoitteet eroavat siis vuosittuhattavoitteista kehityksen määrittelyltään, skaalaltaan, toimijoiltaan ja fokukseltaan (taulukko 1).

Taulukko 1. Siirtyminen vuosittuhattavoitteista kestävä kehityksen tavoitteisiin vuonna 2015 (Tekijä: Anniina Haaranen Deaconia (2016) mukailleen).

KANSAINVÄLISET KEHITYSTAVOITTEET	Vuosittuhattavoitteet (MDGs)	Kestävä kehityksen tavoitteet (SDGs)
Kehityksen määrittely	Inhimillinen ja taloudellinen kehitys, ekologinen ulottuvuus puuttui lähes kokonaan	Kestävä kehitys (taloudellinen, ekologinen ja sosiaalinen, ihmisoikeudet) ja innovaatiokehitys
Skaala	Globaali etelä	Universaali
Toimijat	Valtiovetoisuus, kansalaisjärjestöt ja kansainvälinen yhteistyö	Kaikki sidosryhmät mukana, paikalliset aktiivisina toimijoina, yritysten aseman korostus, yhteistyön lisääminen
Fokus	Sopimukset	Toteuttaminen ja rahoitus

2.4 Siirtyminen innovaatiopohjaiseen taloudelliseen kehitykseen

Jälleen 2010-luvulla kehitysparadigma on alkanut siirtyä kohti innovaatiopohjaista taloudellista kehitystä, jossa yritysten asema kehitystoimijoina on alkanut korostua entistä enemmän (Mawdsley 2015, 2017). Muutos perustuu etenkin 1990-luvun lopulla alkaneeseen tietoyhteiskuntakehitykseen. Innovaatioita korostettiin myös vuoden 2010 YK:n vuosittuhannen huippukokouksessa (Bathelt &

Glückler 2011). Yritysvetoisen kehitysyhteistyön nousu perustuukin vahvasti innovaatio- ja tietokehityksen korostumiseen ja talouskasvuun pyrkimiseen, ja yritysten ajatellaan olevan olennaisia innovaatioiden synnylle ja talouskasvulle (Schot & Steinmueller 2018). Innovaatioilla tarkoitetaan uusia tai sovellettuja tuotteita tai palveluita, jotka ovat tuotettu uusilla tai sovelletuilla tavoilla uudessa tai sovelletussa organisaatorakenteessa (Cozzens & Kaplinsky 2009: 60). Innovaatioita pyritään hyödyntämään uudella tai sovelletulla tavalla tuotantokustannusten alentamiseksi tai kilpailuetujen saavuttamiseksi. Innovaatioiden siirtymiseen ja menestymiseen tarvitaan työvoimaa, instituutioita ja valtioita, jotka määrittelevät toimintaohjeet, joiden puitteissa innovaatioita syntyy. Ennen kaikkea innovaatiot perustuvat tiedon jalostamiseen, jolla tarkoitetaan jo opitun tiedon kehittämistä tietyn ajan ja tilan kytkeytyessä toisiinsa (Hautala & Jauhiainen 2014).

Tiedonjalostaminen innovaatioiksi vaatiikin aina innovaatiojärjestelmän. Innovaatiojärjestelmät koostuvat julkisen ja yksityisen sektorin sekä yliopistojen keskinäisestä vuorovaikutuksesta ja yhteistyöstä toistensa kanssa. Nykyisin niihin luetaan usein mukaan myös kansalaisjärjestöt, etenkin globaalien Etelän maissa, joissa ei välttämättä ole virallisia innovaatioihin tarvittavia instituutioita (Lundvall ym. 2009). Yhteistyötä korostava yritysveltoinen kehitysyhteistyö tukee teoriassa innovaatioiden muodostumista, kun taas fyysinen etäisyys voi haitata tai hidastaa tiedonjalostumista. Toisaalta on muistettava, että innovaatiojärjestelmät ovat erilaisia eri tiloissa ja ajassa (Lundvall 2009: 33), mikä voi aiheuttaa haasteita eri maantieteellisissä tilassa sijaitsevien toimijoiden yhteistyölle (Hautala & Jauhiainen 2014; Schot & Steinmueller 2018). Lundvall ym. (2009) korostaakin, että innovaatioiden pitäisi olla kehitetty yhdessä paikallisten ihmisten kanssa. Innovaatioiden ainoana tarkoituksena ei ole tuottaa yrityksille voittoa, eli muuttaa tietoa taloudelliseksi resurssiksi, vaan kehitysyhteistyössä innovaatioita pyritään hyödyntämään kehitystavoitteiden saavuttamisessa (Koria 2009: 90).

Globaalissa Etelässä on olennaista, että tuote tai palvelu on tarpeeksi edullinen, saatavilla ja se perustuu paikallisten ihmisten tarpeisiin. Tällaisia innovaatioita kutsutaan myös säästäväsiksi innovaatioiksi (engl. frugal innovations), jotka syntyvät haasteiden, kuten raaka-aineiden rajallisuuden, vuoksi (Radjou ja Prabhu 2015: 15). Muita tosin hieman suppeampia nimityksiä ovat ”pyramidin pohjalle” (engl. ”bottom of the pyramid”) kohdistetut innovaatiot (Pralhad 2005, 2012) tai teknologia kehityksen hyväksi (engl. ICT4D) (Heeks 2009). Usein innovaatiot liittyvätkin teknologioihin, mutta innovaatioiden määritelmä on kuitenkin laajempi kuin pelkkä teknologia, johon tässä syvennytään. Innovaatioiden eduksi köyhyyden poistamisessa nähdään usein niiden

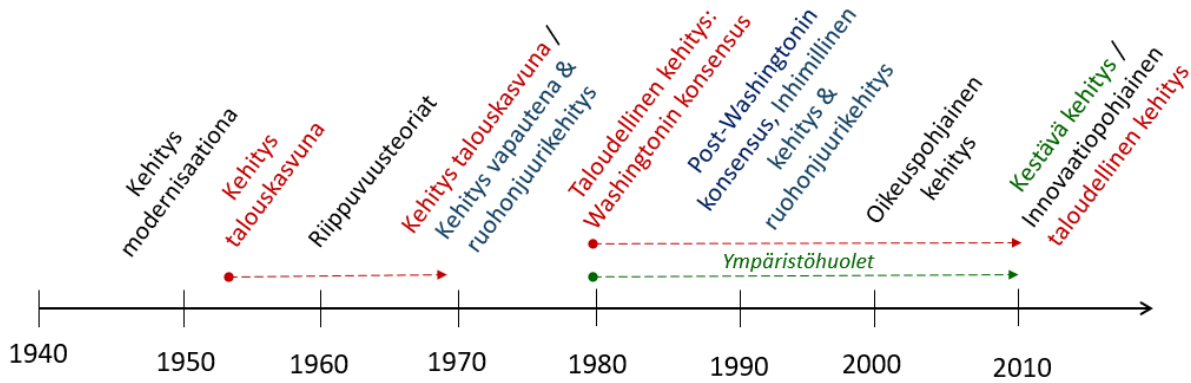
voimaannuuttava vaikutus ja kustannustehokkuus. Toisaalta riskinä on yhä kasvava eriarvoisuus, jota pitäisi Schotin ja Steinmuellerin (2018) mukaan ehkäistä tukemalla sosiaaliseen muutokseen pyrkiviä kokeellisia innovaatioita. Esimerkiksi sähköautojen kehittämisen sijaan pitäisi keskittyä julkisiin kulkuneuvoihin tai sähköpyöriin, jotka vähentävät yksityisautoilua, eivätkä vain tee siitä ekologisempaa.

Etenkään teknologian innovaatioiden valjastaminen kehitystavoitteisiin pyrkimiseen ei ole uusi ilmiö, vaan se on kehittynyt kehitysparadigmojen tapaan useiden vuosikymmenien ajan. Heeks (2009) tunnistaa kolme teknologiaan pohjautuvan kehityksen vaihetta. 1980-luvulle asti teknologiaa lähinnä siirrettiin globaalin Etelään. Heeks kuvailee ajattelua eurosentriseksi ja nimeää vaiheen ICT4D 0.0:ksi. Toisessa 1990-luvun ICT4D 1.0-paradigman vaiheessa pyrittiin huomioimaan paikalliset tarpeet entistä paremmin, mutta tuloksia haluttiin mahdollisimman lyhyellä aikavälillä. Tällöin keskityttiin useiden telekeskusten pystyttämiseen globaaliin Etelään. Vaikka ICT4D 1.0 ei rajoitu ainoastaan telekeskuksiin, ne olivat aikakaudelle tyypillinen esimerkki. Hankkeita ei pidetty kuitenkaan onnistuneina etenkin kestävästä näkökulmasta, sillä rahoituksen loputtua myös projektit ja niiden saavutukset kuivuivat kasaan.

Sen sijaan nykyisessä kolmannessa vaiheessa teknologian hyödynnyksessä innovaatioiden sidosryhmät, kuten yritykset, pyrkivät ottamaan huomioon paikallisten mielipiteet ja tarpeet laajempien kehitystrendien sekä kestävä kehityksen tavoitteiden mukaisesti. Uutta suuntausta kutsutaan kehitys 2.0:ksi tai ICT4D 2.0:ksi, joilla tarkoitetaan, että teknologiaa hyödynnetään kehityksen hyväksi. Tuotteita ja palveluita tehdään siis tavoitellen ensisijaisesti kehitysvaikutuksia. Kaikki kehitys 2.0 projektit perustuvat usein jo olemassa olevaan teknologiaan, kuten puhelimiin, johon paikallisilla ihmisillä on varaa (Heeks 2010). Paikalliset ihmiset nähdään myös osaksi innovaatiokehitystä. Tämän vuoksi kehitystä kuvaillaan myös osallistavaksi taloudeksi. Zu ym. (2011) mukaan globaalin Pohjoisen innovaatioilla voi olla kehitysvaikutuksia, mutta kansainvälisten sääntöjen ja valtioiden täytyy tukea samalla paikallisia innovaatioita, sillä ilman niitä eriarvoisuutta ei voida koskaan poistaa. Uudella innovaatioihin ja teknologioihin perustuvalla yritysvetoisella kehitysyhteistyöllä onkin paljon mahdollisuuksia mutta myös useita haasteita.

Kehityksen käsitykset ovat vaihdelleet viimeisen 70 vuoden aikana runsaasti, mutta toisaalta paradigman vaihtuessa osa edellisistä käsityksistä säilyy yhä uudessa paradigmassa. Kehityskäsite muuttuu siis evolutiivisesti (kuva 1). Osittain edelliset paradigmat myös säilyvät, ja ne

esiintyvät päällekkäin (Willis 2011: 28). Keskityn tutkielmassani ainoastaan toisen maailmansodan jälkeisiin kehitysideologioihin, sillä tuolloin kehitysajattelu nousi pintaan ensimmäistä kertaa myös kansainvälisellä tasolla.

Kuva 1. Kehityksen vaihtelevat ja osittain päällekkäiset paradigmat 1940-luvulta lähtien (Tekijä: Anniina Haaranen).

2.5 Kehityksen perinteiset toimijat

Kuten kehityksenmäärittely myös kehitystoimijat ovat vaihdelleet vuosien varrella. Länsimaista kehitystä ajavat 1960–1970 -lukujen modernisaatioteoreetikot kannattivat valtion asemaa kehityksen moottorina, osa tutkijoista (Keynes) enemmän kuin toiset (Rostow, Hirshman), jotka uskoivat talouskasvun valuvan automaattisesti kaikille kansalaisille. Talouskasvua korostavan Washingtonin konsensuksen aikana vuosina 1980–1990 vapaiden markkinoiden ajateltiin luovan hyvinvointia itsestään ilman minkäänlaista valtion kontrollia, ja valtion asemaa hyvinvointipalveluiden tarjoajana vähennettiin runsaasti. Tässä ”laissez-faire” politiikassa valtioiden tehtäväksi jäi ainoastaan inflaation hallitseminen ja vakaaseen kansainväliseen markkinatalouteen pyrkiminen (Gore 2000: 790). Washingtonin konsensuksen jälkeen merkittävän aseman saivat kansalaisjärjestöt, joiden ajateltiin edistävän ruohonjuuritason kehitystä. Myös kansainvälisten instituutioiden asema on noussut 1990-luvun Post-Washingtonin konsensuksessa lainakriisin myötä (Soederberg 2004). Samaan aikaan myös yritysten asema kehitystoimijana alkoi vahvistumaan. 2000-luvun alun merkittävimpiä kehitystoimijoita ovat edelleen silti valtiot ja kansainväliset instituutiot (Silvey 2010; Deacon 2016).

Perinteisesti valtiot määrittävät keskeisimmiksi kehitystoimijoiksi, sillä ne toteuttavat kehityspolitiikkaa niin kutsutun virallisen kehitysavun (engl. Official Development Assistance, ODA) avulla, jota voidaan kutsua myös varsinaiseksi tai julkiseksi kehitysavuksi (Koponen 2007). Suomen kielen käsitteenä kehitysapu on vanhahtava, ja virallisella kehitysavulla tarkoitetaan nykyisin kehitysyhteistyötä. Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö OECD:n kehitysapukomitea (Development Assistance Committee, DAC) määrittelee virallisen kehitysavun ja sitä vastaanottavat maat. DAC ODA vastaanottajamaiden lista (2018) päivitetään kolmen vuoden välein valtioiden tulotason perusteella. DAC:n määritelmän mukaan virallinen kehitysapu on valtion tukea, jonka tavoitteena on myötävaikuttaa vastaanottajamaan taloudelliseen kehitykseen ja ihmisten hyvinvointiin (What is ODA 2018). Tuesta vähintään 25 % täytyy olla lahjamuotoista. Hieman avoimeksi jää, mikä määrittää talouden ja hyvinvoinnin edistämiseksi, sillä valtiot voivat itse melko vapaasti sisällyttää toimintaansa viralliseksi kehitysavuksi. DAC on asettanut virallisen kehitysavun vuosittaiseksi tavoitteeksi 0,7 % bruttokansantuotteesta, mutta vain harva valtio saavuttaa tavoitteen (Official dev..2018).

Virallista kehitysapua annetaan kahdenvälisenä suoraan kahden valtion välillä tai monenvälisenä, jossa avustus kulkee kolmannen osapuolen, kuten YK:n kautta. Monenvälisen kehitysyhteistyön toimijoista merkittäviä ovat valtioiden oikeuttamat kansainväliset instituutiot, kuten YK ja sen alajärjestöt, kehityspankit sekä OECD. Kehitystoimijoina niitä ei voida silti pitää täysin valtioista erillään, sillä valtiot pyrkivät vaikuttamaan eri tavoin kansainvälisten instituutioiden agendoihin. Monenvälistä kehitysyhteistyötä tekevät myös kansalaisjärjestöt (engl. non-governmental organisations, NGOs), jotka ovat osa niin kutsuttua kansalaisyhteiskuntaa, ja niiden ajatellaankin edustavan eniten kansalaisten mielipiteitä. Kansalaisjärjestöt valvovat muun muassa ihmisoikeuksien toteutumista ja hoitavat tehtäviä, joita valtiot tai kansainväliset instituutiot eivät ole pystyneet hoitamaan esimerkiksi vähäisten resurssiensa vuoksi (Stohl & Stohl 2010). Kansalaisjärjestöt eivät voi itse säätää lakeja, mutta useimmissa YK:n järjestöissä niillä on puheoikeus. Edellä mainittujen toimijoiden lisäksi on tärkeää muistaa myös yksilöiden, kotitalouksien ja yhteisöjen oleellinen asema kehityksen saavuttamisessa (Willis 2011: 26).

Kansainvälisiä instituutioita ja kansalaisjärjestöjä voidaan pitää myös itsenäisinä kehitystoimijoina, jotka saavat rahoitusta valtioiden lisäksi myös muista lähteistä, kuten yksityiseltä sektorilta (Gibbon & Schulpen 2002). Nykyisin yhteistyö onkin lisääntynyt niin valtioiden kuin muidenkin toimijoiden välillä. 2010-luvun lopussa uudeksi aktiiviseksi kehitystoimijaksi on noussut yksityinen sektori.

Myös moni kansalaisjärjestöstä on valjastettu mukaan palvelemaan uutta kehitysparadigmaa, ja niiden halutaan työskentelevän yhdessä yritysten kanssa (Mawdsley 2015).

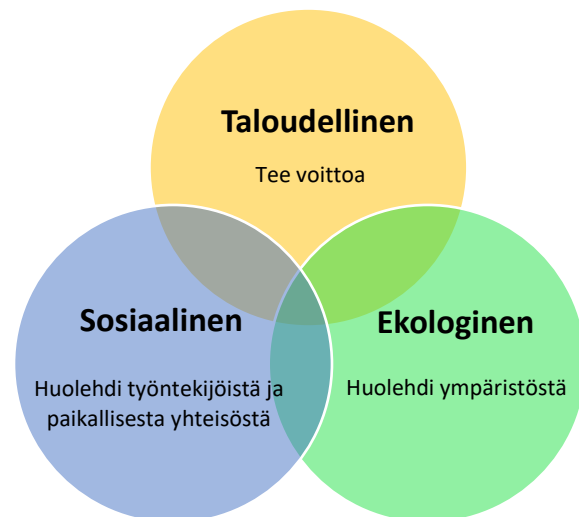
3 Kehitysparadigman muutos yritysvetoiseen kehitysyhteistyöhön

3.1 Yksityisen sektorin kehitysyhteistyön synty 2010-luvulla yritysvastuun konseptista

Perinteisesti yritysten roolia kehitysvaikutusten saavuttamisessa on tarkasteltu yritysvastuun käsitteen kautta. Myös yritysvastuu on käsitteenä moniselitteinen, ja jokainen yritys määrittelee usein omat yritysvastuutavoitteensa hieman eri sanoilla (Kourula & Halme 2008). Yritysvastuuseen viitataan suomeksi käsitteillä yhteiskuntavastuu, kestävä kehitys, yrityskansalainen ja yritysetiikka (Schwartz & Carroll 2007). Eräitä suosituimpia tapoja määritellä yritysvastuu ovat Carrollin yritysvastuupyramidi ja Elkingtonin (1998) kolmoistilinpäätös (engl. triple bottom line), joihin useat myöhemmät yritysvastuun tutkijat (Newell ja Frynas 2007; Stohl ja Stohl 2010; Porter & Kramer 2011; Schüz 2012) viittaavat tutkimuksissaan.

Elkington (1998) jakaa yritysvastuun kestävä kehityksen periaatteiden mukaisesti kolmeen osaluokkaan: sosiaaliseen, taloudelliseen ja ekologiseen ulottuvuuteen (kuva 2). Hänen mukaansa kaikkien ulottuvuuksien täytyy olla tasapainossa, jotta yritysvastuu toteutuisi.

Schüzin (2012) mukaan ilman yritysvastuun huomioimista moni monikansallinen yritys ei voisikaan menestyä nykyisin, mutta tästä on myös poikkeuksia. Sosiaalista vastuullisuutta noudattaakseen yritysten kuuluu toimia oikeudenmukaisesti työvoimaansa ja paikallista yhteisöä kohtaan esimerkiksi noudattamalla ihmisoikeusjulistusta ja kansainvälisen työjärjestö ILO:n työelämäsopimuksia (Stohl & Stohl 2010). Ollakseen ekologisesti vastuullisia yritysten on pidettävä ympäristövaikutukset

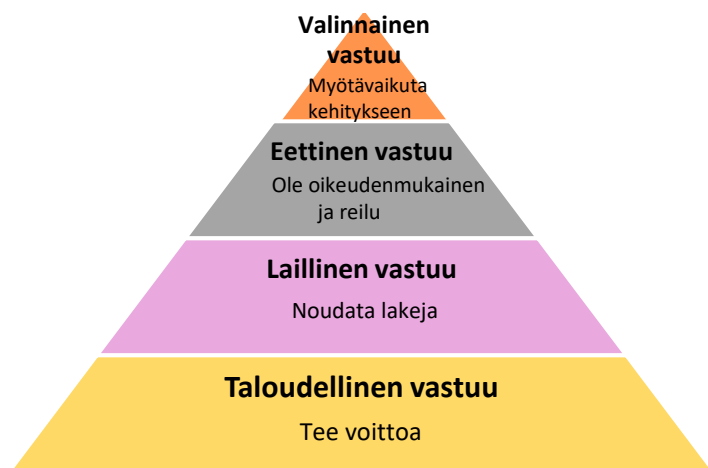

Kuva 2. Kolmoistilinpäätös malli Elkingtonia (1998) mukaillen

mahdollisimman pieninä (Elkington 1998). Taloudellisella vastuullisuudella sen sijaan tarkoitetaan yritysten voitontuottamista, ja sitä voidaan mitata määrällisesti toisin kuin sosiaalista ja ekologista vastuullisuutta. Vaikka kolmoistilinpäätösmallissa otetaan kaikki kestävän kehityksen osa-alueet huomioon, Schüzin (2012) mukaan se ei huomioi tarpeeksi ajallista kestävyyttä, jonka Brundlandtin komissio määrittelee nykyisten ja tulevien sukupolvien mahdollisuutena hyvään elämään.

Carroll (1991) sen sijaan jakaa yritysvastuun neljään osa-alueeseen: taloudelliseen, lailliseen, eettiseen ja valinnaiseen yritysvastuuseen (kuva 3). Hänen mukaansa tärkein osa-alue on kaiken pyramidin perustana oleva taloudellinen yritysvastuu, joka velvoittaa yrityksen tekemään voittoa osakkailleen, sillä ilman voittoa yritykset eivät toimisi lainkaan. Newellin ja Frynasin (2007) mukaan yritykset ottavat yritysvastuun usein huomioon vain sen vuoksi, että se tuottaa niille

enemmän voittoa kuin tappiota, mikä mukailee Carrollin (1991) ajatusta taloudellisesta vastuullisuudesta yrityksen osakkaille. Laillinen vastuu taas edellyttää, että yritykset noudattavat toiminnassaan kansainvälisiä sekä paikallisia lakeja ja normeja. Eettistä yritysvastuuta sen sijaan ei ole kirjallisesti määritelty, vaan yritysten täytyy itse miettiä oikeudenmukaisia ja reiluja toimintatapoja, joita niiltä odotetaan.

Kuva 3. Carrollin (1991) yritysvastuupyramidi

Käytännössä yritysten on kuitenkin haastavaa määritellä näitä odotuksia, eikä eettisyyttä ole helppo monitoroida. Yritysvastuun monitoroinnista vastuussa ovat olleet perinteisesti yritysten ”vahtikoirina” toimineet kansalaisjärjestöt (Thjissens ym. 2015).

Pienimpänä vastuualueena Carrollin (1991) mukaan on valinnainen yritysvastuu, jossa yritys päättää vapaaehtoisesti myötävaikuttaa paikallisen yhteisön kehitykseen toimimassaan maassa. Vaikka yritys ei panostaisi valinnaiseen yritysvastuuseen, sitä ei silti pidettäisi vastuuttomana. Valinnaisen vastuun noudattaminen liittyy läheisesti myös yritysvetoiseen kehitysyhteistyöhön. Kehitysyhteistyö eroaa kuitenkin teoreettisesti yritysvastuusta. Yritysvastuusta puhuttaessa yritysten päätavoitteeksi nähdään selkeästi liikevoitto ja sen puitteissa negatiivisten

kehitysvaikutusten estäminen ympäristöön ja ihmisiin, kun taas yritysvetoisessa kehitysyhteistyössä yrityksen tavoitteeksi taloudellisen ulottuvuuden rinnalle tulee positiivisten kehitysvaikutusten saavuttaminen (Ashley 2009). Yritysvastuu ja yritysvetoinen kehitysyhteistyö eivät ole helposti erotettavissa, sillä jälkimmäinen perustuu aina yritysvastuun noudattamiseen.

Yritysvastuun noudattamisesta ja 1980-luvun taloudellisen kehityksen takaajasta (Jeppesen 2005) yksityinen sektori on siirtynyt 2010-luvulla aktiiviseksi kehityksen toimijaksi (Mawdsley 2015, 2017). Yksityisen sektorin asema on kasvanut niin monenvälisessä kuin kahdenvälisessäkin kehitysyhteistyössä (Kindorney & Reilly-King 2013). Käytännössä valtiot antavat virallista kehitysapuaan yrityksille niiden osittain omarahoitteisissa instrumenteissa, joiden ajatellaan edistävän kansainvälisiä kehitystavoitteita samalla palvellen avunantajavaltion taloutta. Yrityksille annettava rahoitus onkin lisääntynyt vuoden 2000 viidestä miljoonasta dollarista 40 miljoonaan dollariin vuoteen 2010 mennessä (Kwakkenbos & Romero 2013).

Ensimmäisiä yritysten asemaa monenvälisessä kehitysyhteistyössä käsitteleviä ohjenuoria on vuoden 2003 YK:n kehitysrahoituksen konferenssin (engl. Financing for Development, FfD) loppuraportti (Küblböck & Staritz 2014). Tuolloin yrityksiä pidettiin kuitenkin ainoastaan kehitysrahoituksen tarjoajina. Sen sijaan vuonna 2010 YK:n vuosituhannen huippukokouksessa yksitoista valtiota, mukaan lukien Suomi ja muut pohjoismaat, tunnistivat yksityisen sektorin kehitysyhteistyökumppaniksi pelkän rahoittajan sijaan (Kindornay & Reilly King 2013). Mawdsley (2015) pitää tärkeimpänä muutoksen ajankohtana vuoden 2011 Busanin korkean tason poliittista foorumia, jonka seurantaraportti ”*kutsuu julkisen ja yksityisen sektorin edustajat edistämään aktiivisesti niin kehitys- kuin liiketoimintatuloksia, jotta niistä tulee toisiaan vahvistavia*” (Busan high..2011: 26). Vuonna 2014 YK lanseerasi myös Global Compact-aloitteen raportoinnin, jonka tarkoituksena on tuoda yritysten liiketoiminta osaksi kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamista (Küblböck & Staritz 2014).

Yritysvetoisessa kehitysyhteistyössä julkisen- ja yksityisen sektorin yhteistyö (PPP) on toiminnan keskiössä (Cavies 2011). Yhteistyön tarkoituksena on yhdistää sektoreiden eri resursseja kehityksen hyväksi, kuten myös Busanin loppuraportti totesi. PPP-käsitettä käytetään monenlaisen yhteistyön kuvailuun, mutta tutkimuksessa käytän Romeron (2015: 11) määritelmää, jonka mukaan yksityinen ja julkinen sektori ovat sopineet keskipitkän tai pitkän aikavälin sopimuksen, jonka seurauksena yksityinen sektori alkaa tarjota perinteisesti julkisen sektorin tarjoamia palveluita. Yhteistyö voi olla

myös poliittista vuoropuhelua, parhaiden toimintatapojen jakamista, teknistä projektien valmistelua, kapasiteettikehitystä, avustuksia ja rahoitusta (Di Bella ym. 2013: 17–21).

Küblböck ja Staritz (2014) tunnistavat neljä pääsyytä lisääntyneeseen kiinnostukseen yritysten vetämää kehitysyhteistyötä kohtaan. Ensimmäinen kehitysparadigman muutos on käynnistynyt jo vuosikymmeniä sitten 1980-luvulla, jolloin valtion asema heikentyi hyvinvointipalveluiden takaajana. Vuoden 2008 talouslama lisäsi kiinnostusta uudenlaisia kehitysyhteistyötapoja kohtaan. Toiseksi valtioiden viralliset kehitysyhteistyövarat ovat olleet laskussa, minkä vuoksi korvaavaa rahoitusta on etsitty muualta. Kolmantena syynä on kasvavien talouksien, kuten Kiinan ja Intian, menestyminen maailmanmarkkinoilla ja sen aiheuttama kilpailu, johon valtiot osallistuvat tukemalla yrityksiään kehityspolitiikan varjolla (Küblböck & Staritz 2014; Mawdsley 2015, 2017). Neljäntenä merkittävänä tekijänä on yritysten lisääntynyt valta vaikuttaa päätöksentekoon niin kansallisella kuin kansainvälisellä tasolla. Lisäksi Hooli ja Jauhiainen (2017) täydentävät, että tyytymättömyys perinteiseen kehitysyhteistyöhön ajaa valtioita kokeilemaan uudenlaisia toimintamalleja. Perinteisesti kehitysapua on myös pidetty liian hajautuneena eri alueille ja eri sektoreille (Janus ym. 2015).

On kuitenkin muistettava, että vaikka yritykset ovat muuttuneet aktiivisiksi kehitystoimijoiksi, se ei ole tapahtunut ilman valtioita (Silvey 2010; Deacon 2016; Widger 2016). McEwan ym. (2017) tunnistavat kolme erilaista valtion asemaa yksityisen sektorin kehitysyhteistyössä: valtion vahvasti ohjaama yksityinen sektori, yksityisen sektorin täysin valtionvallasta itsenäiset projektit sekä edellisten yhdistelmä, jossa yksityiselle sektorille asetetaan vaatimuksia, mutta joiden puitteissa se voi kuitenkin itse ohjata toimintaansa.

3.2 Mitä yritysveltoisella kehitysyhteistyöllä tarkoitetaan?

Yritysveltoisella kehitysyhteistyöllä on useita eri käsitteitä, joita ei pitäisi sekoittaa toisiinsa. Di Bella ym. (2013) erittelevät kolme tapaa ottaa yksityinen sektori mukaan kehitysyhteistyöhön (taulukko 2). Ensimmäinen tapa on yksityisen sektorin kehitys (engl. private sector development), jossa valtio, rahoituslaitokset ja kehitysjärjestöt pyrkivät luomaan yksityisen sektorin liiketoiminnalle suotuiset olosuhteet, joissa se voisi kehittyä. Yksityisen sektorin kehitys ei huomioi lainkaan kehitystä liiketoiminnan ulkopuolella. Yksityisen sektorin kehitys oli tyypillistä 1980-luvun Washingtonin konsensuksessa ja tätä ennen.

Taulukko 2. Yksityisen sektorin kolme tapaa toimia kehityksen yhteydessä Di Bellan ym. (2013) määritelmiä mukaillen

YKSITYISEN SEKTORIN OSALLISTUMINEN	Yksityisen sektorin kehitys	Yksityinen sektori kehityksessä	Yksityinen sektori kehityksen hyväksi
Avunantajamaan asema	Valtio luo suotuisan tilan yritysten menestykselle	Valtio kannustaa yrityksiä vastuullisuuteen ja kansainväliseen liiketoimintaan	Valtio ja yksityinen sektori tekevät yhteistyötä. Valtio antaa ODA-rahaa ja lainaa yksityiselle sektorille
Yksityisen sektorin asema	Voitontuotto	Voitontuotto ja yritysvastuu	Normaalin toiminnan lisäksi yksityinen sektori tukee kehitystä: 1) rahoituksella 2) toiminnalla
Kehityksen kohde/yhteistyökumppani	Yksityinen sektori ja sen kotimaa	Yksityinen sektori ja sen kohdemaahan normaalin liiketoiminnan ohella	Avunantaja- ja kohdemaahan

Toinen tapa on yksityinen sektori kehityksessä (engl. private sector in development), millä tarkoitetaan yksityisen sektorin mahdollisuutta vaikuttaa yhteiskunnan kehitykseen normaalin liiketoimintansa avulla (Di Bella ym. 2013). Hyvin menestyvä liiketoiminta ja talouskasvu voivat samalla luoda kehitysvaikutuksia esimerkiksi työpaikkojen avulla, vaikka ne eivät olisikaan yritysten tavoitteena. Tämä näkökulma linkittyy myös paljon Carrollin (1991) yritysvastuuajatuksen, jossa yrityksiä kannustetaan miettimään vaikutuksiaan yhteiskuntaan ja ympäristöön liikevoittotavoitteensa jälkeen. Yksityinen sektori kehityksessä ilmeni hyvin myös Washingtonin konsensuksen jälkeisissä kehitysparadigmoissa (Di Bella ym. 2013).

Kolmantena tapana on yksityinen sektori kehityksen hyväksi (engl. private sector engagements for development), mikä tarkoittaa yritysten pyrkimyksiä myötävaikuttaa kehitykseen tavoitteellisesti niiden normaalia liiketoimintaa laajemmin (Di Bella ym. 2013). Byiers ja Rosengren (2012) erittelevät kolmannen tavan sisällä vielä 1) rahoituksen kehityksen hyväksi ja 2) toiminnan kehityksen hyväksi. Yritykset ovat rahoittaneet kehitysprojekteja jo 2000-luvun alusta, mutta toiminta kehityksen hyväksi tarkoittaa muutosta yritysten roolissa, mikä on uusi ilmiö (Mawdsley

2015). Yritykset voivat esimerkiksi kehittää taloudellisesti köyhimpiä maita hyödyttäviä innovaatioita ja rakentaa liiketoimintaansa köyhyyden poistamista tavoitellen. Kolmanteen kategoriaan liittyen myös Blowfield ja Doland (2014) määrittävät kolme kriteeriä sille, mitä yksityisen sektorin kehitystoimijana oleminen tarkoittaa. Ensimmäkin yritykset panostavat rahallisesti kehitykseen, vaikka se ei toisi niille tuottoa. Toiseksi yritykset suuntaavat toimintansa marginaaliasemissa oleville köyhille ja varmistavat, että he hyötyvät kehityksestä. Kolmantena kriteerinä yritykset mittaavat kehitysvaikutuksiaan avoimesti ja raportoivat niistä.

On myös tärkeää huomioida, etteivät Di Bellan ym. yksityisen sektorin osallistumistavat, joita ovat yksityisen sektorin kehitys, yksityinen sektori kehityksessä ja yksityinen sektori kehityksen hyväksi, välttämättä sulje toisiaan pois (McEwan ym. 2017). Gibbon ja Schulpen (2002) näkevät esimerkiksi yksityisen sektorin kehityksen olevan välttämätöntä ennen muiden kehitystavoitteiden saavuttamista, sillä ollakseen olemassa yritysten on pakko tehdä voittoa. Käytän tutkielmassani käsitteitä yksityinen sektori kehityksen hyväksi, yritysveltoinen kehitysyhteistyö ja yritysten tekemä kehitysyhteistyö synonyymeina. Yritysvetoiseen kehitysyhteistyöhön viitataan usein myös sanoilla osallistava talous (Ashley 2009), älykäs kehitysyhteistyö (engl. smart aid) (Mawdsley 2015), kehitysavun jälkeinen aika (Janus ym. 2015) tai kehitys 2.0. (Hooli & Jauhiainen 2017). Osallistavassa taloudessa huomio on muita käsitteitä enemmän liiketoiminnassa, jossa yritykset tuottavat arvoa kaikille kehityksen toimijoille tarjoamalla tuotteita ja palveluita köyhille tai köyhien kehittämänä (Creating value for all 2008).

3.3 Yksityisen sektorin kehitysyhteistyön mahdollisuudet ja haasteet

Yritysten tekemään kehitysyhteistyöhön suhtaudutaan hyvin ristiriitaisesti. Pääargumenttina yritysveltoisen kehitysyhteistyön puolesta käytetään sen luomia win-win-tilanteita sekä rahoittaja-että vastaanottajamaille (Kindornay & Reilly-King 2013). Säästäväisten innovaatioiden nähdään muun muassa palvelevan köyhiä, jotka hyötyvät heille suunnatuista uusista tuotteista yritysten tavoittaessa samalla uutta asiakaskuntaa. Joidenkin tutkijoiden (Schulpen & Gibbon 2001; Jeppesen 2005; Villanger 2016) mielestä yritykset ovat olennainen osa kehitystavoitteiden saavuttamista. Ne nimittäin ottavat globaalin Etelän paikalliset asukkaat ja yritykset mukaan maailmankauppaan, panostavat infrastruktuuriin sekä siirtävät maahan pääomaa, kuten tietotaitoa ja teknologiaa. Yritykset luovat myös työpaikkoja ja maksavat veroja, mikä myötävaikuttaa talouskasvuun niin globaalissa Pohjoisessa kuin globaalissa Etelässä. Palkan avulla yksilöiden onkin mahdollista

nostaa tulotasoaan, joka lisää myös heidän hyvinvointiaan (Villanger 2016). Moni korostaa myös, että kehityksen saavuttamiseksi, kaikkien yhteiskunnan tärkeiden toimijoiden on oltava siinä mukana; yksityisen sektorin usein resurssiensa vuoksi (Roiha 2017). Yritysvetoinen kehitysyhteistyö onkin hyvä esimerkki, etteivät kehitysvaikutukset vaadi välttämättä julkista rahoitusta (Byiers & Rosengren 2012). Lisäksi yritysvetoinen kehitysyhteistyön on koettu olevan aiempaa kehitysyhteistyötä pysyvämpää, sillä yritykset haluavat harvoin muuttaa sijoituskohdettaan nopealla tahdilla (Roiha 2017). Kehitysvaikutukset riippuvat paljon myös yrityksen alasta ja koosta (Jeppesen 2005; Villanger 2016). Pienten ja keskisuurten yritysten on koettu olevan sopivimpia yksityisen sektorin toimijoita köyhyyden poistamiseen, sillä ne edustavat yrityksistä noin 90 %:a ja luovat myös eniten työpaikkoja (Roiha 2017).

Lisäksi uusi innovaatioihin pohjautuva kehitys haastaa perinteiset kehitysnäkemykset ja tarjoaa entistä paremmat mahdollisuudet osallistaa paikallisia (Thompson 2007). Innovaatiopohjaisen kehityksen etuna nähdäänkin kyky voimaannuttaa ihmisiä esimerkiksi perustamaan omia yrityksiä, poistamaan tuotteidensa välikäsiä tai saamaan äänensä kuuluviin päätöksenteossa (Heeks 2010; Pansera 2015; Radjou & Prabhu 2015). Paikallisten näkeminen asiakkaina luokin Prahaladin (2005) mukaan paikallisista globaalien Etelän asukkaista aktiivisia toimijoita. Moni globaalien Pohjoisen maista on alkanut tukemaan yritysvetoista kehitysyhteistyötä, Iso-Britannia, Pohjoismaat ja Alankomaat etulinjassa. Myös Euroopan Unioni (EU) kannattaa yritysvetoista kehitystä vapaiden markkinoiden tuomien etujen vuoksi ja pyrkii edistämään taloudellisia yhteistyösopimuksia (engl. Economic Partnership Agreements. EPAs) Afrikan valtioiden kanssa (Langan 2011: 94–96). Porter ja Kramer (2011) korostavat, että on turhaa pyrkiä estämään yritysten osallistuminen kehitysvaikutusten tavoitteluun, vaan sen sijaan olisi keskityttävä keksimään keinoja, miten ne voivat osallistua. Oleellista olisi heidän mukaansa määritellä yrityksille säännöt.

Useat tutkijat (Kindornay & Reilly-King 2013; Blowfield & Doland 2014; Mawdsley 2015, 2017) näkevät yksityisen sektorin vetämässä kehitysyhteistyössä paljon haasteita. Esimerkiksi EU:n yhteistyösopimuksia voidaan pitää vain tapoina saavuttaa taloudellista ja poliittista hyötyä entisissä siirtomaissa (Langan 2011). EU ja monet avunantajamaat kertovatkin usein suoraan uudenlaisen kehitysyhteistyön parantavan niiden kilpailukykyä. Widger (2016) kutsuu yritysvetoista kehitysyhteistyötä filantropianationalismiksi, jossa valtiot pyrkivät itsekkäästi hyötymään markkinoista ja yhteistyöstä. Innovaatioiden ja osallistavan talouden korostaminen voidaan nähdä

vain legitimoimispyrkimyksinä institutionaalisten uudistusten tekemisille, kuten paikallisen talouden avaamisena yrityksille (Lundvall 2009: 37).

Suurinta huolta yritysvetoisessa kehitysyhteistyössä aiheuttaa kuitenkin eriarvoisuuden kasvun riski (Blowfield & Doland 2014; Janus ym. 2015; Mawdsley 2015, 2017; McEwan ym. 2017). Tämä johtuu siitä, että yritykset kohdentavat toimintaansa jo valmiiksi melko vauriisiin maihin ja vain tietynlaisiin ohjelmiin, kun taas kehitysyhteistyö kohdistuu usein yhteiskunnan heikoimmassa asemassa oleviin (Schulpen & Gibbon 2001). Yrityksiä kiinnostavat sellaiset alat, joilla on maksavia asiakkaita tai vakaat markkinat, mikä johtuu niiden päätavoitteen tehdä voittoa (Blowfield & Doland 2014; McEwan ym. 2017). Esimerkiksi teknologia-ala houkuttaa useita yrityksiä.

Yritykset keskittyvät lisäksi usein samanlaisiin kehityksen osa-alueisiin ja lähtevät helpommin mukaan kehitysyhteistyöhön, jos toiset saman sektorin yritykset osallistuvat jo siihen. Ennen kaikkea kaikki kehitystarpeet eivät tuota yrityksille tuottoisia liiketoimintamahdollisuuksia, minkä vuoksi yritykset eivät ole niistä kiinnostuneita (Blowfield & Doland 2014). Tämä saattaa jättää tärkeitä kehityksen teemoja ilman huomiota. McEwanin ym. (2017) mukaan yritykset eivät pyrikään suuriin rakenteellisiin muutoksiin, jotka muuttaisivat valtasuhteita ja voimaannuttaisivat paikallisia. Harvoin liiketoiminta globaalissa Etelässä on pelkkää hyväntekeväisyyttä, vaan se on pikemminkin osa tarkkaan harkittua yritysvastuustrategiaa (Pralad 2005). Tämän vuoksi osa yrityksistä ei myöskään halua lähteä mukaan kehitysvaikutusten tavoitteluun, sillä epäonnistuessaan se voisi aiheuttaa niille negatiivista julkisuutta ja riskeerata niiden päätavoitteen tuottaa voittoa osakkailleen (Kolk & van Tulder 2006; Widger 2016). Yritysten täytyykin joskus valita ristiriidassa olevien voitonteko- ja kehitystavoitteiden välillä, ja lähes aina liikevoitto menee muiden tavoitteiden edelle (Blowfield & Doland 2014).

Yritysvetoista kehitysyhteistyötä ja innovaatiokehitystä tarkastellaan usein ”pyramidin pohjan” näkökulmasta, jossa köyhyys nähdään hyödyntämättömänä liikemahdollisuutena (Pralad 2005). Vaikka liiketoimintamahdollisuuksilla on varmasti myös hyötyjä esimerkiksi infrastruktuurin parantamisessa ja tiedon saatavuuden lisäämisessä, yritysvetoisen kehitysyhteistyön pääajatuksena ei ole kuitenkaan kehitys, mikä voi johtaa eettisiin ongelmiin (Blowfield & Dolan 2014). Onkin hyvä tiedostaa, että esimerkiksi Unileverin ja Unicefin opetuskampanja käsien pesemisen merkityksestä Ghanassa on ennen kaikkea Unileverin saippuan mainostamista ja liikevoiton

kasvattamista, vaikka sillä voi olla samalla lapsikuolleisuutta pienentäviä vaikutuksia. Ongelmana tässä on kuitenkin se, että ratkaisut ottavat usein huomioon ainoastaan taloudelliset prioriteetit, jolloin muut mahdolliset ja jopa paremmat ratkaisut jätetään kokeilematta. Ghanan tapauksessa myös paikallisilla toimijoilla olisi varmasti paikallisesti tuotettuja saippuuita, jotka olisivat edullisempia ja tukisivat samalla paikallista liiketoimintaa. Jotta innovaatiot voisivat myötävaikuttaa kehitykseen, niiden täytyisi Panseran (2015) mukaan alentaa kuluja, hyödyntää paikallisten osaamista ja käyttää globaalissa Etelässä jo olemassa olevia tuotteita.

Jeppesen (2005) huomauttaa, että yksityinen sektori voi lisätä eriarvoisuutta myös maan sisällä sijoitusten kohdistuessa usein ainoastaan varakkaimpiin kaupunkeihin, joista kehityksen ajatellaan levittäytyvän maaseudulle valumaefektiuskon mukaisesti. Vaarana on myös, että paikallinen liiketoiminta syrjäytetään ja paikallisten työolosuhteet sekä palkka voivat jopa huonontua (Kolk & van Tulder 2006: 790). Schulpenin ja Gibbonin (2001: 13) mukaan kehitysapu ei saisi olla sidottua, eli pakottaa avustusten kohdemaiden tekemään hankinnat avunantajamaiden yrityksiltä. Sen sijaan kehitysavun pitäisi ottaa huomioon paikallinen yksityinen sektori.

Sen lisäksi, että yrityksillä on useita haasteita saavuttaa kehitystavoitteita, Küblböckin ja Staritzin (2014) mukaan Kindornayn & Reilly-Kingin (2013) uskomus molempia hyödyttävästä win-win suhteesta ei pidä paikkaansa, sillä todellisuudessa myös yritykset kohtaavat useita haasteita kohdemaissaan. Yritysten kohtaamia haasteita ovat muun muassa liian vähäinen markkina- ja paikallistietämys, puuttuva infrastruktuuri, epävakaa poliittinen tilanne sekä osaavan työvoiman ja huoltohenkilökunnan pula (Küblböck & Staritz 2014). Yritykset joutuvat myös huolehtimaan byrokratiasta, suurista ulkomailla toimimisen maksuista ja projektien hitaasta toteutuksesta. Yksityiseen sektoriin kuuluu myös erikokoisia ja eri konteksteista tulevia yrityksiä, joilla on kaikilla omat tarpeensa. Siitä huolimatta yritysveltoinen kehitysyhteistyö luokitellaan usein samaan kategoriaan, eivätkä rahoitusinstrumentit sovellu kaikille yrityksille. Esimerkiksi yritysveltoisen eduksi mainittu markkinoiden avaaminen voi olla eduksi kansainvälisille suurille yrityksille, mutta pienille paikallisille yrityksille se voi johtaa konkurssiin. Globaalien Etelän markkinoille pyrkivät yritykset vaatisivat siis paljon erityistä tukea, mutta osa yritysten vaatimista edellytyksistä voi olla jopa esteenä kehitykselle. Hyvänä esimerkkinä on työvoiman sääntelyn purkaminen, joka voisi auttaa aloittelevia yrityksiä pääsemään alkuun, mutta se olisi samalla ristiriidassa kehitystavoitteiden kanssa.

Vaikka yritykset lopulta menestyisivät, se ei kuitenkaan automaattisesti johda talouskasvuun tai varsinkaan osallistavaan talouskasvuun (Byiers & Rosengren 2012). Edes työllisyys, talouskasvu ja säästetyt julkiset varat eivät välttämättä hyödytä köyhyyden poistamista tai etenkin eriarvoisuuden vähentämistä (Schulpen & Gibbon 2001; Langan 2011). Muutama tutkijat kritisoivatkin erityisesti talouskasvun ja kehityksen välillä oletettua yhteyttä (Mawdsley 2017; Schot & Steinmueller 2018). Vaikka talouskasvua on tapahtunut 2000-luvullakin, tuloerot ovat kasvaneet jatkuvasti ja talouskasvun tuomat varat ohjautuvat vain pienelle ihmisjoukolle.

Lisäksi kehitysvaikutukset ovat usein epämääräisesti määriteltyjä yksityisen sektorin kehitysprojekteissa, ja valtiot voivat sisällyttää niihin lähes mitä vain (Byiers & Rosengren 2012; Kindornay & Reilly-King 2013). Yrityksillä ei usein edes ole tarpeeksi kehitystietämystä, jotta ne voisivat myötävaikuttaa kansainvälisiin kehitystavoitteisiin. Roihan (2017) tutkimuksen mukaan yritykset eivät pidäkään itseään kehitystoimijoina, vaikka niillä olisikin kehitysvaikutuksia tai vaikka muut kehitystoimijat ajattelisivat niin. Roihan tutkimus kyseenalaistaa myös työpaikkojen luomat positiiviset vaikutukset, sillä yritykset näkevät paikalliset usein asiakkaina työntekijöiden sijaan. Toisaalta asiakkaina näkeminen voi myös voimaannuttaa ja olla työntekijä-työnantaja-suhdetta tasavertaisempi kuten Prahalad (2005) toteaa.

Sosiaalisia ongelmia yritysvetoisessa kehitysyhteistyössä taas ovat globaalin Pohjoisen kulttuurien ja ideologioiden levittäminen, jotka eivät välttämättä sovi yhteen paikallisten arvojen kanssa (McEwan ym. 2017). Etenkin globaalin Pohjoisen teknologian siirtäminen ja sen omiin kokemuksiin perustavat kehitysmallit eivät usein huomioi paikallista kulttuuria ja kontekstia (Thompson 2007). Ne harvoin myöskään vastaavat paikallisia tai kansainvälisiä kehitystavoitteita, mikä johtuu muun muassa heikosta yhteistyöstä paikallisten kanssa (McEwan ym. 2017). Uusi kehitysparadigma jakaa useita yhteisiä piirteitä 1950–1960 -lukujen modernisaatioteorian kanssa (Mawdsley 2017), joka on kuitenkin kehitystutkimuksessa todettu eurosentriseksi ja toimimattomaksi (Gore 2000; Lushaba 2009; Langan 2011). Usein projektit myös ottavat huomioon vain lyhyen aikavälin tavoitteet.

Huolimatta useista yritysvetoisen kehitysyhteistyön positiivisista kehitysvaikutuksista, kuten työpaikkojen luomisesta, osallistamisesta ja voimaannuttamisesta, uusi kehitysparadigma kohtaa siis useita haasteita, joista suurimpia ovat eriarvoisuuden lisääntyminen, paikallisen kontekstin sivuuttaminen ja ylipäättään liian vähäinen kehitysvaikutusten huomiointi liikevoiton sijaan. Lisäksi

paradigma korostaa jälleen taloudellista kehitystä, jonka suhde köyhyyden poistamiseen ei ole kuitenkaan selkeä. Myös yritysten hyötyminen uudelta toimintatavasta on kyseenalaistettavissa. Tutkijat ovat esittäneet projektien parannusehdotuksiksi muun muassa kansainvälisiä poliittisia linjauksia, infrastruktuuriin ja koulutukseen panostamista (Küblböck & Staritz 2014), kehitysvaikutusten monitoroinnin lisäämistä sekä itse kehityksen asettamista keskeisemmäksi osaksi hankkeiden toteutusta (Kolk & van Tulder 2006: 796–798). Kehitys vaatii usein toimintaa niin kansainvälisellä kuin kansallisellakin tasolla. Toimia voisivat olla muun muassa kauppasääntöjen asettaminen ja valtion kontrollin lisääminen (Gibbon & Schulpen 2002; Jeppesen 2005). On myös aiheellista pohtia, mikä on kehitysyhteistyön tarkoitus. Jos valtioiden kehitystavoitteet ajavat vahvasti kansallista etua, ne eivät välttämättä vastaa enää kestävä kehityksen tavoitetta poistaa köyhyys ja vähentää eriarvoisuutta (Janus ym. 2015).

4 AINEISTO JA MENETELMÄT

4.1 Tapaustutkimus ihmismaantieteessä

Tapaustutkimus on laadullisen tutkimuksen näkökulma, jolla tarkoitetaan tutkimuksen keskittämistä syvällisesti tutkittavaan aiheeseen (Gomm 2000: 2–7). Tapaustutkimus keskittyy usein tiettyyn kontekstiin ja se tuottaa usein empiiristä tietoa. Tässä tutkimuksessa keskityttiin Suomen BEAM-rahoitusohjelmaan. Suomi valikoitui tutkimusalueeksi uudistettuaan kehityspoliittikaansa huomattavasti yritysvetoisempaan suuntaan vuoden 2015 uudistetussa kehityspoliittisessa selonteossa. Suomi on edelläkävijä myös innovaatioiden hyödyntämisessä kehityksen hyväksi. Erityisesti BEAM-ohjelma edustaa niin yritysvetoista kehitysyhteistyötä kuin innovaatioidenkin hyödyntämistä.

Tutkijat ovat eri mieltä siitä, voidaanko tapaustutkimuksen avulla tehdä yleistyksiä, sillä niissä jätetään aina jotain tarkastelun ulkopuolelle (Lund 2014: 224). Joidenkin tutkijoiden (Stake 2014; Lincoln ja Guba 2014: 27–44; Donmoyer 2014) mielestä tapaustutkimukset eivät ota huomioon kontekstin ainutlaatuisuutta, ja ne yksinkertaistavat liikaa monimutkaisia ilmiöitä. Donmoyerin (2014: 45–68) ja Kuckartzin (2014: 26–29) mukaan tapaustutkimusten perusteella on jopa mahdotonta ja tarpeetonta tehdä yleistyksiä. Toiset tutkijat (Schofield 2014: 69–97; Gomm ym. 2014; Lund 2014: 227) taas ehdottavat, että tapaustutkimuksen avulla voidaan tehdä empiirisiä yleistyksiä, kunhan siihen käytetään oikeita metodeja ja tehdään esimerkiksi vertailua useamman

kontekstin välillä. Gomm ym. (2014) muistuttavat, etteivät yleistyksyet saa kuitenkaan olla lainomaisia. Yleistämiskiistasta huolimatta monet ovat yhtä mieltä siitä, että tapaustutkimus voidaan silti linkittää yleiseen teoreettiseen keskusteluun. Tutkimukseni tarkoituksena ei olekaan yleistää, sillä tiedostan BEAM-hankkeiden olevan kontekstisidonnaisia, mutta samalla ne jakavat monia yhteisiä piirteitä muissa maissa käynnistyneiden projektien kanssa.

4.2 Yrityshaastattelut ja Suomen valtioneuvoston kehityspoliittinen selonteko (KEPO)

Tämän tutkielman aineisto muodostuu 21 yrityshaastattelusta, kehityspoliittisesta selonteosta ja -tulosraportista sekä BEAM-väliarviointitapahtuman muistiinpanoista. Haastateltujen yritysten yhteystiedot olivat vapaasti saatavilla BEAM-ohjelman nettisivuilla. Sivulla oli tuolloin yhteensä 51 BEAM-tuen saajaa, mutta rajasin aineistosta pois BEAM-hankkeissa mukana olleet kansalaisjärjestöt ja yliopistot, joiden ensisijaiset tavoitteet eroavat selkeästi yritysten tavoitteista, eivätkä ne siksi sovellu tutkimukseen. Lisäksi yrityksistä yksi kieltäytyi haastattelusta. Yhdellä yrityksellä oli myös käynnissä kaksi samanaikaista BEAM-projektia. Haastatteluilla tarkoitetaan laadullisen ihmismaantieteen menetelmänä suullista informaation jakamista, ja ne ovat lähes aina suunniteltuja, päämäärähakuisia ja tutkijan aloitteesta syntyneitä (Dunn 2010). Tein tutkimuksen haastattelut puhelimen välityksellä kesän ja syksyn 2017 aikana. Haastattelujen kesto vaihteli 15 minuutista 40 minuuttiin (taulukko 3). Haastateltavat olivat pääasiassa yritysten toimitusjohtajia, varatoimitusjohtajia tai BEAM-projektin vastuuhenkilöitä.

Taulukko 3. Yrityshaastatteluaineistosta suurin osa oli toimitusjohtajia ja haastattelut kestivät keskimäärin noin puoli tuntia.

Haastattelutunnus	Haastattelun kesto	Haastattelutunnus	Haastattelun kesto
H1, toimitusjohtaja	25:03	H12, toimitusjohtaja	16:33
H2, toimitusjohtaja	15:09	H13, projektikoordinaattori	27:44
H3, toimitusjohtaja	23:18	H14, tieteellinen johtaja	32:10
H4, design-johtaja	26:38	H15, projektikoordinaattori	29:06
H5 , JÄTETTY POIS (NGO)	31:56	H16, toimitusjohtaja	17:28
H6, hallituksen puheenjohtaja	18:10	H17, tutkija	23:46
H7, asiantuntija	35:11	H18, toimitusjohtaja	29:05
H8, varatoimitusjohtaja	24:50	H19, toimitusjohtaja	23:17
H9, toimitusjohtaja	33:45	H20, kehitysjohtaja	35:13
H10, projektikoordinaattori	26:47	H21, toimitusjohtaja	17:46
H11, projektikoordinaattori	23:17	H22, projektikoordinaattori	22:28

Haastatteluilla nähdään olevan paljon etuja laadullisena tutkimusmenetelmänä. Dunnin (2010) mukaan haastattelut ovat joustavia, eli haastateltavat voivat kertoa, jos haastattelukysymykset eivät toimi, ovat kulttuuriin sopimattomia tai ne eivät kysy olennaista asiaa. Haastattelijalla on myös mahdollisuus selventää kysymyksiä, mikäli haastateltavan on vaikea ymmärtää niitä (Tuomi ja Sarajärvi 2002). Haastatteluja on myös kritisoitu muun muassa niiden kulttuurisidonnaisuudesta, muistin varaan tukeutumisesta ja siitä, että ne eivät välttämättä anna paljon tietoa, jos haastateltavat eivät ole perehtyneet aiheeseen. Lisäksi litterointi ja joskus jopa itse haastattelun teko vievät paljon aikaa (Elo ym. 2014). Tutkija voi myös huomaamattaan johdatella liiallisesti haastattelutilannetta (Dunn 2010). Heikkouksistaan huolimatta haastatteluja voidaan pitää joustavana ja laadullisen analyysin kannalta erittäin rikkaana menetelmänä, jonka heikkouksia voidaan ehkäistä tarpeellisten valmistelujen avulla (Robson 2002: 273).

Eskolan ja Suorannan (1998) mukaan haastattelut jakautuvat kolmeen haastattelutyypin. Ensimmäisenä tyyppinä ovat haastattelijan enemmän kontrolloimat strukturoituidut haastattelut, joissa kysymykset ja vaihtoehdot tulevat tarkassa järjestyksessä haastattelijalta. Toisena tyyppinä

ovat puolistrukturoituidut haastattelut, joissa on samat kysymykset kaikille, mutta niiden järjestys saattaa vaihdella ja vastaukset ovat avoimia. Kolmantena ja viimeisenä ovat teemahaastattelut, joissa aihepiirit on ennalta määritelty, mutta tiettyjä kysymyksiä ei ole. Tämän tutkielman haastattelupohja (ks. liite 1.) oli strukturoitu, minkä avulla yritysten vastausten vertailu oli huomattavasti helpompaa kuin mitä se olisi ollut teemahaastattelujen kanssa. Strukturoitu haastattelupohja säästi myös yritysten ja tutkijan aikaa. Suurin osa kysymyksistä oli kuitenkin avoimia, sillä kehityksen määrittelyn selvittämiseksi yritysten on voitava vapaasti kertoa omista näkemyksistään. Dunn (2010) huomauttaa, että itse kysymysten muodostuksessa täytyy ottaa huomioon, että kysymykset ovat ymmärrettäviä, tarpeeksi lyhyitä ja tarkkoja. Ne eivät saa johdatella liikaa tai loukata ketään. Kysymysten täytyy olla myös järkevästi sijoiteltu haastattelurunkoon, eli vaikeat kysymykset tulevat vasta lopussa. Tästä syystä haastattelupohjani alkoikin yrityksille tutuista aihepiireistä, kuten tuotekehityksestä, ja kehitysmäärittelyihin syvennyttiin vasta lopussa (tarkempi haastattelupohja liitteenä).

Haastatteluja voidaan tehdä useilla tavoilla. Yleisin tapa tehdä niitä on kasvokkain, mutta niitä on mahdollista tehdä myös tietokoneen tai puhelimen välityksellä (Dunn 2010). Robson (2002: 282) esittää puhelinhaastattelujen olevan kasvokkain haastatteluihin verrattuna kustannustehokkaampia, mutta samalla niiden aikana voi olla vaikeampi saada haastateltavan luottamusta, ja väärinymmärryksiä syntyy helpommin ilman visuaalisia vihjeitä. Päätin tehdä haastattelut puhelimen välityksellä ajan säästämiseksi ja saadakseni mahdollisimman ison osallistujamäärän. Yrityksistä suurin osa tuskin olisi suostunut haastatteluun kasvotusten juuri aikarajoitteiden vuoksi. Lisäksi puhelin helpotti keskittymistä vastauksiin, mikä mahdollisti sen, että pystyin täyttämään haastattelupohjat puhelun aikana. Puheluiden jälkeen siirsin haastattelujen muistiinpanot Excel-pohjaan. Nauhoitin myös haastattelut, mikä helpotti vastausten täydentämistä Exceliin myöhemmin. Merkitsin haastattelupohjiin jo muistiinpanovaiheessa tutkimukselle olennaiset kohdat, joista poimin sitaatteja tutkielmaan nauhoitusten avulla.

Lähes kaikki tutkimuksen yrityksistä ovat joko pieniä- tai keskisuuria yrityksiä, eli niiden työntekijöiden määrä oli haastatteluhetkellä enintään 250. Vain yhdellä haastatelluista yrityksistä oli noin 750 työntekijää. Yrityksistä kuudellatoista oli enintään 20 työntekijää, joista yhdellätoista oli enintään 10 työntekijää. Kaiken kaikkiaan työntekijöiden määrä vaihteli 40–200 välillä. Kaikissa yrityksissä BEAM-hankkeen toteutukseen oli osallistunut enintään kymmenen työntekijää. Suurin

osa yritysten hankkeista (n=14) oli vielä käynnissä ja seitsemän hankkeista oli päättynyt haastatteluajankohtaan mennessä.

Yrityshaastattelujen lisäksi käytin aineistona vuosien 2016–2019 Suomen valtioneuvoston kehityspoliittista selontekoa (KEPOa), jonka Ulkoministeriö valmistelee aina uuden hallituksen varmistuttua seuraavaksi neljäksi vuodeksi. Sen valmisteluun osallistuvat Kehityspoliittinen toimikunta, muut ministeriöt ja eri sidosryhmiä edustavat tahot. Näitä ovat muun muassa ammattiliitot, kansalaisjärjestöt ja yliopistot. Valitsin aineistoksi juuri kehityspoliittisen selonteon, sillä se kuvastaa Suomen pidempiaikaista kehityspolitiikkaa, ja sen avulla on mahdollista havaita, millaiseksi maa määrittelee kehityksen, ja mihin suuntaan kehitysyhteistyötä ollaan viemässä (Hooli ja Jauhiainen 2017). Selonteko kuvaa niin kehityspolitiikan tavoitteita kuin itse toteutusta. Se on tällä hetkellä ainoa yritys vetoista kehitysyhteistyötä Suomessa ohjaava dokumentti. KEPO:n lisäksi Suomella on maakohdittaiset ohjelmat jokaiselle kahdenväliselle kehitysyhteistyömaalle, mutta nämä maaohjelmat jätettiin tutkielman tarkastelun ulkopuolelle, sillä niissä ei käsitellä yritys vetoista kehitysyhteistyötä.

Hallitus laati vuoden 2018 lopussa eduskunnalle selvityksen, kuinka kehitystavoitteet ovat toistaiseksi toteutuneet. Käytän myös tätä kehityspolitiikan tulosraporttia aineistona, vaikka siinä käsitellään BEAM-ohjelman tuloksia hyvin rajallisesti. Lisäksi osallistuin BEAM-väliarviointitapahtumaan Helsingissä 18.8.2017, ja käytän sieltä tehtyjä muistiinpanoja tutkimuksen aineistona. Tapahtuma esitteli ulkoista konsulttien tekemää selvitystä BEAM-ohjelman kehitysvaikutuksista, ja siinä pohdittiin, miten hanketta olisi syytä muokata. Ohjelmaa tarkasteltiin tapahtumassa kokonaisuutena yksittäisten yritysten sijaan.

4.3 Sisällönanalyysi

Analysoin puhelinhaastattelut ja kehityspoliittisen selonteon sisällönanalyysin avulla, johon kuuluvat numeerinen sisällönerittely ja laadullinen teemoittelu, jossa analyysi tehdään aina tutkijan oman tulkinnan kautta (Elo ym. 2014). Käytin tutkimuksessa pääasiassa aineistolähtöistä teemoittelua. Tähän induktiiviseen lähestymistapaan kuuluvat avoin koodaus, kategorioiden luonti ja systemaattinen aineiston luokittelu (Kuckartz 2014). Valitsin tutkimusmetodiksi juuri teemoittelun, joka soveltuu hyvin avointen kehityksen määrittely vastausten analysointiin.

Järjestelin puhelinhaastatteluaineiston ensin Exceliin kysymys- ja haastattelukohtaisesti, jolloin on helppo tarkastella esimerkiksi kaikkien haastateltavien vastauksia tiettyyn kysymykseen tai jokaista haastattelua yksittäisesti. Yksittäisten haastattelun käsittelyn jälkeen tarkastelin haastatteluaineistoa yleisesti etsimällä siitä yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia. Tämän jälkeen järjestelin kysymykset teemoittain Nvivo-ohjelmaan, jota käytin analyysin tukena. Kuckartzin (2014: 127) mukaan tietokoneohjelmien, kuten Nvivon, avulla analyysi onkin nopeampaa ja sallii esimerkiksi nopean sana-analyysin. Hän myös korostaa, että analyysi olisi hyvä aloittaa jo ennen ohjelmistoon lataamista. Aloitinkin yläteemaluokkien teon jo haastattelurunkoa tehdessä, sillä täten haastattelusta nousevat esiin tarvittavat asiat.

Muodostin lopulta aineiston ja alkuperäisten tutkimuskysymysten pohjalta haastatteluaineistolle kaksi eri pääteemaluokkaa: kehityksen määrittelyn ja BEAM:n toimivuus instrumenttina. Tällä jaottelulla, taustaa lukuun ottamatta, kaikki vastaukset tulivat jaotelluiksi eri luokkiin, jotka eivät saa ole päällekkäisiä Elon ym. (2014) kehotusten mukaisesti. Kehityksen määritelmät jaoin vielä kolmeen alaluokkaan: kehityksen tavoitteet, kehityksen kohteet ja yritysten ymmärrys kehitysvaikutuksista. Kaikki kolme alateemaluokkaa sisälsivät vielä haastattelukysymysten ja kestäväen kehityksen määrittelyn mukaan luotuja alaluokkia, kuten hankkeiden tulokset ja tulevaisuuden tavoitteet kohdemaassa.

Lähes samat teemaluokat soveltuivat myös kehityspoliittisen selonteon, tulosraportin ja väliarviointitapahtuman muistiinpanojen analysointiin. Vertailin Suomen kehityspoliitiikan tavoitteita ja BEAM-yritysten tavoitteita läpi kehityksen määritelmän (1. pääluokka) kahden ensimmäisen luokan eli kehityksen tavoitteiden ja kehityksen kohteiden avulla. Lisäksi jaoin kehityspoliittiset dokumentit myös instrumentaalisen ja developmentalismin määritelmien mukaisesti kahteen luokkaan. Elo ym. (2014) huomauttavat, että tutkijan on valittava, millä tarkkuudella hän tarkastelee vastauksia. Käytin itse analyysiyksikkönä kokonaista ajatusta, mikä sisälsi ajoittain vain sanan tai sitten usean lauseen. Käytin teemoittelun tukena myös numerollista sisällönerittelyä.

4.4 Tutkielman rajoitukset

Tutkimukseni haasteena oli tehdä strukturoidusta aineistosta laadullista analyysia, minkä vaarana on, että sisällönanalyysia ei voi käyttää tehokkaasti teemaluokkien ollessa liian suppeita (Elo ym. 2014: 8). Täysin avoimen haastattelun tekeminen niin usealle yritykselle olisi kuitenkin ollut tutkimuksen ajan puitteissa mahdotonta, ja tutkimuksessani oli tärkeämpää saada mahdollisimman monen BEAM-ohjelmaan osallistuneen yrityksen mielipide. Aineisto kuvaakin hyvin yritysten näkemyksiä kehityksestä ja vastaa asettamiini tutkimuskysymyksiin. Lisäksi käytin teemoittelevan sisällönanalyysin tukena sisällönerittelyä. Rajoituksena tutkimukselleni oli myös se, että yritykset olivat hankkeissaan eri vaiheissa, minkä vuoksi suurimman osan oli vielä vaikea analysoida kehitysvaikutuksiaan. Toisaalta kävi selväksi, että vaikka yritykset olivat jo lopettaneet hankkeensa, kehitysvaikutusten arviointi oli silti haasteellista.

Aineiston tuottamisessa tiedostettiin, että haastateltavat henkilöt eivät välttämättä ymmärrä kehitystä kehitysyhteistyön näkökulmasta, vaan he esittelevät kehitystä oman yrityksensä kannalta. Tämä olikin tutkimuksen kannalta juuri mielenkiintoista. On myös muistettava, että tapaustutkimukseni koski ainoastaan Suomea ja BEAM-hankkeessa mukana olevia yrityksiä. Muiden maiden yritysveltoiset kehitysyhteistyöhankkeet voivat erota Suomen tapauksesta, ja myös BEAM-ohjelman sisällä usea taho, kuten yliopistot ja kansalaisjärjestöt, jätettiin tarkoituksella tutkimuksen ulkopuolelle. Tutkimuksessa ei myöskään tarkasteltu, kuinka yritysten kehitysprojektit käytännössä toimivat ja mitä todellisia kehitysvaikutuksia ne ovat saavuttaneet, sillä se olisi vaatinut kenttätutkimusta, eikä se ollut tämän tutkimuksen tarkoituksena.

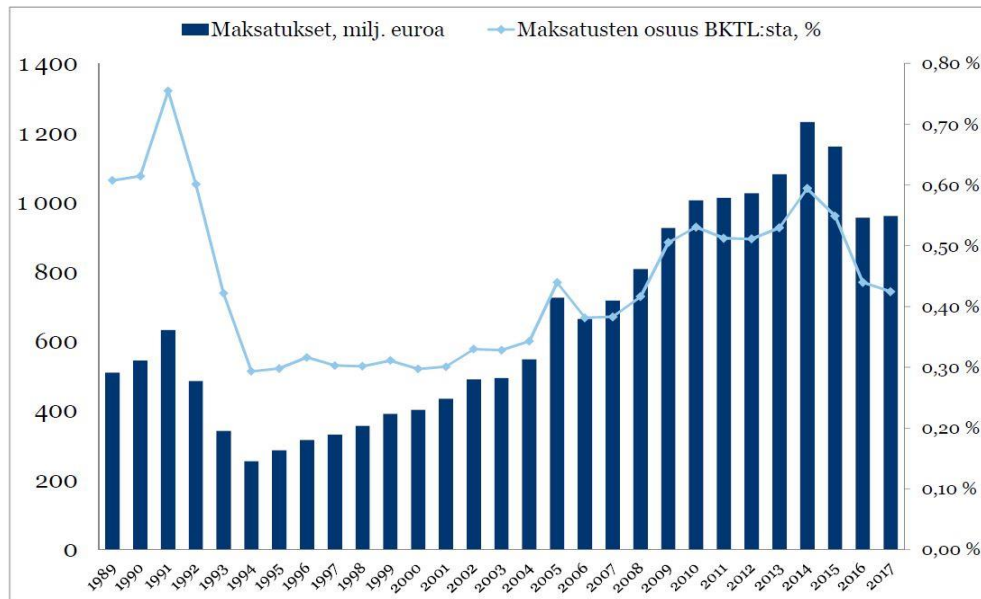
5 SUOMEN BEAM-TAPAUSTUTKIMUS

5.1 Suomen kehityspolitiikan tausta

Suomi aloitti virallisen kehitysapunsa (engl. official development assistance, ODA) vuonna 1962, eli pari vuosikymmentä Yhdysvaltojen Marshall-avun aloittamisen jälkeen (Virtanen 2013: 23). Alussa kehitysavusta 90 % meni monenvälisesti YK:n kautta. Suomi perusteli kehitysavun aloittamista humanitaarisuuden lisäksi kauppapoliittisin ja ulkopoliittisin syin. Suomi halusikin esiintyä kylmän sodan aikaan länsimaisena demokratiana ja kasvattaa kansainvälistä vaikutusvaltaansa. Kuten kehitysyhteistyön paradigma on muuttunut evolutiivisesti, myös Suomen kehityspolitiikka on muuttunut vuosikymmenten myötä seuraten usein kansainvälisiä trendejä.

Suomi siirtyikin 1960-luvulla kehitysavusta kohti kehitysyhteistyötä, jossa maat saavat itse päättää, millaista kehitystä ne haluavat omien arvojensa perusteella, ja josta maat irtautuisivat itsenäiseksi jonkin ajan kuluttua (Virtanen 2013: 27). Käsitteenmuutoksesta huolimatta kehityspolitiikka oli silti enemmän apua kuin yhteistyötä. Etenkin 1970–1980-luvulla apu oli lähinnä kaupallista ja perustui suomalaiseseen teknologiaan ja asiantuntijuuteen (Koponen & Seppänen 2007). Seuraavalla vuosikymmenellä Suomi keskittyi suuriin infrastruktuurihankkeisiin. Kehitysyhteistyö on ollut Suomessa pitkään hanke- eli projektiapua, joka on sidottu paikkaan, aikaan, tiettyihin tavoitteisiin ja budjettiin. Projekteja kuvaavat eri vaiheet: suunnittelu, toteutus, lopetus ja arviointi. Projekteista siirryttiin 2000-luvulla sektoriavustuksiin, joissa painotus on pitempiaikaisessa ja tiettyihin teemoihin keskittyvässä yhteistyössä. Suomen kehitysyhteistyö on alusta asti keskittynyt Saharan eteläpuoleiseen Afrikkaan ja muutamaasi Aasian maihin.

Päävastuussa Suomen kehityspolitiikasta on ulkoministeriö. Suomen liityttyä Yhdistyneisiin Kansakuntiin vuonna 1955 maa sitoutui myös YK:n määrittelemiä kehitystavoitteisiin. Nykyisin Suomen kehityspolitiikkaa ohjaavat ja velvoittavat YK:n kestävän kehityksen agenda 2030:n 18 tavoitetta. YK esittää yhä nykyisinkin tavoitellun kehitysavustuksen määrän, joka sovittiin 1970-luvulla 0,7 %:iin bruttokansantuotteesta (The 0,7...2018). Suomen osuus pysyi kuitenkin alussa alle 0,2 %:ssa usean vuosikymmenen ajan (Virtanen 2013: 168). Vasta vuonna 1990 Suomi saavutti viimein 0,7 %:n tavoitteen ja jopa ylitti sen seuraavana vuonna (kuva 4). Samalla vuosikymmenellä Suomi liittyi EU:hun, minkä seurauksena kehitysyhteistyötä alettiin suunnata keskitetympin yhä harvempiin maihin. Osuus on vähentynyt kuitenkin alle 0,7 %:n muun muassa lamojen myötä. Vuonna 2018 Suomen kehitysyhteistyösuuruus on enää 0,38 % (886 miljoonaa euroa) bruttokansantuotteesta (The ODA 2018).

Kuva 4. Suomen kehitysyhteistyön varat vuosina 1989–2017 (Kehitysyhteistyön määrärahat 2019).

Nykyisen hallituskauden (2015–2019) myötä Suomen kehityspolitiikka on kohdannut suurimpia muutoksia sen historiassa. Kehitysyhteistyörahoista on leikattu 38 % (200 miljoonaa euroa), ja jäljellä olevasta osuudesta 130 miljoonaa euroa avustusmuotoista tukea on siirretty lainaksi yksityisen sektorin käyttöön (OECD 2017). Myös päästöverojen suuntaaminen kehitysyhteistyöhön lopetettiin. Suomi onkin muutaman muun maan kanssa ensimmäisten yritysvetoista kehitysyhteistyötä tukevien joukossa. Yksityisen sektorin asemaa Suomen kehitysyhteistyössä korostetaan muun muassa vuoden 2016 julkaistussa kehityspoliittisessa selonteossa ja kehityspoliittisen toimikunnan vuosiarviossa (2015), joissa yrityksiin viitataan virallisina kehitystoimijoina. Samalla innovaatio- ja teknologiakehitystä on korostettu uutena parempana kehitysyhteistyösuuntana, josta vastuussa ovat valtion ja yliopistojen kanssa yritykset (Hooli ja Jauhiainen 2017). Yritysvetoisen innovaatiokehityksen korostamisen myötä Suomen kehityspolitiikkaan on kehitetty myös uusia rahoitusinstrumentteja, jotka ovat osittain julkisin varoin rahoitettuja. Eräinä selityksinä Suomen kehityspolitiikan muutokselle voidaan pitää vuonna 2015 valittua oikeistolaisista hallitusta ja Suomen kansan tyytymättömyyttä perinteisen kehitysyhteistyön tuloksiin. Muutoksista huolimatta Suomen kehityspolitiikan tavoitteet noudattelevat edelleen YK:n tavoitteita. Suomen ulkoministeriö (2018) kutsuu kehityspolitiikaksi toimintaa, joka tähtää maailmanlaajuisesti köyhyyden vähentämiseen, perusoikeuksien toteutumiseen ja kestävänsä kehityksen edistämiseen.

5.2 BEAM-esittely

BEAM-ohjelma (Business with impact) on Business Finlandin (entisen Tekesin) ja ulkoministeriön ensimmäinen yhteinen rahoitusohjelma. Taustaltaan Business Finland on suomalainen innovaatorahasto, joka tukee hankkeissaan useiden eri toimijoiden yhteistyötä, ja sen ohjelmat ovat tärkeä osa Suomen innovaatiojärjestelmää. Viisivuotinen ohjelma (2015–2020) on avoin kaikille aloille, mutta pääaloiksi mainitaan etenkin koulutus, terveydenhuolto, ympäristöratkaisut, cleantech ja ICT-ratkaisut (BEAM-ohjelma 2016). Siihen voivat hakea mukaan suomalaiset yritykset, kansalaisjärjestöt, tutkimusorganisaatiot, yliopistot ja ammattikorkeakoulut. BEAM-ohjelma kannustaa yrityksiä tekemään yhteistyötä julkisen sektorin instituutioiden kanssa, mikä näkyy siinä, että vuonna 2018 toukokuun alkuun mennessä 115:sta hankkeesta 34 tekee yhteistyötä julkishallinnollisten tahojen kanssa. Kansalaisjärjestöjen rahoituksen saaneita hankkeita oli tuohon mennessä mukana neljä.

Ohjelman suuruus on 50 miljoonaa euroa, jota jaetaan maksimissaan 100 000 euron avustuksina sekä pehmeinä lainoina, joita yksinomaan Business Finland tarjoaa (BEAM-ohjelma 2016). Noin puolet eli 25 miljoonaa euroa rahoituksesta tulee Business Finlandilta ja puolet Suomen virallisista kehitysyhteistyörahoista ulkoministeriöltä. Ohjelman nettisivuilla ei kuitenkaan mainita, kummalta osapuolelta rahoitus tulee ja kuinka paljon yhtä projektia rahoitetaan. Rahoituksen alkuperä on tärkeää siltä kannalta, että ulkoministeriön rahoituksen saaneita koskevat OECD DAC:n asettamat vaatimukset, joiden mukaan projekteilla on muun muassa oltava kehitysvaikutuksia ja luottorahoituksen antaminen ei ole sallittua.

BEAM-ohjelman yrityksille myönnetään rahoitusta 50 % niiden hankkeiden kuluista, mikä tarkoittaa, että yrityksillä on oltava jo valmiiksi maksavaa asiakaskuntaa ja riittävästi resursseja. Tuki suunnataan nimenomaan pienille- ja keskisuurille yrityksille. Yrityksen täytyy olla kasvuvaiheessa, sen toiminnan on perustuttava tuotteeseen tai palveluun ja sen täytyy haluta laajentaa toimintaansa OECD:n määritteleville ”kehittyville markkinoille” (BEAM 2017). Etenkin Kaakkois-Aasiassa, Afrikassa ja Latinalaisessa Amerikassa toimiminen katsotaan eduksi (BEAM-ohjelmaesite 2016). Lisäksi yrityksellä on oltava paikallinen yhteistyökumppani. Muiden organisaatioiden kuin yritysten rajoituksia ei ole määritelty ohjelman nettisivuilla (BEAM 2017). Rahallisen tuen lisäksi ohjelma tarjoaa osallistujille palveluita, esimerkiksi markkinatietoa kohdemaista (BEAM-ohjelma 2016).

Nimensä mukaisesti BEAM-ohjelma velvoittaa yritykset myös kehitysvaikutusten tavoittelemiseen kohdemaissaan (BEAM-ohjelmaesite 2016). Ohjelma näkee vaikutusten perustuvan innovaatioihin, jotka se määrittelee uutena tietona, jolla on sekä lyhyen että pitkän aikavälin vaikutuksia, edellytykset sosiaalisen ja taloudellisen kehityksen edistämiseen kohdemaassa, ja joka tukee kestäväää yritystoimintaa. Kehitysvaikutuksiksi luetellaan muun muassa paikallisten osallistaminen ja heidän vaikutusvaltansa kasvattaminen niin taloudessa kuin yhteiskunnassa (BEAM 2017). BEAM-ohjelmaesite (2016) korostaa lähinnä teknologiaan perustuvia innovaatioita, kuten e-oppimista, e-terveyspalveluja ja veden mekaanista puhdistamista. Vaikuttavuus kohdemaassa määritellään muun muassa paikallisen kontekstin huomioinnin, työpaikkojen luomisen, verotulojen, innovatiivisuuden ja köyhimmille asukkaille suuntautuneisuuden perusteella. Lisäksi huomioon otetaan myös muita ekologisia, sosiaalisia ja taloudellisia kehitysvaikutuksia ja -riskejä. BEAM-ohjelma sanoo myös avoimesti tukevansa Suomen talouskasvua. BEAM-ohjelman lisäksi Suomessa on myös muita samankaltaisia instrumentteja.

Taloudellisesti suurimpia instrumenteista ovat kehitysrahoituslaitos Finnfundin rahoitusinstrumentit, jotka tukevat innovaatioprojekteja. Finnfund rahoittaa kuitenkin ainoastaan monikansallisia suuria yrityksiä ja antaa investointeja myös keskitulotason maihin, kuten Venäjälle (Finnfund 2017). Yrityksien velvoitteena Finnfundin rahoituksessa on noudattaa yritysvastuuta, ja ajaa Suomen tai suomalaisten yritysten etua. Kolmantena samankaltaisena instrumenttina on Finnpartnership-ohjelma, joka tukee globaalin Etelän ja suomalaisten kehitystoimijoiden yhteisiä kehitysprojekteja niin taloudellisesti kuin neuvoja antamalla (Finnpartnership 2017).

Kaikki kolme instrumenttia kuuluvat yksityisen sektorin kehitysyhteistyöstä vastaavan Team Finlandin alaisuuteen. Team Finlandin tavoitteena onkin tuoda yhteen kaikki julkisen rahoituksen kehitystoimijat ja yritykset luoden ennen kaikkea liiketoimintamahdollisuuksia yrityksille. Suomen instrumenteista päätin keskittyä juuri BEAM-ohjelmaan, sillä se on suunnattu ainoastaan pienille ja keskisuurille yrityksille, jotka edustavat kuitenkin suurinta osaa yrityksistä (Roiha 2017). Lisäksi BEAM-ohjelma edustaa Suomen virallista kehityspolitiikkaa sen saadessa rahoitusta Suomen ulkoministeriön kehitysyhteistyömäärärahoista, vaikka onkin epäselvää, mitkä yksittäisistä projekteista ovat saaneet rahoitusta juuri ulkoministeriöltä.

6 TUTKIMUSTULOKSET

6.1 BEAM-ohjelman yritysten ja Suomen kehityspolitiikan kohteet

Nykyisen kehityspoliittisen selontekonsa (2016: 8) mukaan Suomi keskittyy kehityspolitiikassaan pitämään huolen, että "kukaan ei saa jäädä kehityksestä jälkeen" kestävän kehityksen tavoitteita seurailleen. Se keskittyy kaikkein hauraimpiin maihin, ja tukea annetaan etenkin maille, joissa halutaan *“aikaansaada ja nopeuttaa kehitystä siellä, missä yksityinen rahoitus ei kohdennu ongelmien korjaamiseen tai kansalliset varat eivät riitä”* (11). Kahdenvälistä kehitysyhteistyötä tehdään yhdeksän valtion kanssa: Etiopian, Somalian, Kenian, Tansanian, Mosambikin, Sambian, Afganistanin, Nepalín ja Myanmarin (taulukko 4). Nepalín ja Myanmarin kanssa kehitysyhteistyö on alkanut jo 1970-luvulla. Maista Kenia, Sambia ja Vietnam ovat keskitulotason maita, ja muut kuusi luokitellaan OECD kehitysapukomitean (DAC:n) listassa vähiten kehittyneiksi maiksi. Vietnamin kanssa Suomi on lopettamassa kehitysyhteistyötä vuoden 2019 loppuun mennessä. Selonteon (2016: 34–38) mukaan osa kahdenvälisistä kohdemaista, kuten Mosambik, Tansania ja Etiopia, tarvitsevat kuitenkin pitkäaikaista kehitysapua, ja yhteistyö näiden maiden kanssa jatkuu toistaiseksi. Lisäksi kehitysyhteistyötä tehdään pienimuotoisempina Palestiinan alueen, Lähi-idän ja Pohjois-Afrikan, Eritrean, Keski-Aasian kanssa sekä monenvälisesti esimerkiksi YK:n kautta. Suomi antaa myös humanitaarista apua, etenkin Lähi-Idässä ja Afrikassa.

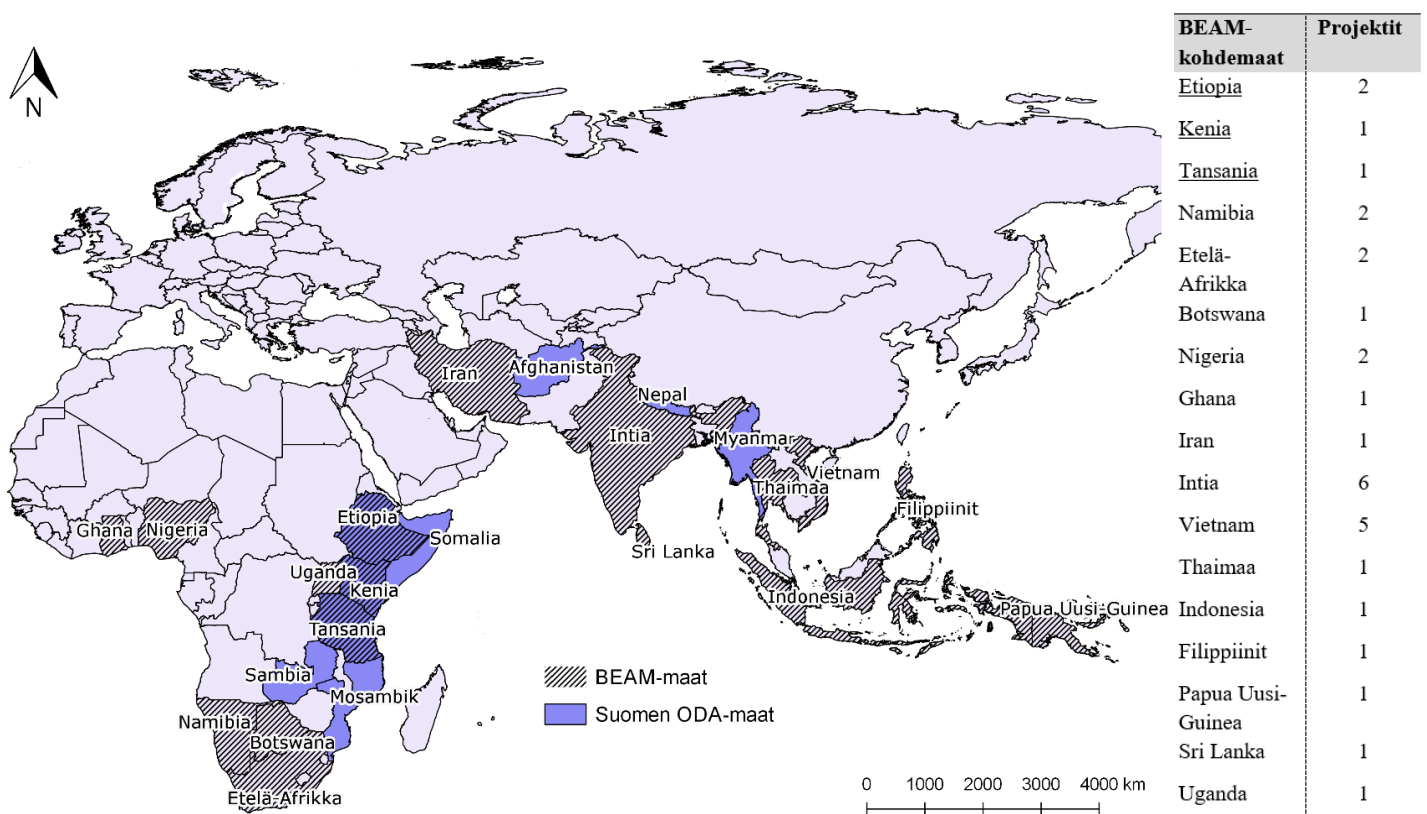
Taulukko 4. Suomen virallisen kahdenvälisen kehitysavun suuruus vuonna 2016 (The ODA 2018).

ODAn saajamaat	Etiopia	Kenia	Tansania	Somalia	Sambia	Mosambik	Afganistan	Nepal	Myanmar
ODAn määrä v.2016 (milj./USD)	21.51	17.17	21.88	13.99	10.88	16.54	33.22	25.69	14.20

Perinteinen kahdenvälinen kehitysyhteistyö on saanut uusia muotoja nykyisessä kehityspoliittisessa linjauksessa (Valtioneuvoston selonteko 2016). Etenkin keskittyminen innovaatioihin ja tietopohjaiseen kehitykseen muuttavat Suomen kehitysyhteistyökenttää kehitysmäärärahojen pienentyessä. Selonteko korostaa kehitysyhteistyön tehokkuutta, joka syntyy yhteistyön ja uusien innovaatioiden avulla (19, 46–47). Myös kehityspolitiikan tuloraportti (2018: 30–36) painottaa innovaatioiden valjastamista taloudellisen kehityksen moottoriksi. Suurin mullistus Suomen kehityspolitiikassa on kuitenkin siirtyminen kohti yksityisen sektorin vetämää kehitysyhteistyötä,

jota korostetaan läpi Suomen kehityspoliittisen selonteon (2016: 8, 14, 18–22, 39–43). Uutta kehityspoliittisille selonteolle on myös maininta siitä, että kehitysyhteistyön täytyy hyödyttää niin tuen saajia kuin resurssien avunantajamaita (3–4). Suomea uusi yritysvetoinen kehitysyhteistyö hyödyttäisi laajentamalla yritysten markkinoita, minkä nähdään myötävaikuttavan myös Suomen talouteen.

Suomen kehityspoliittikan kohdistuessa toimintaansa vähiten kehittyneisiin maihin BEAM-hankkeen sijaan kohdistaa toimintansa ennen kaikkea OECD:n määritteleville “kehittyville markkinoille” (BEAM 2017). Etenkin Kaakkois-Aasiassa, Afrikassa ja Latinalaisessa Amerikassa toimiminen katsotaan ohjelmassa eduksi lukuun ottamatta Kiinaa, jossa Business Finlandilla on oma ohjelmansa (BEAM-ohjelmaesite 2016). Haastattelujen perusteella BEAM-ohjelman yritykset kohdistavatkin projektinsa globaalin etelän keskitulotason maihin (kuva 5).

Kuva 5. BEAM-hankkeiden ja Suomen virallisen kehitysavun (ODAn) kohdemaat eroavat toisistaan (Tekijä: Annina Haaranen 2018 QGIS:n peruskarttaa hyödyntäen).

Suurin osa yrityksistä kohdistaa hankkeensa useampaan kuin yhteen maahan tai haastateltavat korostivat vastauksissaan suurempia alueita, kuten Saharan eteläpuolista Afrikkaa tai Etelä-Aasiaa. Selvästi eniten hankkeita kohdistuu Intiaan (6 hanketta) ja Vietnamiin (5 hanketta). Suomen virallisen kehitysavun kohdemaista ainoastaan kolme (Etiopia, Kenia ja Tansania) ovat samoja BEAM-hankkeiden kohdemaiden kanssa.

Valtioneuvoston kehityspoliittisen selonteon (2016: 8) mukaan *”tukea tarvitsevat vähiten kehittyneet, hauraimmat ja konflikteista tai ilmasto- ja luonnonkatastrofeista kärsivät maat”* ja ulkoministeriön *”rahoituksen painopisteen tulee olla köyhissä kehitysmaissa”* (41–42). Siitä huolimatta BEAM-hankkeiden 17 kohdemaasta vain Etiopia, Tansania ja Uganda luetellaan OECD DAC:n listan mukaan vähiten kehittyneiksi maiksi. Yritysten kohdemaista yksi on matalan tulotason maa (Kenia), kahdeksan alemman keskitulotason maata ja viisi ylemmän keskitulotason maata. Suomen vuosien 2015–2019 kehityspolitiikan tulosraportti (2018: 32) ei huomioi yritysvetoisen kehitysyhteistyön kohdentumista keskitulotason maihin, vaan sen mukaan *”tukea kohdistettiin etenkin köyhimpiin maihin, joissa tarpeet ovat suurimpia”*. Tutkimustulosten perusteella tämä on ristiriidassa BEAM-ohjelman kohdemaiden kanssa. On tosin huomioitava, että tulosraportti sisältää myös muut rahastot, kuten Finnpartnershipin, jotka mahdollisesti keskittyvät enemmän heikomman tulotason maihin.

Toisin kuin valtioiden virallisessa kehitysavussa yritykset eivät valitse kohdemaitaan avun tarpeen perusteella vaan liiketoimintamahdollisuuksien takia. Kysyttäessä, miksi yritykset valitsivat tietyn kohdemaan, valintaa ohjasivat eniten oman yrityksen tai Suomen yhteistyökumppanin partneri kohdemaassa (n=15) ja sopivat markkinat (n=12). Lähes kaikki yritykset nimeävät syiksi molemmat tekijät. Osa korostaa potentiaalisia markkinoita: *”Namibiassa on otolliset markkinat tuotteelle, koska se on ”kehittyneempi kehitysmaa”* (H15, projektipäällikkö), ja osa painottaa enemmän paikallista tarvetta tuotteelle: *”Minulla oli aiemmin kontakteja maassa, ja olin identifioinut tarpeita, ja näille tarpeille ei ollut vielä tuotetta”* (H9, toimitusjohtaja). Myös aiempi kokemus maassa toimimisesta ja verkostot kannustivat yrityksiä valitsemaan tietyn kohdemaan:

”Brittiläinen yliopisto vei meidät sinne pari vuotta sitten ja sanoi, että siellä olisi meille markkinat. Alun perin tätä suunniteltiin Suomeen, mutta tuote ei menestynyt Suomessa. Uudenlainen toimintapa toimii paremmin erilaisessa ympäristössä” (H3, toimitusjohtaja).

Suurimmalla osalla yrityksistä (n=13, 62 %) oli aiempaa kokemusta globaalissa Etelässä toimimisesta joko yksittäisten työntekijöiden kautta tai yrityksenä aiemman liiketoiminnan muodossa. Yritykset pitävät paikallisia kontakteja ja markkinoiden tuntemusta erittäin arvokkaana sijoittaessa liiketoimintaa uusiin riskialttiisiin toimintaympäristöihin. Seitsemällä yrityksellä ei ollut lainkaan kokemusta globaalissa Etelässä toimimisesta, minkä syynä on luultavasti se, että yritykset olivat vasta aloittamassa liiketoimintaansa. Kysyttäessä yritysten pääasiallisen liiketoiminnan kohdemaista hieman yli puolet (n=11) kohdistaa liiketoimintansa globaalin Etelän maihin. Moni luettelee kuitenkin kohdemaikseen globaalin Pohjoisen maita, kuten Suomen (n=5) tai yleisemmin laajoja alueita, kuten Euroopan (n=5). Resurssirajoitteiden vuoksi yritykset myös vierailevat kohdemaissaan keskimäärin vain muutaman kerran hankkeen aikana.

Paikalliset ihmiset ja myös yhteistyökumppanit koettiin usein asiakkaina. Haastateltavat mainitsivat asiakkaita ennen kaikkea paikalliset yritykset (n=11), julkisen hallinnon (n=7) ja paikalliset asukkaat (n=3). Etenkin paikalliset yritykset (n=9) ja julkinen hallinto (n=4) todetaan myös yhteistyökumppaneiksi, mutta paikallisia asukkaita ei mainita lainkaan yhteistyökumppaneiksi. Muita yhden kerran mainittuja asiakkaita ovat koulutuslaitokset, kansalaisjärjestöt, eurooppalaiset matkaajat ja kansainväliset järjestöt. Lisäksi kaksi yritystä ei pystynyt tunnistamaan vielä paikallisia asiakkaita. Suomen kehityspoliittinen selonteko (2016: 4, 13) ja Suomen kehityspoliitiikan tulokset (2018: 32, 35, 54) korostavat kehitysyhteistyön perustuvan globaalin Etelän paikallisiin tarpeisiin.

6.2 Suomen kehityspoliitiikan tavoite ja BEAM-yritysten tavoitteet

Suomen kehityspoliitiikan päätavoitteena on köyhyyden poisto, eriarvoisuuden vähentäminen ja Suomen oman toimintakyvyn parantaminen (Valtioneuvoston selonteko 2016: 12–15). Suomen tavoitteet seuraavat pääasiassa YK:n kestävä kehityksen tavoitteita, ja sen kehityspoliitiikassa on neljä painopistettä. Ensinnäkin Suomi pyrkii vahvistamaan tyttöjen ja naisten asemaa ja ihmisoikeuksia (16–17). Toiseksi se haluaa edistää globaalin Etelän talouden ja hyvinvoinnin kehittämistä työpaikkojen, elinkeinojen ja verotulojen avulla, missä yksityisellä sektorilla on tärkeä asema (17–19). Kolmantena Suomi pyrkii vahvistamaan demokratiaa ja oikeusvaltion kehittämistä (19–21). Neljäntenä ja viimeisenä tavoitteena on parantaa ruokaturvaa sekä veden ja energian saatavuutta hyödyntämällä luonnonvaroja kestävästi (21–22). Lisäksi Suomi painottaa kehityspoliitiikassaan osaamistaan koulutuksen ja puhtaan teknologian saralla, joilla nähdään olevan

suuri vaikutus köyhyiden poistamisessa ja epätasa-arvon vähentämisessä. Analyysin tuloksena Suomen painopisteet huomioivat kaikki kestävä kehityksen kolme ulottuvuutta. Etenkin taloudellinen kehitys sekä yksityisen sektorin vahva asema korostuvat läpi kehityspoliittisen selonteon, ja talouskasvua pidetään perustana muulle kehitykselle.

Suomen kehityspoliittinen selonteko (2016: 40) ”näkee suomalaiset yritykset tärkeinä kumppaneina kehitysyhteistyössä ja kannustaa yrityksiä hakeutumaan aktiivisesti Suomen rahoittamiin kehitysohjelmiin”. Selonteko asettaa yritysten osallistumisen edellytykseksi yhteiskuntavastuun noudattamisen, joka määritellään siinä ihmisoikeuksien noudattamisena ja negatiivisten vaikutusten välttämisenä. Lisäksi selonteko (39) velvoittaa yritykset raportoimaan kehitysvaikutuksistaan, mutta jättää niiden määrittelyn vähäiseksi ja epäselväksi. Se toteaa kehitysvaikutusten syntyvän normaalin liiketoiminnan avulla:

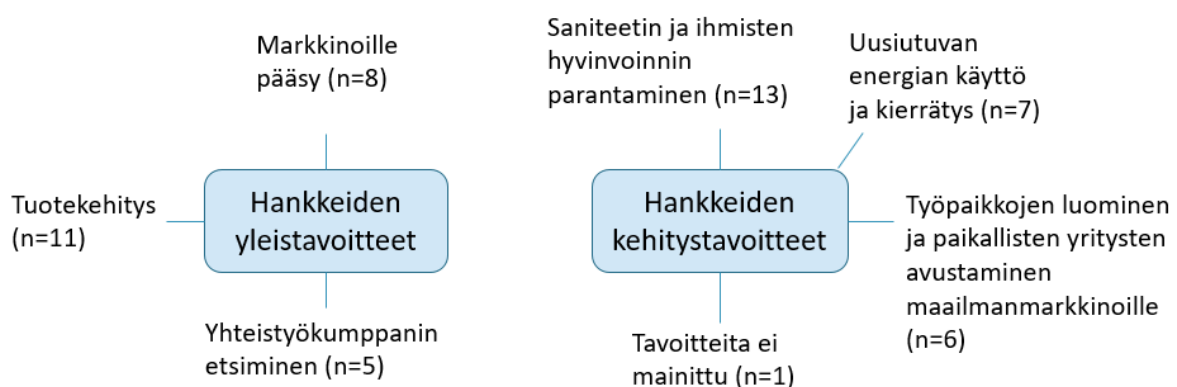
”Suomalaisyrityksiä kannustetaan tarjoamaan nopeasti kasvaville kehitysmaamarkkinoille kehitystä tukevia, kaupallisesti kannattavia ratkaisuja. Suomalainen puhtaan teknologian ja biotalouden osaaminen voi merkittäväällä tavalla vahvistaa kiertotalouden toteutumista kehitysmaissa. Tämä tukee ilmastonmuutoksen hillintää ja kestävä kehitystä aivan tavanomaisen liiketoiminnan kautta.” (alleviivaukset lisätty)

Haastattelujen perusteella myös itse yrityksille on epäselvää, mitä kehityksellä tai kehitysvaikutuksilla tarkoitetaan. Haastattelujen alussa kysyttäessä BEAM-hankkeiden yleistavoitteista suurin osa yrityksistä ei puhunut lainkaan kehitystavoitteista. Sen sijaan tuotekehitys (n=11), markkinoille pääsy (n=8), ja yhteistyökumppaneiden löytäminen (n=5) olivat hankkeiden tärkeimpiä yleistavoitteita. Osa mainitsi myös useamman tavoitteen. Kaiken kaikkiaan vain viisi haastateltavaa mainitsi globaaliin Etelään kohdistetut kehitystavoitteensa hankkeiden yleistavoitteissa. Näiksi lueteltiin ihmishenkien pelastaminen tuotteen avulla, vedenlaadun parantaminen, naisten aseman parantaminen ja paikallisen tarpeiden tyydyttäminen esimerkiksi halvemman tuotteen avulla.

Neljä haastateltavaa kertoi Business Finlandin siirtäneen heidän yrityksensä sisäisesti joko Tempotai Kiito-ohjelmasta BEAM-ohjelmaan: ”Suoranaisesti emme siis hakeneet BEAM-ohjelmaan. Meidän kannalta sillä ei ollut merkitystä kummassa hankkeessa olemme mukana” (H3, toimitusjohtaja). Epäselvää etenkin siirrettyjen hankkeiden haastateltaville oli kuitenkin se, mitä BEAM-ohjelmassa mukanaolo tarkoittaa. Yrityksistä moni ei ollut edes tietoinen BEAM-ohjelman

pyrkimyksestä kehitysvaikutuksiin. Business Finland nähtiin kuitenkin sopivaksi kumppaniksi, sillä se tukee juuri alkuvaiheessa olevia yrityksiä.

Myöhemmin kysyessäni suoraan yritysten kehitystavoitteista kysymystä seurasi usein hetken hiljaisuus. Osa yrityksistä oli hieman epävarmoja kehitystavoitteistaan: *"Noo.. Toi on tietysti hyvä kysymys... Varmaan se saniteetin parantaminen ja biojätteiden hyödynnys"* (H6, toimitusjohtaja). Saniteetin ja ihmisten hyvinvoinnin parantaminen mainittiin lopulta kehitystavoitteiksi eniten (n=13) (kuva 6). Luokittelen ne kestävän kehityksen ulottuvuuksista sosiaaliseen. Kaksi yritystä mainitsi sosiaalisten kehitystavoitteiden pyrkivän ennen kaikkea siihen, että ihmiset kykenevät tekemään töitä. Seuraavaksi useimmiten mainitut tavoitteet olivat uusiutuvan energian käyttö ja kierrätys (n=7), jotka lukeutuvat ekologiseen kehitykseen. Etenkin vesihuollon parantaminen oli ekologisista tavoitteista suosituin. Taloudellisiksi tavoitteiksi mainittiin työpaikkojen luominen (n=2) ja paikallisten yritysten avustaminen maailmanmarkkinoille tai paikallisen tulotason nostaminen (n=4). Yksi yritys ei osannut nimetä lainkaan kehitystavoitteita, vaan haastateltava totesi, ettei hanke voi olla ainoastaan hyväntekeväisyyttä. Toinen haastateltava taas esitteli toiminnan olevan *"kestävä ratkaisu ekologisesti ja sosiaalisesti"* osaamatta antaa tarkennuksia. Moni haastateltavista (n=6) mainitsi vähintään kahteen kestävän kehityksen ulottuvuuteen kuuluvia tavoitteita.

Kuva 6. BEAM-hankkeiden yleistavoitteet verrattuna hankkeiden kehitystavoitteisiin (Tekijä: Anniina Haaranen 2018)

Kehitystavoitteet ilmenevät kuitenkin lähinnä osana yritysten normaalia liiketoimintaa erillisten kehityspyrkimysten sijaan. Yritykset ovat pääasiassa cleantech-alalla (n=9) vesi- ja energiaratkaisuiden sekä konsultoinnin puitteissa, mikä sopii siihen, että suurin osa haastateltavista mainitsi kehitystavoitteikseen saniteetin ja vesihuollon parantamisen. Kuusi yritystä keskittyy myös ohjelmisto- tai sovelluspalveluihin. Muita yksittäisiä toimialoja ovat vaateteollisuus, maatalous, terveyspalvelut, matkailu, rakennusala ja kemianteollisuus.

Kehitystavoitteista on selvästi havaittavissa myös luottamusta etenkin teknologisten innovaatioiden luomaan kehitykseen. Tämä näkyy niin Suomen kehityspolitiikassa kuin BEAM-yritysten vastauksissa. Muutamissa yritysten vastauksissa korostuu etenkin länsimaisen ”modernin” osaamisen vienti kohdemaihin:

”Toiminta luo työpaikkoja, tietotaitoa ja moderni osaaminen leviää. Tämä on uudenlainen tapa ajatella liiketoiminnan kehitystä ja tietopohjaista kehitystä. -- Haluamme auttaa verkkosivut pois monimutkaisesta käyttökokemuksesta helpoksi, mikä mullistaa asiakasyritysten kaupallisen yksikön mahdollisuuden vaikuttaa omaan liiketoimintaansa ja vie eteenpäin kehitystä. (H20, kehitysjohtaja)

”Siellä [Intiassa] taas tarvitaan suomalaista tietotaitoa, mikä luo synergiaetuja. (H17, yrityksen tutkija)

Suomen kehityspolitiikassa korostetaan myös ruohonjuuritason kehitystä, mikä ei kuitenkaan käynyt ilmi BEAM-yritysten hankkeista. Paikallisten osallistuminen yritysten hankkeisiin ei ollut itsestään selvää huolimatta BEAM-ohjelman velvoitteesta hankkia paikallinen yhteistyökumppani. Kaikista 21 yrityksestä 14:toista oli paikallinen tuotekehityskumppani apuna tuotteen soveltamisessa paikalliseen kontekstiin. Niistä neljä yritystä osti tukea paikallisen konsulttiyrityksen palveluina. Yhteistyökumppaneita olivat useimmiten paikalliset koulutuslaitokset, suurlähetystöt, yritykset ja kansalaisjärjestöt. Muutama yritys koki myös pystyvänsä itse tunnistamaan paikalliset tarpeet: *”Namibiassa olemme käyneet ja katsoneet, mitä siellä tarvitaan. Sitten tehdään tuotetta niitä tarpeita varten. Tuote sopii myös muualle kuin Namibiaan ” (H6, toimitusjohtaja).*

Yhteistyökumppanit, kuten kehitystavoitteiden kohteetkin, nähtiin lähinnä asiakkaina sen sijaan, että he olisivat mukana tuotekehityksessä. Kehityspolitiikan tulosraportin (2018: 31) mukaan yritysveltoisessa kehitysyhteistyössä *”Suomi edesauttoi 2015—2017 kehitysmaiden yksityisen*

sektorin monipuolistumista”, mutta ainakin BEAM-ohjelman kohdalla tästä on rajallinen näyttö heikon yhteistyön vuoksi.

Moni yrityksistä (n=9, 43 %) suuntasi tuotteensa tai palvelunsa suoraan globaalin Etelän markkinoille tai sitä oli muokattu paikalliseen kontekstiin sopivaksi (n=8). Esimerkiksi erään yrityksen datankeräyssovellus on tehty toimimaan ilman nettiä, jotta se olisi hyödynnettävissä myös alueilla, joissa ei ole internet-yhteyttä. Osa (n=3) koki tuotteensa soveltuvan kaikkialle ilman muokkausta. Eräälle yritykselle esimerkiksi tuli yllätyksenä, että tuotetta oli muokattava:

”Alkuperäinen ajatus oli, että voisi siirtää tuotteen. Raaka-aine ei kuitenkaan ollut saatavilla siellä, joten sitä oli pakko muokata” (H17, yrityksen tutkija).

Mitä tulee varsinaisiin kehityspolitiikan tuloksiin, Suomen tulosraportti (2018: 22–26, 38–51) mainitsee painopisteidensä mukaisesti onnistumisikseen naisten ja tyttöjen oikeuden omaan kehoon, koulutuksen yläkoululaisille, ilmastonmuutokseen sopeutumisen ja yleisesti vaikuttamistyön. Huomionarvoista on kuitenkin, että tulosraportti ei esittele uusia yritysvetoisia ratkaisuja onnistuneina. Sen sijaan se (2018: 4) toteaa, että *”uuden rahoitusmuodon tuloksista ei ole vielä raportoitua tietoa käytettävissä”*. Se mainitsee kuitenkin kehitysvaikutuksiksi yksityisen sektorin työpaikkojen syntymisen tukemisen sekä niiden laadun parantumisen (31–35). Tästä ei kuitenkaan ole näyttöä BEAM-ohjelmassa tämän tutkimuksen perusteella.

Kehitystavoitteiden saavuttamisesta kysyttäessä yrityksistä kahdeksan ei osannut sanoa vielä mitään. Syyksi he sanoivat sen, että liiketoiminta on vasta aluillaan, eikä tuote ole vielä valmis. Suurin osa suhtautuu positiivisesti kehitysvaikutuksiinsa mutta ei täsmennä niitä: *”Luulen, että aika hyvin. On ollut aika vakuuttelua, että paikalliset suostuvat käyttämään kierrätysmateriaalia”* (H13, hankepääällikkö). Positiivisia vaikutuksia perustellaan myös muun muassa suunnitelmien etenemisellä aikataulussa. Mielenkiintoista on, että lähes kaikki yritykset kokevat kehitysvaikutukset ainoastaan omien tuotteidensa tai palveluidensa kautta huolimatta siitä, että juuri ennen tätä kysymystä he määrittelivät hankkeensa sosiaaliset, ekologiset ja taloudelliset kehitystavoitteet. He siis ajattelevat, että kehitysvaikutuksilla tarkoitetaan yrityksen menestymistä, esimerkiksi hankkeen aikataulutuksen suhteen, perinteisten kehitysyhteistyössä ajateltujen vaikutusten sijaan:

”Saadaan kokemuksia, ja jos meidät hyväksytään Vietnamin, niin voidaan levittäytyä muuallekin. Sitten se on hyväksytty kaikissa Aasian maissa.” (H12, toimitusjohtaja)

”Hankkeen tavoitteet ovat menneet nappiin. Aikataulut ovat edenneet, pilottitestaushankkeet on tehty 40 tiepätkällä ja olemme saaneet leikattua resursseja.” (H8, varatoimitusjohtaja)

”Olemme onnistuneet esittelemään asiaa hyvin, ja mahdollinen asiakas olisi olemassa. Tarvitaan vielä tarkennusta, mikä meidän järjestelmän lisäarvo on, ja onko se niin merkittävä, että siihen tulee investoida.” (H19, toimitusjohtaja)

Erään yrityksen tieteellinen johtaja kuvaileekin kehitysyhteistyön luonnetta seuraavasti: *”tuskin kukaan yritys tekee vain hyväntekeväisyyttä kehitysmaita kohtaan. Kyllä siinä aina pitää olla joku etu tai päämäärä”* (H14, tieteellinen johtaja). Osa (n=4) sen sijaan arvioi, ettei ole onnistunut hankkeessaan muun muassa kohdemaissa kohdattujen haasteiden vuoksi. Vaikka suurin osa ei tiennyt vielä yrityksensä kehitysvaikutuksia, haastateltavat kertoivat silti kehitysvaikutusten olevan merkittäviä yrityksille pitkällä aikavälillä. Kehitysvaikutusten koettiin olevan merkittäviä lähinnä liiketoiminnan laajentamiselle:

”Tietysti! Tämä oikeuttaa toiminnan, kun saadaan enemmän positiivisia vaikutuksia. Sitten voidaan laajentaa toimintaa muualle myös.” (H3, toimitusjohtaja)

”Se ei ole itseisarvo sinänsä, mutta on puhtaasti liiketoiminnan kannalta parempi, kun saadaan esitettyä hyviä tuloksia.” (H8, varatoimitusjohtaja)

Toiseksi eniten merkitystä kehitysvaikutuksilla on yrityksen tietotaidon ja kokemuksen kannalta: *”Kaikki tietotaito jää yritykseen, ja sitä voidaan hyödyntää muualla”* (H17, yrityksen tutkija). Vain muutama yritys mainitsi kehitysvaikutusten olevan merkittäviä myös yrityksen ulkopuolella. Myös osallistumassani BEAMin väliarviointitapahtumassa korostettiin kehitysvaikutusten arvioinnin kehittämistä ja Suomen virallisen kehitysavun kriteerien täyttämistä yritysten hanketasolla.

Kysyessäni yritysten viiden vuoden tavoitteista ainoastaan kaksi yritystä kertoi tavoitteekseen paikalliset kehitysvaikutukset. Esimerkiksi matkailuyritys (H4, design-johtaja) sanoo pyrkimyksensä: *”saada 8 miljoonaa euroa paikallisille kylille, eli rakentaa siitä heille kattava elinkeino ja avartaa heidän maailmankuvaansa ja antaa heille tilaisuus esitellä omaa kulttuuriaan, kun heillä ei ole mahdollisuutta matkustaa sieltä.”* Toinen yritys taas haluaa lisätä vedensaatavuutta ihmisille. Useimmat vastaukset liittyvät kuitenkin liiketoiminnan kasvattamiseen nykyisessä kohdemaassa ja sieltä laajentamiseen myös muihin maihin sekä liikevaihdon kasvattamiseen. Eräs yritys kertoo, että toiminnan tavoitteena on lähinnä *”kaupallistaa tuote ja skaalata se. Yritys ei voi sitoutua jäämään omistajaksi sinne [kohdemaahan]”* (H18, toimitusjohtaja). Kaikilla yrityksillä

on kuitenkin toistaiseksi vielä toimintaa kohdemaissaan, vaikka hankkeista seitsemän on jo loppunut.

6.3 BEAM kehitysinstrumenttina

Kehitysinstrumenttina BEAM asettaa muutamia rajoituksia rahoitukselle. Se tukee muun muassa ainoastaan tuotekehitysvaiheessa olevia yrityksiä. Koska yritysten tuotteet ja palvelut eivät olleet vielä valmiita, suurin osa yrityksistä ei pystynyt vielä tunnistamaan, ovatko niiden kehitystavoitteet onnistuneet. BEAM-ohjelma kestää kokonaisuudessaan viisi vuotta, ja yritykset voivat hakea rahoitusta koko ajalle. Moni yritysten hankkeista (n=8, 38 %) kesti kuitenkin ainoastaan puoli vuotta. Yhdeksän hankkeen kesto oli vuodesta kahteen vuoteen. Ainoastaan neljä hanketta kesti kaksi tai yli kaksi vuotta.

Kehitysvaikutuksien saavuttamista vaikeuttaa myös se, että useimmalla yrityksellä ei ollut aikaisempaa kokemusta globaalissa Etelässä toimimisesta. Hankkeen kriteerinä onkin, että pieni tai keskisuuri suomalainen yritys haluaa laajentaa toimintaansa kehitysmaihin. Yrityksistä seitsemän kävi hankkeensa aikana kohdemaassa vierailulla muutaman kerran. Viisi yritystä vieraili kohdemaassa useammin kuin kaksi kertaa vuodessa. Viidellä yrityksellä oli myös jatkuvasti työntekijä kohdemaassa. Kolme yritystä vieraili kohdemaassa kerran vuodessa, ja näiden yritysten hankkeet kestivät kaksi vuotta. Yksi yritys ei resurssisyistä ollut vierailut lainkaan. Yhteyttä kohdemaihin pidettiin lähinnä sähköpostin ja Skype:n välityksellä päivittäin tai viikoittain. Yhteydenpito ja vierailut riippuivat kuitenkin hankkeiden vaiheista ja etenkin resursseista:

”Nigeriassa hotellihuone saattaa maksaa yhtä paljon kuin Moskovassa, niin pienelle startup-yritykselle 20 000 euroa ei pitkään riitä. Siellä voi käydä kaksi henkilöä viikon noin kaksi kertaa ja sitten jää vähän rahaa konsultointiin, mutta lakiasioihin tai muuhun ei jää lainkaan rahaa.” (H9, toimitusjohtaja)

Toisaalta ohjelma velvoittaa, että yrityksillä on oltava kohdemaissa paikallinen yhteistyökumppani. Yrityksistä kuusi oli kuitenkin vasta etsimässä yhteistyökumppania, eivätkä ne pystyneet vielä tunnistamaan kumppania. Monella (n=10) yrityksellä, jotka tunnistivat yhteistyökumppanin, kumppani oli samalla myös asiakas. Kohdemaassa yhteistyökumppanin löytämistä hankaloitti se, että BEAM-ohjelma tarjoaa rahoitusta ainoastaan suomalaisille yrityksille. Kaksi yrityksistä oli

yrittänyt auttaa paikallista kumppaniaan hakemaan paikallista rahoitusta, mikä ei ollut onnistunut. Toisaalta eräs haastateltava ajatteli BEAM-ohjelman helpottavan yhteistyökumppaneiden hankkimista kohdemaissa ulkoministeriön tuen vuoksi: *”Sitten Suomen valtion lippua heiluttaen oli valtiovallan tuki siinä, niin kyllähän se sellaista uskottavuutta loi ja lisäsi”* (H9, toimitusjohtaja). Suomessa yritysten yhteistyökumppaneita Business Finlandin lisäksi olivat muun muassa korkeakoulut, joista selvästi eniten mainittiin Aalto-yliopisto. Muutamat yritykset tekivät Suomessa yhteistyötä myös kansalaisjärjestöjen, kuten World Visionin kanssa.

Haasteeksi osoittautui myös yritysten vähäinen tieto kehitysvaikutuksista tai ylipäätään BEAM-ohjelman tavoitteista. Etenkään Business Finlandin siirtämät yritykset eivät olleet tietoisia siitä, mitä ohjelma tavoittelee:

”Tekes ehdotti, että voisimme siirtyä BEAMiin, mutta epäselväksi jäi, mitä tämä tarkoittaa. Olemme joka tapauksessa osa Tempo-rahoitusta. Olemme kysyneet, mitä se tarkoittaa, että olemme BEAMissa, niin meille sanottiin, että voimme osallistua niihin BEAMin tapahtumiin. Emme edes tiedä, mitä nämä tapahtumat ovat” (H4, design-johtaja).

Vaikka kehitysvaikutusten saavuttaminen onkin haasteellista yrityksille, myös niiden oma liiketoiminta globaalissa Etelässä kohtaa erinäisiä vaikeuksia. BEAM kohdistuu pieniin ja keskisuuriin yrityksiin, mutta samalla osa yrityksistä piti ristiriitaisena sitä, että rahoitus on lainaa ja kohdistuu ainoastaan alkuvaiheen yrityksille:

”Se ei palvele isoja yrityksiä ja pienille se on valtava riski. Jos projekti epäonnistuu, sitä ei tarvitse maksaa takaisin, joten monet saattavat tästä syystä laittaa projektit näyttämään epäonnistuneilta.” (H14, tieteellinen johtaja)

Lisäksi 50 % yritysten oma rahoitusosuus koettiin haasteelliseksi yrityksille, jotka ovat vasta aloittaneet toimintansa. Rahoituksen koettiin myös olevan hidasta ja riittämätöntä. Useimmat kertoivat lisäksi projektin viivästyneen tai alkaneen paljon odotettua hitaammin. Yritykset joutuvat myös raportoimaan Business Finlandille sekä ulkoministeriölle (Valtioneuvoston selonteko 2016: 42), mitä niiden ei tarvitse tehdä pankkilainojen kanssa. BEAM-instrumentissa haasteena onkin ollut saada tarpeeksi yrityksiä mukaan. Lähes puolet (n=9) haastateltavista sanoi, ettei heidän hankkeensa olisi toteutunut lainkaan ilman BEAM-rahoitusta tai ei ainakaan nykyisessä laajuudessa

(n=8). Ainoastaan neljä yritystä sanoi, että olisi toteuttanut hankkeen, vaikka ne eivät olisi osallistuneet ohjelmaan. BEAM-ohjelmaa kiiteltiin riskirahoituksesta:

”Tekes on rahoittanut, ja se on oleellinen väylä päästä toimimaan kehitysmaissa. Se on niin sanotusti katkeamaton ja kunnollinen. Meillä on alkuvaiheen yritys ja Nigeriaan harva uskaltaa lähteä haasteiden vuoksi, niin valtionvallan apu on todella oleellinen. Yksityisen sektorin puolelta on yleensä vaikea löytää ketään kukaan A) on käynyt Nigeriassa B) suostuu rahoittamaan toimintaa siellä.” (H9, toimitusjohtaja)

Liiketoiminta kohtaa myös useita haasteita kohdemaissa. Yritysten haastateltavat nimesivät suurimmiksi haasteiksi luotettavien yhteistyökumppanien löytämisen (n=6), toiminnan hitauden (n=4), byrokratian (n=4), kulttuurierot (n=3) ja epävakaa poliittisen ympäristön (n=3). Muutama yritys oli huolissaan myös turvallisuusriskeistä, paikallisten asiakkaiden löytämisestä ja liiketoimintatietojen leviämisestä:

”Aikataulut ovat venyneet: tunti on siellä kuin päivä, kuten usein kehitysmaissa.” (H2, toimitusjohtaja)

”Suunnitteluosuudessa onnistuttiin hyvin. Käytännössä ei onnistuttu niin hyvin, koska elokuussa kohdemaassa oli paljon levottomuuksia ja huono turvallisuustilanne. Esimerkiksi tiet olivat poikki, emmekä päässeet vesilaitokselle, eli emme edenneet toteutukseen.” (H7, asiantuntija)

”Nationalismi on ongelma, eli kaikki haluttaisiin tehdä paikallisesti, ja he suhtautuvat varautuneesti ulkopuolisiin yrityksiin. Tieto voidaan sitten levittää.” (H17, toimitusjohtaja)

Kysyessäni millaista tukea yritykset tarvitsisivat kohdemarkkinoille pääsyyn, useat kaipaisivat lisää ja joustavampaa rahallista tukea, tietoa ja kokemuksia paikallisista markkinoista ja etenkin lainsäädännöstä sekä markkinointiapua. Rahoituksen heikkoutena nähtiin etenkin se, että *”BEAM on laina, vaikka oikeasti tarvittaisiin avustusta tai rahoitusta”* (H11, projektikoordinaattori). Eräs haastateltava ehdotti ratkaisuksi siirtymistä lainarahoituksesta kohti globaalin Etelän markkinoille pyrkivää yrityskiihdyttämöä:

”Rahoitusrajoitteita pitäisi purkaa pääomasijoittamisratkaisua kohti. Etsittäisiin Suomesta kehittyville markkinoille pyrkiviä yrityksiä, kun Tekesin yritykset ovat liian Suomi-keskeisiä.

Alkuvaiheessa siis tarvitaan rahoitusta, ja sitten kiihdyttämössä yritykset oppisivat, että näin pitää toimia ja saavat paketin kasaan ja voisivat sitten saada rahoituksen. Tällaista pääomasijoittamista tai kiihdyttämöä ei ole Suomessa. Esimerkiksi afrikkalaiset pääomasijoittajat sijoittavat paikallisiin yrityksiin, ja suomalainen yritys ei tietysti ole heidän kiikarissaan. Löydettäisiin siis Suomesta "impact investment" -porukka, joka olisi osittain yksityisiä toimijoita ja osittain valtion toimijoita. Suomella ja Pohjoismailla olisi siinä sillanrakentajan rooli, jolla olisi teknologiaosaamista ja väyliä, joilla raha ja osaaminen löytäisivät toisensa.” (H9, toimitusjohtaja)

7 TULOSTENTARKASTELU JA POHDINTA

7.1 Taloudellisen kehityksen uudelleennousu – kehitystä kenelle?

Kehityspolitiikan keinojen ja tavoitteiden muuttuessa on syytä pohtia, mikä on kehityspolitiikan tarkoitus ja miten uudet keinot sopivat sen tavoitteluun. Tämä koskee erityisesti vuonna 2015 nykyisen hallituksen myötä Suomessa nousutta yritysvetoista kehitysyhteistyötä. Uudessa kehitysyhteistyötavassa yritysten ja valtion tavoitteena on niin ikään liikevoitto kuin positiivisten kehitysvaikutusten saavuttaminen. Kahden hyvin eriävän tavoitteen yhteensovittaminen ei kuitenkaan ole helppoa. Suurimpana haasteena on kasvava eriarvoisuus, sillä yritykset kiinnostuvat usein aloista, joilla on tarpeeksi maksavia asiakkaita ja vakaat markkinat (Blowfield & Doland 2014; McEwan ym. 2017). Tämä vaikuttaa paljon siihen, kenelle kehitysyhteistyötä suunnataan.

Tutkimustulokseni BEAM-ohjelmasta tukevat aiempia tutkimuksien keskustelua siitä, että yritykset tavoittelevat ensisijaisesti liikevoittoa ja kohdistavat tuotteensa ja palvelunsa maksukykyisille asiakkaille ”kehittyneimmissä kehitysmaissa”. Kehittyneimmillä kehitysmailla yritykset tarkoittivat maita, joissa on talouskasvua, hyvät markkinat tuotteelle tai palvelulle sekä vakaat poliittiset olot. Ainoastaan kolme maata BEAM-ohjelman yritysten kohdemaista oli OECD kehitysapuakomitean listan mukaan vähiten kehittyneitä. Yritysten toiminta perustuu kuitenkin lopulta edulliseen liiketoimintaympäristöön ja liikevoitto menee lähes aina kehitystavoitteiden edelle (McEwan ym. 2017). Myös tutkimukseni perusteella kehitysinstrumentti on yrityksille ensisijaisesti vain uusi rahoitusväylä tehdä tuotekehitystä ja laajentaa yrityksen kohdemarkkinoita. Kehitystavoitteet ovat suurimmalle osalle yrityksille toissijaisia ja vain harva yrityksistä mainitsi kehitystavoitteet hankkeiden keskeisimmiksi tavoitteiksi.

Kehitystavoitteita ei mainittu myöskään kysyessäni yritysten tulevaisuuden tavoitteista kohdemaissa. Sen sijaan monen yrityksen tavoitteena on laajentaa toimintaansa myös muihin globaalin Etelän maihin. Yksi haastateltava mainitsikin, ettei yritys voi sitoutua yhteen kohdemaahan, mikäli se ei ole liiketoiminnalle kannattavaa. Yritykset siirtyvät usein maksavien asiakkaiden ja edullisten tuotantokustannusten perässä kuten BEAM-ohjelman yritysten motiivit hakea ohjelmaan osoittavat. Yleisimpiä syitä hakea ohjelmaan olivat yhteistyökumppani ja sopivat markkinat. Riskinä onkin, että kehitysyhteistyö ei ole niin jatkuvaa kuin, mitä on ajateltu yritysvetoisen kehitysyhteistyön eduksi (Roiha 2017). Lisäksi perinteisesti kehitysapua on pidetty liian hajautuneena eri alueille ja eri sektoreille, mihin yritysvetoinen kehitysyhteistyö voisi tarjota ratkaisuja (Janus ym. 2015). Tuloksieni mukaan BEAM-ohjelmassa sektorit olivat kuitenkin hajautuneita niin kohdemaidensa kuin sektoreidensa perusteella, eli tutkimuksen perusteella yritysvetoinen kehitysyhteistyö hajauttaa toimintaa entisestään.

Huolta yritysvetoisen kehitysyhteistyön eriarvoistavasta vaikutuksesta aiheuttaa myös se, että BEAM-yritysten kohdemaiden asiakkaiksi määriteltiin usein paikalliset yritykset ja julkinen sektori paikallisten asukkaiden sijaan. Toisaalta julkisen sektorin voidaan ajatella edustavan paikallisia asukkaita, mutta samalla julkinen sektorikaan ei aina tavoita heikoimmassa asemassa olevia ihmisiä (Gibbon & Schulpen 2002). Tutkimukseni mukaan yritykset tunnistavat paikallisen kontekstin tuntemisen tärkeyden, mutta siitä huolimatta BEAM-ohjelmaan osallistuneet yritykset eivät olleet ottaneet tuotekehitykseen mukaan riittävästi paikallisia toimijoita. Osa yrityksistä oli vasta tunnistamassa yhteistyökumppania. Jo kumppanin löytäneet yritykset taas kokivat kohdemaidensa paikalliset ihmiset pääasiassa asiakkaina yhteistyökumppaneiden sijaan. Yritysten hankkeet pohjautuvatkin vahvasti Suomessa kehitettyihin innovaatioihin ja teknologioihin. Paikalliset toimijat edistäisivät, että tuote sopisi paikalliseen kontekstiin ja perustuisi todellisiin tarpeisiin (Zu ym 2011; Schot & Steinmueller 2018). Paikallisilla asukkailla tulisikin olla mahdollisuus osallistua kehitysyhteistyöhankkeiden eri vaiheisiin tavoitteiden määrittelystä toteutukseen ja raportointiin.

Suurimmalla osalla yrityksistä ei ollut aikaisempaa kokemusta globaalissa Etelässä toimimisesta. On siis kyseenalaista, onko paikallisilla asukkailla yritysvetoisessa kehitysyhteistyössä Senin (1997a, 1997b) korostamaa aktiivista toimijuutta (engl. agency), jonka myös monet ruohonjuuritason liikkeet määrittelevät oleelliseksi kaikissa kehitysyhteistyöprojekteissa (Rocha 2013). McEwanin ym. (2017) mukaan yritystoiminta harvoin todella voimaannuttaa paikallisia. Toisaalta myös asiakkaaksi näkeminen voi voimaannuttaa globaalin Etelän asukkaita jopa enemmän

kuin työllistäminen (Pralhad 2005; Radjou & Prabhu 2015). BEAM-ohjelman tapauksessa voimaannuttavaa vaikutusta voidaan epäillä heikkojen yhteistyökumppanuuksien vuoksi. Lisäksi yritykset määrittivät harvoin asiakkaikseen paikallisia ihmisiä.

Paikallisen kulttuurin ja kontekstin huomioimattomuus on Thompsonin (2007) mukaan yleistä hankkeissa, jotka pyrkivät siirtämään teknologiaa ja omia kehitysmalleja globaalista Pohjoisesta globaaliin Etelään. Yritysvetoinen kehitysyhteistyö muistuttaa osaltaan 1950-luvun modernisaatioteorioita, joiden mukaan kehitys tarkoittaa pääasiassa talouskasvua länsimaisen tietotaidon ja teknologian avulla (Mawdsley 2017). Myös BEAM-ohjelmassa oli havaittavissa modernisaatioteorioille tyypillisiä ajatuksia. Yritykset nimittäin jakoivat vastauksissaan globaalien Pohjoisen ja globaalien Etelän moderneihin innovoiviin kulttuureihin ja ei-moderneihin maihin, joiden ajateltiin modernisaatioteorioissa seuraavan kehittyneiden maiden mallia (Rostow 1990: 4-17). BEAM-yritykset luottivat esimerkiksi vahvasti suomalaiseen osaamiseen: ”*siellä [Intiassa] taas tarvitaan suomalaista tietotaitoa*”. Modernisaatioteorioiden mukaisesti BEAM-ohjelman yritysvetoisessa kehitysyhteistyössä uskotaan, että talouskasvu leviää automaattisesti koko yhteiskuntaan ja hyödyttää heikoimmassa asemassa olevia.

Sen lisäksi, että nykyisessä yritysvetoisessa kehitysyhteistyössä on yhteisiä piirteitä 1950-luvun modernisaatioteorioiden kanssa, se muistuttaa myös 1990-luvun Post-Washingtonin konsensusta. Tuolloin kehitysyhteistyössä keskityttiin taloudelliseen kehitykseen talouskasvun ja sitä kautta muodostuneiden työpaikkojen avulla (Rocha 2013:14). Myös BEAM-yritykset kokivat talouskasvun, työpaikkojen ja työntekijöiden hyvinvoinnin johtavan kohdemaidensa kehitykseen.

Erityisen mielenkiintoista on, että lähes kaikki yritykset kokivat kehitystavoitteet ainoastaan tuotteidensa tai palveluidensa kautta. Useat mainitsivat kehitystavoitteikseen esimerkiksi vesihuollon ja saniteetin parantamisen, sillä yritykset toimivat puhtaan teknologian sektorilla. Myös kehitystavoitteeksi mainittu työpaikkojen luominen on luonnollista yritysten normaalille toiminnalle, ja se mainitaan useasti yritysvetoisen kehitysyhteistyön eduksi (Schulpen & Gibbon 2001). Voidaan siis ajatella, että pelkästään uusiutuvan energian alalla toimiminen myötävaikuttaa ekologiseen kehitykseen tuotteiden tuottaessa vähemmän päästöjä kuin uusiutumattoman energian käyttö. Lisäksi yritykset pitivät suomalaisten yritysten toimintatapoja vastuullisina ja korostivat parantavansa esimerkiksi paikallisten työoloja tarjoamalla turvallisen tehdastyöympäristön. Tämä viittaa lähinnä normaaliin liiketoimintaan, jossa vain vältetään negatiivisia vaikutuksia, eli toisin

sanoen yritysvetoinen kehitysyhteistyö muistuttaa paljon yritys vastuuta ja etenkin Carrollin (1991) määrittelemää valinnaista yritys vastuuta, jossa yritys päättää vapaaehtoisesti myötävaikuttaa kehitykseen.

Yritykset ymmärsivätkin kehitysvaikutukset lähinnä yritys vastuun noudattamisena liiketoiminnassaan, eivätkä ne pitäneet itseään kehitystoimijoina, jotka pyrkivät positiivisiin kehitysvaikutuksiin. Tämä vahvistaa Unicefin tutkimuksen (Roiha 2017) tuloksia, joiden mukaan yritykset eivät itse koe edes tekevänsä kehitysyhteistyötä. BEAM-yritysten vastaukset vahvistivat aiempia tutkimustuloksia myös siitä, että kehitysvaikutukset ovat usein epämääräisesti määriteltyjä yksityisen sektorin kehitysprojekteissa (Byiers & Rosengren 2012; Kindornay & Reilly-King 2013). BEAM-yritykset kokivat kehitysvaikutuksensa positiivisiksi, mutta haastateltavat eivät oikeastaan osanneet kertoa niistä enempää lukuun ottamatta vaikutuksia omaan liiketoimintaansa. Suurin osa yritysten edustajista kertoi aikataulujen etenemisestä ja tuotekehityksen edistymisestä sen sijaan, että he olisivat miettineet vaikutuksia yrityksen ulkopuolisiin henkilöihin. Yritysten tapa ymmärtää kehitysvaikutuksia on siis erilainen.

Vastatakseni ensimmäiseen tutkimuskysymykseen yritykset kohdistavat toimintansa vakaisiin ja taloudellisesti vauraimpiin maihin, joissa kohderyhmänä ovat maksukykyiset henkilöt heikommassa asemassa olevien sijaan. Yritykset kokevat saavuttavansa kehitysvaikutuksia normaalin liiketoiminnan seurauksena ja luonnollisesti niiden kehitystavoitteet liittyvät läheisesti niiden tuotteisiin ja palveluihin. Pääasiassa yritysten yleiset hanketavoitteet eivät sisällä lainkaan kehitystavoitteita. Hankkeiden kehitysvaikutuksia yritykset eivät sen sijaan osanneet arvioida oman liiketoimintansa ulkopuolella, vaikka hankkeet olisivatkin jo loppuneet. Voidaan pohtia, onko yritysvetoinen kehitysyhteistyö ainoastaan Prahaladin (2005) kuvailemaa köyhille kohdistuvaa liiketoimintaa tai Carrollin (1991) yritys vastuun noudattamista varsinaisen kehitysyhteistyön sijaan. Aiempaan eroten yritysten liiketoimintaa avustetaan nyt kehitysyhteistyövaroilla, ja yrityksille ikään kuin maksetaan yritys vastuun noudattamisesta globaalissa Etelässä.

7.2 Köyhyyden poiston ja kannattavan liiketoiminnan yhdistäminen

Myös Suomen kehityspoliittinen selonteko on samoilla linjoilla BEAM-yritysten kanssa määritellössään yritys vetoisen kehitysyhteistyön lähinnä yritysten normaalina liiketoimintana, jossa noudatetaan yritys vastuuta. Kehityspoliittinen selonteko (2016: 21–22) mainitsee kehitystavoitteiksi

muun muassa veden ja energian saatavuuden parantamisen suomalaisen puhtaan teknologian ja biotalouden avulla, mikä vastaa haastateltavien yritysten mainitsemaa tavoitetta. Se myös sanoo suoraan kehitysvaikutusten muodostuvan tavanomaisen liiketoiminnan kautta, mikä vahvistaa ajatusta, että yritysveltoinen kehitysyhteistyö muistuttaa vahvasti yritysveltoisuutta. Valtioneuvoston selonteossa (2016) korostettiin paljon sitä, että yritykset pyrkivät toiminnassaan negatiivisten vaikutusten torjumiseen ja liiketoiminnan mukana tuomiin positiivisiin vaikutuksiin. Varsinaisia kehitystavoitteita niille ei aseteta juurikaan. Virallisen kehitysyhteistyövarojen kohdalla OECD:n kehitysapukomitea velvoittaa kuitenkin maita, mukaan lukien Suomea, pyrkimään positiivisiin vaikutuksiin.

Suomen kehityspolitiikan ja BEAM-ohjelman kehityksen kohteet sekä kehitystavoitteet ovat kuitenkin osaltaan ristiriitaisia. Tuotteiden ja palveluiden suuntaaminen maksukykyisille henkilöille ei vastaa Suomen kehityspolitiikan ja kansainvälisen Agenda 2030:n tavoitetta poistaa köyhyys ja vähentää eriarvoisuutta. Suomen kehityspolitiikan päätavoite noudattelee Koposen (2007) määritelmää developmentalismista, jolla tarkoitetaan kehitysvaikutusten tavoittelua Suomen ulkopuolella. Suomi myös kertoo kehityspolitiikassaan tukevan vähiten kehittyneitä maita, jotka olivat selvästi vähemmistössä BEAM-ohjelmassa, jonka maista suurin osa oli OECD:n määritysten mukaisesti vähintään keskitulotason maita. Suomen vuosien 2015–2019 kehityspolitiikan tuloraportti (2018: 32) jättää ristiriidan huomiomatta ja kertoo Suomen tukevan hauraimpia maita. Sen sijaan vain muutama maista olivat samoja BEAM-yritysten ja Suomen kahdenvälisen kehitysyhteistyömaiden välillä. Tämä voi hajauttaa kehityspolitiikkaa useisiin eri maihin ja teemoihin, mitä on koitettu viime vuosikymmenenä välttää juuri yhtenäistämällä kehityspolitiikan tavoitteita vain muutama teemaan (Koponen & Seppänen 2007).

Lisäksi yrityksistä moni suuntasi tuotteensa globaalin Pohjoiseen, minkä riskinä on, että tuote ei välttämättä sovellu kaikkein köyhimpien ihmisten auttamiseen. Yritysveltoinen kehitysyhteistyön riskinä on ennen kaikkea eriarvoisuuden lisääntyminen (Blowfield & Doland 2014; Janus ym. 2015; Mawdsley 2015, 2017; McEwan ym. 2017). Yritysten on toisaalta menestyttävä ja saatava liikevoittoa, jotta ne pystyvät toimimaan ja myötävaikuttamaan kehitykseen. On kuitenkin syytä miettiä, pitäisikö yritysveltoista kehitysyhteistyötä tehdä virallisella kehitysyhteistyörahoituksella, joka pyrkii usein eri tavoitteisiin kuin yritykset. Lisäksi BEAM-yritykset eivät huomioi paikallista kontekstia riittävästi tuotekehityksessä, minkä takia niiden tuotteet ja palvelut eivät välttämättä toimikaan globaalissa Etelässä. Kontekstin laiminlyönti on ristiriidassa myös Suomen

kehityspolitiikan tavoitteen kanssa vahvistaa kohdemaiden yksityistä sektoria ja tehdä alhaalta ylös suuntautuvaa yhteistyötä, minkä Suomen kehityspolitiikan tulosraportti (2018: 31) mainitsee myös onnistumisekseen kehitysmaiden yksityisen sektorin monipuolistumisen ja työpaikkojen luomisen.

Vaikka Suomen kehityspolitiikka tukee developmentalismin periaatteita, se ajaa samalla omaa etuaan instrumentalismin mukaisesti. Erona aiempaan on tosin se, että instrumentalismia korostetaan nyt avoimesti. Kehityspoliittinen selonteko (2016) myöntää suoraan tukevansa suomalaisia yrityksiä, joilla ajatellaan olevan positiivinen vaikutus myös Suomen talouskasvuun. Tämä muuttaa perinteistä käsitystä 2010-luvun kehitysyhteistyön tarkoituksesta, jossa pyrkimys on ollut ennen kaikkea tasata tuloeroja (Deacon 2016). Sen lisäksi, että yritykset ja valtio pyrkivät Suomen talouskasvuun, ne koittavat aikaansaada samaa myös kohdemaissa. Mawdsley (2017) pitää kuitenkin talouskasvun ja laajemman kehityksen välistä yhteyttä heikkona tai jopa olemattomana. Onkin syytä pohtia, kuinka kestävän talouskasvun ja eriarvoisuuden vähentämisen tavoitteet sopivat yhteen. Widgerin (2016) mukaan yritysvetoista kehitysyhteistyötä voidaan kutsua filantropianationalismiksi, jossa valtiot pyrkivät itsekkäästi hyötymään markkinoista ja yhteistyöstä. Vaikka työpaikat lisääntyisivätkin BEAM-ohjelman myötä, ei ole silti varmaa, myötävaikuttaisivatko ne laajemmin kehitykseen ja ihmisten hyvinvointiin. Tämä on kyseenalaista etenkin kun monitorointia on tehty ainoastaan instrumenttitasolla. Yksittäisten hankkeiden monitorointia tai ILO:n standardien seuraamista ei ole toistaiseksi vielä tehty. Myös Suomen kehityspolitiikan tulosraportti (2018: 4) toteaa, että *”uuden rahoitusmuodon tuloksista ei ole vielä raportoitua tietoa käytettävissä”*.

Lopulta on kuitenkin huomioitava, että yritysvetoista kehitysyhteistyötä tehdään aiemmin kansalaisjärjestöille ja kahdenvälisesti heikkotulotasoisille maille suunnatuilla kehitysyhteistyövaroilla, ja samalla siihen liittyvät vahvasti myös Suomen kehityspolitiikan odotukset. Vastatakseni toiseen tutkimuskysymykseeni BEAM-yritysten ja Suomen kehityspolitiikan tavoitteet eivät vastaa täysin toisiaan kehitystavoitteiden osalta, vaikka niillä on myös yhteisiä tavoitteita, kuten puhdas energiantuotanto ja yritys vastuun noudattaminen (taulukko 5). Etenkin kehityksen kohteet erosivat toisistaan huomattavasti. Suomi pyrkii ohjaamaan kehityspolitiikkaansa OECD DAC:n määrittelemiin matalan tulotason maihin, kun taas BEAM-yritykset suuntautuvat maihin, joissa on niille suotuisat liiketoimintamahdollisuudet. Yritysvetoinen kehitysyhteistyö siis hajauttaa kehityspolitiikkaa useisiin eri maihin ja teemoihin.

Taulukko 5. Suomen kehityspolitiikan ja BEAM-yritysten kehitystavoitteiden ja kohteiden vastaavuus

Suomen kehityspolitiikan ja BEAM-yritysten yhtenevät kehitystavoitteet	Suomen kehityspolitiikan ja BEAM-yritysten eriävät tavoitteet
Taloudellinen kehitys Suomelle (ja yrityksille) Taloudellinen kehitys kohdemailla: työpaikat, verotulot Puhdas energia ja veden saatavuus Yritysvastuun noudattaminen	Eriarvoisuuden vähentäminen, vähiten kehittyneiden maiden tukeminen Paikallisen yksityisen sektorin tukeminen Ruohonjuuritason kehitys

Mikäli tuloksiani tarkastellaan Di Bellan ym. (2013) kolmen kategorian mukaan, Suomen kehityspoliittisen selonteon ja BEAM-ohjelman yritysten kuvailu yritysvetoisesta kehitysyhteistyöstä sopii enemmän määritelmään yksityisestä sektorista kehityksessä kuin kehityksen hyväksi. Vaikka monet tutkijat (Mawdsley 2015, 2017; McEwan ym. 2017) sanovat yritysvetoisen kehitysyhteistyön olevan pääsääntöisesti toimintaa kehityksen hyväksi, Di Bellan ym (2013) määritelmä yritysten pyrkimyksistä myötävaikuttaa kehitykseen tavoitteellisesti niiden normaalia liiketoimintaa laajemmin ei päde BEAM-hankkeen yrityksiin. Toisaalta ”yksityinen sektori kehityksen hyväksi” määritellään myös virallisena kehitysapurahoina, joita valtio siirtää yritysten käyttöön, mikä sopii BEAM-ohjelman tapaukseen. Lisätäkseeni ensimmäiseen tutkimuskysymyksen vastaukseen BEAM-ohjelman kaltainen yritysvetoinen toiminta sopii pääasiassa silti paremmin kategoriaan ”yksityinen sektori kehityksessä”. Katsottaessa Blowfieldin ja Dolandin (2014) kehitystoimijana olemisen määritelmiä niiden mukaan BEAM-hankkeen yritykset eivät välttämättä lukeutuisi kehitystoimijoiksi, sillä yritykset eivät suuntaa toimintaansa marginaaliasemissa oleville köyhille. Ne eivät myöskään mittaa kehitysvaikutuksiaan avoimesti ja raportoi niistä riittävästi niin kuin kehitystoimijoiden kuuluisi tehdä. Yritykset eivät pidäkään itseään kehitystoimijoina.

7.3 Innovaatorahastojen sopivuus kehityspoliittiseksi instrumentiksi

Sen lisäksi, että yritysvetoinen kehitysyhteistyö kohtaa ideologisia haasteita vastata laajempiin köyhyyden ja eriarvoisuuden poistamisen kehitystavoitteisiin, BEAM-hankkeen tapauksessa vaikeuksia kehitysvaikutusten saavuttamiseen aiheuttavat myös instrumentin rakenne ja säännöt. Instrumentti on nimittäin suunnattu ainoastaan tuotteen tai palvelun pilotointiin, mikä on ristiriidassa sen kanssa, että yrityksillä pitäisi olla kehitysvaikutuksia. Yritykset eivät ehdi hankkeidensa aikana tehdä muuta kuin tuotekehitystä. Yrityksien hakuvaiheessa täyttämä kehitysvaikutusetlomake sisältää myös pääasiassa kyllä-ei-kysymyksiä, joissa todelliset kehitystavoitteet ovat helposti liioiteltavissa. Lisäksi Business Finland tarjoaa kehitysvaikutusten laadintaan konsulttitukea (BEAM-ohjelmaesite 2016). Toisena haasteena ovat hankkeiden kestot, jotka ovat kehitysvaikutusten arvioinnin kannalta aivan liian lyhyitä. Hankkeiden keston osalta BEAM-ohjelma muistuttaaakin Washingtonin konsensusta, jossa keskityttiin vain lyhyen aikavälin taloudessa mitattaviin tuloksiin (Soederberg 2004). Suurin osa hankkeista kesti ainoastaan kuusi kuukautta, mikä on lyhyt aika jopa humanitäärisille projekteille saati sitten kehitysvaikutuksiin pyrkivälle toiminnalle. Hanke ei siis käytännössä ole edes suunnattu kehitysvaikutusten saavuttamiseen.

Kolmannen merkittävän haasteen yritysveltoiselle kehitysyhteistyölle aiheuttaa paikallisen kontekstin tuntemuksen puute, mikä voi estää kehitysvaikutukset ja vaikeuttaa yritysten liiketoimintaa. Yrityksillä ei yleensä ole tarpeeksi tietämystä edesauttaakseen kansainvälisiä kehitystavoitteita (Byiers & Rosengren 2012). Vaikka BEAM-ohjelma velvoittaa paikalliseen yhteistyökumppaniin, yritykset laskivat yhteistyökumppaneiksi usein asiakkaat, ja vain harvalla yrityksellä yhteistyökumppani oli vaikuttanut tuotekehitykseen tai sen sovittamiseen paikalliseen kontekstiin. Yritykset myös vierailivat kohdemaissaan keskimäärin kaksi kertaa hankkeiden aikana. Suurimpana esteenä matkustamiselle olivat kalliit kustannukset. Tutkijat (Lundvall ym. 2009; Schot & Steinmueller 2018) korostavat, että jotta innovaatioilla voisi olla eriarvoisuutta vähentävä vaikutus, paikallisten täytyy osallistua aktiivisesti tuotekehitykseen. Yhteistyökumppanien, etenkin yliopistojen ja kansalaisjärjestöjen puute, vaikeuttavat myös tiedonjalostusta innovaatioiksi. Muutama yritys mainitsikin asioiden edistyvän ainoastaan silloin, kuin he ovat siellä paikan päällä, mikä on normaalia tiedonjalostuksessa, joka vaatii aktiivista yhteydenpitoa eri toimijoiden välillä (Hautala & Jauhiainen 2014). Tämän vuoksi paikallisen tiedon puute voi estää myös liiketoiminnan

menestymisen. Toisaalta yritykset olivat tiedostaneet yhteistyökumppanin tärkeyden, sillä suurin osa niistä mainitsi yhteistyökumppanin kohdemaan valinnan syyksi.

Edellä mainitut instrumentin asettamat haasteet vaikeuttavat kehitysvaikutusten syntymistä globaalissa Etelässä. Kwakkenboksen (2012: 7) mukaan win-win –argumentti yritysvetoisen kehitysyhteistyön hyväksi pyrkiikin vain piilottamaan virallisen kehitysavun leikkaukset ja rahan siirtämisen yrityksille. Küblböckin ja Staritzin (2014) mukaan yritysvetoinen kehitysyhteistyö ei edusta win-win-tilannetta edes yrityksille, sillä yritykset kohtaavat kohdemaissaan useita haasteita. Näitä ovat muun muassa liian vähäinen markkina- ja paikallistietämys, puuttuva infrastruktuuri, valtion huono hallinto sekä osaavan työvoiman ja huoltohenkilökunnan pula. Tämä vastaa osittain myös BEAM-yritysten mainitsemia haasteita, joista suurimmiksi mainittiin yhteistyökumppaneiden luotettavuus, toiminnan hitaus ja byrokratia.

Tutkimukseni perusteella kyseenalaistan siis myös, palveleeko kyseinen instrumentti edes yrityksiä. Pienille aloittaville yrityksille 50 % omarahoituksen saaminen on osoittautunut haastavaksi. Tämän vuoksi instrumentti on kärsinyt osallistumispuulasta, mikä kävi ilmi BEAM-väliarviointitilaisuudesta Helsingissä. Moni yrityksistä ei ollut tyytyväinen lainarahoitukseen, joka on hyvin riskialtista vasta aloittavalle yrityksille. Yritykset toivoisivat lainarahan sijaan avustusta, ja yksi haastateltavista ehdotti eräänlaista yrityskiihdyttämön perustamista. Eräs yritys jopa mainitsi todennäköiseksi, että osa projekteista laitetaan epäonnistuneen näköiseksi sen vuoksi, että yritysten ei tarvitsi maksaa lainarahoitusta takaisin. BEAM-hanke myös velvoittaa yritykset raportoimaan edistymisestään, mitä normaali lainarahoitus ei vaadi. Tästä huolimatta lähes kaikki yritykset mainitsivat, etteivät ne olisi pystyneet aloittamaan liiketoimintaa ilman BEAM-instrumentin apua. Toisaalta suurin osa ei ollut edistynyt projektissaan tavoittelemallaan tavalla.

Kolmanteen tutkimuskysymykseen vastatakseni BEAM-instrumentti on mahdollistanut liiketoiminnan globaalissa Etelässä monelle pienelle ja keskisuurelle yritykselle, mutta instrumentin mahdollisuudet kehitysvaikutusten saavuttamiseen ovat rajalliset. Ohjelma on suunnattu ainoastaan tuotekehitykseen, jolloin kehitysvaikutuksia ei voida odottaa. Myös hankkeiden lyhyet kestot ja yritysten huono paikallisen kontekstin tuntemus rajoittavat kehitysvaikutusten syntymistä. Näiden rajoitusten lisäksi BEAM-yritykset kohtaavat paljon haasteita aloittaessaan liiketoimintansa globaalissa Etelässä. Nämä haasteet voivat haitata yritysten ensisijaista tavoitetta tehdä voittoa, jota ilman ne eivät myöskään voi osallistua kehitysyhteistyöhön.

7.4 Suositukset yritysvetoisten kehitysinstrumenttien parantamiseksi

Vaikka tutkimus on käsitellyt yritysten asemaa kehitysyhteistyössä kriittisesti, BEAM-ohjelman kaltaiset hankkeet tuovat mukanaan myös useita mahdollisuuksia ja etuja verrattuna perinteiseen kehitysyhteistyöhön. Ohjelma tuo yhteen eri toimijat, ja laajojen kehitystavoitteiden kannalta on oleellista, että kaikki yhteiskunnan tärkeät toimijat, mukaan lukien yritykset, ovat siinä mukana (Roiha 2017). Täytyy myös muistaa, että tutkimuksen tarkoituksena ei ole kritisoida yrityksiä, joiden päätavoitteena on liikevoiton tavoittelu. Sen sijaan tarkoituksena on avata keskustelua, ketä yritysvetoinen kehitysyhteistyö hyödyttää ja miten sitä olisi syytä muokata, jotta se kohtaisi sille asetetut odotukset, vai ovatko odotukset alun perinkään realistisia.

Yrityshaastattelujen perusteella on selvää, että vaikka BEAM-ohjelma perustuu yhteistyöhön ja eri toimijoiden osaamisen yhdistämiseen, useassa hankkeessa ei ole hyödynnetty tarpeeksi yritysten ulkopuolista osaamista. Usein tavoitteena oli vain yrityksen liiketoiminnan kehitys. Tarkastelluista hankkeista vain kahdessa oli tehty yhteistyötä kansalaisjärjestöjen kanssa, mikä olisi selvästi kannattavaa, sillä niillä on kehitysosaamista ja paikallistuntemusta, jotka usein puuttuvat yrityksiltä. Yhteistyö olisi kannattavaa myös muiden paikallisten tahojen kuten yliopistojen ja Suomen suurlähetystöjen kanssa, mikä varmistaisi, että tuotteet ja palvelut perustuvat paikallisiin tarpeisiin sekä vahvistaisi tiedonjalostamista innovaatioiksi.

Kaikki yritykset eivät olleet edes tietoisia ohjelman pyrkimisestä kehitysvaikutuksiin, minkä vuoksi informaatiota olisi jaettava yrityksille enemmän, ja kehitysvaikutuksille olisi annettava suurempi arvo. Yksikään yrityksistä ei osannut sanoa haastatteluissa vielä käytännön kehitysvaikutuksista. Etenkin yritysten merkitykseen köyhyyden poistossa ja eriarvoisuuden vähentämisessä tulisi kiinnittää huomiota ja korostaa tätä myös yrityksille. Ohjelman olisi tästä syystä tärkeää kehittää myös monitorointia. Samalla on kuitenkin pohdittava, tekevätkö monitorointia ainoastaan yritykset, joilla on hieman erilainen käsitys kehitysvaikutuksista, vai tulisiko arvioinnissa hyödyntää vaikkapa paikallisia kansalaisjärjestöjä tai muita ulkopuolisia tahoja. Monitorointi voi myös olla alkuvaiheen pienille ja keskisuurille yrityksille liian iso menoerä, joten erillisen rahoituksen kehittäminen siihen tarpeeseen voi olla tarvittavaa.

Ohjelmassa rahoituksen jakaminen ulkoministeriön ja Business Finlandin kesken oli ohjelman nettisivuilla epäselvää ja suosittelenkin parantamaan ohjelman läpinäkyvyyttä. Julkisin varoin toteutetun kehitysyhteistyön rahoituksen, tavoitteiden ja tuloksien pitäisi olla kaikkien vapaasti

saatavilla. Monet yritykset myös pyysivät lisäämään rahoitustaan, mutta tutkimuksen perusteella on mahdotonta sanoa, tulisiko rahoitus kehitysvaikutuksia tai auttaisiko se yrityksiä kehittämään toimintaansa kohdemaissa. Yritysten menestys on myös paljolti riippuvainen kysynnästä ja tarjonnasta, mihin Suomen hallitus ei voi toimillaan paljon vaikuttaa. Suomi voi kuitenkin huomioida yritysten suuntautumisen keskitulotason maihin ja korvata tätä suuntaamalla muut ohjelmansa vähiten kehittyneisiin maihin sekä asettaa rajoituksia kohdemaille, mikäli se haluaa pitää kehityspolitiikkansa yhtenäisenä ja keskitettynä.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tarkastelin tutkielmassani, millaista kehitystä ja kenelle Suomessa yleistynyt yritysveltoinen kehitysyhteistyö ajaa ja miten BEAM-ohjelma sopii Suomen kehityspolitiikan tavoitteiden saavuttamiseen sekä kehitystutkimuksen tieteelliseen keskusteluun yritysveltoisesta kehitysyhteistyöstä. Vertailin BEAM-yritysten kehitystavoitteiden yhteen sopimista Suomen kehityspolitiikan kanssa ja päädyin lopulta kolmeen pääjohtopäätökseen. *Ensinnäkin* yritykset suuntaavat hankkeensa globaalin Etelän maihin, joissa on jo olemassa olevia kontakteja, tarpeeksi vakaat markkinat ja maksavia asiakkaita. Suomen kehityspolitiikka sen sijaan kohdistuu hauraimmissa asemassa oleviin henkilöihin vähiten kehittyneissä maissa. BEAM-hankkeista ainoastaan kolme suuntautuu samoihin maihin kuin Suomen kahdenvälisen kehitysyhteistyön kohteet. Myös kohdemaiden sisällä yritysten toiminta keskittyy maksukykyisiin yksilöihin, millä voi olla eriarvoistava vaikutus. Yritysten asiakkaita ovat pääasiassa paikalliset yritykset ja julkiset tahot. Tuotteita tai palveluita ei ohjattu kaikkein heikoimmassa asemassa oleville niin, ettei kukaan jäisi jälkeen kestäväen kehityksen tavoitteiden mukaisesti.

Toiseksi BEAM-yritysten ja Suomen kehityspolitiikan tavoitteiden välillä on ristiriita kohdemaiden lisäksi myös kehitystavoitteiden näkökulmasta. Suomen päätavoitteena on köyhyyden poistaminen ja paikallisten toimijoiden vahvistaminen, mutta yritykset kokevat tavoittelevansa ensisijaisesti vain liikevoittoa. Yritysten yleistavoitteet eivät usein liity kehitystavoitteisiin ja yrityksistä ainoastaan muutama pystyi arvioimaan kehitysvaikutuksiaan. Suurin osa yrityksistä ei ole varsinaisesti kiinnostunut kehitysvaikutuksista. Kahta yritystä lukuun ottamatta kaikki ymmärsivät kehitysvaikutukset ainoastaan oman yrityksensä kannalta ollen tyytyväisiä aikataulujen pitämiseen tai tuotekehityksen edistymiseen. Niin yritykset kuin Suomen kehityspolitiikkakin ymmärtävät

yrittävien kehitysyhteistyön kehitystavoitteet ja vaikutukset ainoastaan normaalin liiketoimintansa kautta. Yrittävien kehitysyhteistyö on siis lähinnä yritysvastuun noudattamista yritysten tuotteiden sekä palveluiden kohdistuessa kestävä kehityksen tavoitteiden teemoihin kuten puhtaaseen energiaan ja niiden noudattaessa esimerkiksi tehdasturvallisuutta. Yrittävien toiminta ei myöskään kohdistunut paikallisten toimijoiden vahvistamiseen, vaan ne pitävät yhteistyökumppaneitaan lähinnä asiakkaina. Yrittävien toimintaa ei siksi voida pitää paikallista yksityissektoria vahvistavana tai paikallisia asukkaita voimaannuttavana toimintana.

Lopuksi BEAM-ohjelman kehitysvaikutuksia rajoittaa instrumentin sisäinen rakenne. Se on suunnattu ainoastaan alkuvaiheen yrityksille, jotka tekevät tuotekehitystä. Tuotekehitysvaiheessa yritysten on kuitenkin lähes mahdotonta saada aikaan kehitysvaikutuksia. Myös hankkeiden pituudet ovat aivan liian lyhyitä kehitysvaikutusten aikaansaamiseen. Lisäksi useat yritykset kohtaavat haasteita kohdemaissaan, eivätkä ne pidä BEAM-ohjelman tarjoamaa lainarahoitusta riittävänä, minkä vuoksi BEAM-ohjelman kaltaisen yrittävien kehitysyhteistyön ei voida välttämättä sanoa luovan win-win –tilanteita, joista hyötyisivät niin yritykset kuin kohdemaat.

Yrittävien kehitysyhteistyössä kehitystavoitteet ovat lähinnä lisätavoitteita, joiden saavuttamiseen BEAM-instrumentti ei kuitenkaan tarjoa hyviä edellytyksiä. Yrittävien kehitysyhteistyö muistuttaa enemmän yritysvastuuta, jolle on vain annettu uusi käsite ”yksityinen sektori kehityksen hyväksi” uusista rahoitusmuodoista johtuen. Käytännössä yritykset eivät kuitenkaan pidä itseään kehitystoimijoina, jotka normaalin liiketoimintansa ulkopuolella tavoittelisivat kehitysvaikutuksia. Lisäksi yrittävien kehitysyhteistyö painottaa paljon taloudellista kehitystä ja olettaa talouskasvun johtavan ihmisten hyvinvointiin, mitä on kuitenkin kritisoitu paljon kehitystutkimuksen kirjallisuudessa. Tulevaisuudessa kohdistaisin tutkimuksen yrittävien kehitysyhteistyön yksittäisten projektien tulosten käytännön kehitysvaikutuksiin, joita ei tässä tutkielmassa käsitelty lainkaan. Tämä vahvistaisi yrittävien kehitysyhteistyön riskien ja mahdollisuuksien analysointia ja antaisi paikallisille globaalien Etelän asukkaille mahdollisuuden esittää oman näkökulmansa hankkeiden vaikutuksiin. Olisi myös hyödyllistä vertailla eri maiden yrittävien kehitysyhteistyötä ja etsiä hyviä käytäntöjä instrumenttien kehittämiseksi.

Kiitokset

Haluan kiittää ennen kaikkea ohjaajaani Lauri Hoolia, joka tuki minua läpi tutkimusprosessin kärsivällisesti. Häneltä saamani luottamus ja neuvot myös yhteisen artikkelin julkaisussa auttavat minua kehittymään tutkijana varmasti myös tulevaisuudessa.

Lisäksi haluan kiittää kaikkia BEAM-hankkeen yrityksiä, jotka suostuivat haastatteluun kiireisistä aikatauluistaan huolimatta.

Haluan esittää myös suuret kiitokset avusta ystäväilleni Veera Kiviharjulle, Ninna Lehtiselle ja Ilona Aallolle, jotka tukivat läpi graduprosessin sekä antoivat loistavia parannusehdotuksia.

Lähdeluettelo

- Ashley, C. (2009). Harnessing core business for development impact. Background Note. *Overseas Development Institute*. 10.5.2018. <<https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/3566.pdf>>
- BEAM - Business with impact (2017). Tekes. Ohjelmat ja palvelut. Tekesin ohjelmat. 10.4.2017. <<https://www.tekes.fi/ohjelmat-ja-palvelut/ohjelmat-ja-verkostot/kehitysmuunnos>>
- BEAM-ohjelma (2016). Finland-team. 10.4.2017. <https://www.tekes.fi/globalassets/global/ohjelmat-ja-palvelut/ohjelmat/beam/beam_yleisesittely2016.pdf>
- BEAM-ohjelmaesite (2016). Tekes. ohjelmat ja palvelut. 10.4.2017. <https://www.tekes.fi/globalassets/ohjelmat-ja-palvelut_uusin/beam/tekes_ohjelmaesite_beam_2016_a4_web-002.pdf>
- Blowfield, M., & C. S. Dolan (2014). Business as a development agent: evidence of possibility and improbability. *Third World Quarterly*, 35: 1, 22–42.
- Busan high level forum on aid effectiveness: Proceedings (2011). OECD. 27.4.2018. <<https://www.oecd.org/dac/effectiveness/HLF4%20proceedings%20entire%20doc%20for%20web.pdf>>
- Byiers, B. & A. Rosengren (2012). Common or conflicting interests? Reflections on the private sector (for) development agenda. Discussion paper 131. European Centre for Development Policy Management. <<http://ecdpm.org/wp-content/uploads/2013/11/DP-131-Conflicting-Interests-Private-Sector-Development-Agenda-2012.pdf>>
- Carroll, A. (1991). The pyramid of corporate social responsibility: Toward the moral management of organizational stakeholders. *Business horizons* 34: 4, 39–48.
- Cavies, P. (2011). The role of the private sector in the context of aid effectiveness. *Consultative Findings Document Final report*. OECD. 15.4.2017. <<http://www.oecd.org/dac/effectiveness/47088121.pdf>>
- Chambers, R. (2008) *Revolutions in development inquiry*. Institute of development studies. 232s. Earthscan, UK & USA.
- Corbridge, S. (2002). Development as freedom: the spaces of Amartya Sen. *Progress in Development Studies* 2: 3, 183–217.
- Cozzens, S. E. & R. Kaplinsky (2009). Innovation, poverty and inequality: Cause, coincidence, or co-evolution? Teoksessa Lundvall, B. Å., K. J. Joseph, C. Chaminade & J. Vang (toim.): *Handbook of innovation and developing countries*. 57–82. Edward Elgar, Cheltenham.

- Creating value for all: Strategies for doing business with the poor (2008). Executive summary. UNDP, New York.
- DAC List of ODA Recipients Effective for reporting on 2018, 2019 and 2020 flows (2017). Organisation for Economic Co-operation and Development. 8.5.2018. <http://www.oecd.org/dac/financing-sustainable-development/development-finance-standards/DAC_List_ODA_Recipients2018to2020_flows_En.pdf>
- Deacon, B. (2016). Assessing the SDGs from the point of view of global social governance. *Journal of International and Comparative Social Policy* 32: 2, 116–130.
- Di Bella, J., Grant, A., Kindornay, S., & S, Tissot (2013). *Mapping private sector engagements in development cooperation*. North-South Institute.
- Dunn, K. (2010). Interviewing. Teoksessa Hay, I. (toim.): *Qualitative research methods in Human Geography*, 101–138. Oxford University Press, Oxford.
- Elkington, J. (1998). *Cannibals with forks: Triple bottom line of 21st century business*. 2. p. 407 s. New Society Publishers.
- Eskola, J. & J. Suoranta (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino, Tampere.
- Finnfund (2017). Kohdemaat. 10.4.2017. <https://www.finnfund.fi/yritys/fi_FI/map/>
- Finnpartnership (2017). Mitä on liikeympäntuuki? Hae tukea liiketoimintaan, joka luo myös positiivisia kehitysvaikutuksia. 10.4.2017. <<https://finnpartnership.fi/fi/liikeympäntuuki/>>
- Fukuda-Parr, S., Greenstein, J. & D. Stewart (2013). How should MDG success and failure be judged: Faster progress or achieving the targets? *World Development* 41, 19–30.
- Gibbon, P. & L. Schulpen (2002). Comparative appraisal of multilateral and bilateral approaches to financing private sector development in developing countries. *WIDER discussion paper* 112. Helsinki.
- Gore, C. (2000). The Rise and Fall of the Washington Consensus as a Paradigm for Developing Countries. *World Development* 28: 5, 789–804.
- Hattori, T. (2001). Reconceptualising foreign aid. *Review of International Political Economy* 8: 4, 633–660.
- Heeks, R. (2009). ICT4D2.0: The next phase of applying ICT for international development. *IEEE Computer* 41: 6, 26–33.
- Heeks, R. (2010). *Development 2.0: Transformative ICT-enabled development models and impacts*. *Development Informatics Short Paper* 11. Manchester: University of Manchester. Institute for development policy and management (IDPM).

- Hooli, L. J., & J. S. Jauhiainen (2017). Development Aid 2.0–Towards innovation-centric development co-operation: The case of Finland in southern Africa. Teoksessa *Cunningham, P. & Cunningham, M.*(toim.): IST-Africa 2017 Conference Proceedings.
- Human development reports (2018). UNDP. 5.4.2018. <<http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi>>
- Janus, H., Klingebiel, S., & S. Paulo (2015). Beyond aid: A conceptual perspective on the transformation of development cooperation. *Journal of International Development*, 27: 2, 155–169.
- Jeppesen, S. (2005). Enhancing competitiveness and securing equitable development: Can small, micro, and medium-sized enterprises (SMEs) do the trick? *Development in Practice* 15: 3-4, 463–474.
- Kehitysyhteistyön määrärahat (2019). *Ulkoministeriö*. 20.1.2019. <<https://um.fi/suomen-kehitysyhteistyon-maararahat#Vuosi2014>>
- Kindorney, S. ja F. Reilly-King (2013). Investing in the business of development. 94s. 13.3.2017. <<http://www.nsi-ins.ca/wp-content/uploads/2013/01/2012-The-Business-of-Development.pdf>>
- Kolk, A. & R. Van Tulder (2006). Poverty alleviation as business strategy? Evaluating commitments of frontrunner multinational corporations. *World Development* 35: 3, 789–801.
- Koria, M. (2009). Investigating innovation in projects : issues for international development cooperation. Väitöskirja. 87s. Helsingin kauppakorkeakoulu.
- Kourula, A. & M. Halme (2008). Types of corporate responsibility and engagement with NGOs: an exploration of business and societal outcomes. *Corporate Governance* 8: 4, 557–570.
- Küblböck, K. & C., Staritz (2014). Private sector development: Business plan or development strategy?. Working Paper. *Austrian Foundation for Development Research (ÖFSE)* 51. Austrian Foundation for Development Research (ÖFSE), Vienna.
- Kwakkenbos, J. (2012). Private Profit for Public Good? Can Investing in Private Companies Deliver for the Poor? Brussels, Belgium. 20.3.2017. <<http://eurodad.org/files/pdf/1543000-private-profit-for-public-good-can-investing-in-private-companies-deliver-for-the-poor-.pdf>>
- Langan, M. (2011). Private sector development as poverty and strategic discourse: PSD in the political economy of EU-Africa trade relation. *Journal of Modern African Studies* 49: 1, 83–113.
- Lundvall, B. Å. Joseph, K. J. Chaminade, C. & J. Vang (2009). Handbook of innovation and developing countries: Building domestic capabilities in a global setting. Edward Elgar, Cheltenham.
- Mawdsley, E. (2015). DFID, the private sector, and the recentring of an economic growth agenda in international development. *Global Society* 29: 3, 339–358.

- Mawdsley, E. (2017). Development geography 1: Cooperation, competition and convergence between 'North' and 'South'. *Progress in Human Geography*, 41: 1, 108–117.
- McEwan, C., Mawdsley, E., Banks, G., & R., Scheyvens (2017). Enrolling the private sector in community development: magic bullet or sleight of hand? *Development and Change* 48: 1, 28–53.
- Millennium development goals (2018). UNDP. 25.4.2017.
<http://www.undp.org/content/undp/en/home/sdgoverview/mdg_goals.html>
- Newell, P. & J. G. Frynas (2007). Beyond CSR? Business, poverty and social justice: an introduction. *Third World Quarterly* 28: 4, 669–681.
- Oden, B. (2010). The UN and Development: From Aid to Cooperation. *Forum for Development Studies* 37:2, 269–279.
- Official Development Assistance 2017 – Preliminary Data (2018). Compare your country. OECD. 8.5.2018.
<<http://www2.compareyourcountry.org/oda?cr=20001&cr1=oeed&lg=en&page=1>>
- OECD (2017). OECD development co-operation peer reviews: Finland 2017, *OECD development co-operation peer reviews*. OECD Publishing, Paris.
- Pansera, M. (2015). Framing resource-constrained innovation at the 'bottom of the pyramid': Insights from an ethnographic case study in rural Bangladesh. *Technological forecasting and Social Change* 92: 1, 300-311.
- Porter, M.E. & M.R. Kramer (2011). Creating shared values: How to rein-vent capitalism and unleash a wave of innovation and growth. *Harvard Business Review* 89: 1-2, 62–72.
- Prahalad, F.K. (2005). *The fortune at the bottom of the pyramid*. 423s. Pearson Education, Inc. Publishing as Wharton School Publishing.
- Prahalad, F.K. (2012). Bottom of the pyramid as a source of breakthrough innovations*. *Prod Innov Manag* 29: 1, 6–12.
- Potter, R., T, Binns, J. Elliot & D. W. Smith (2008). *Geographies of development: An introduction to development studies*. 3. p. 576 s. Routledge, New York.
- Power, M. (2003). *Rethinking development geographies*. 288 s. Routledge, Lontoo.
- Radjou, N. & J. Prabhu (2015). *Frugal Innovation: how to do more with less*. Profile Books Ltd.: London, UK.
- Robson, C. (2002). *Real world research*. 2. p. 599 s. Blackwell Publishing, Oxford.
- Rocha, H. (2013). Dominant Development Paradigms: A Review and Integration. *Journal of Markets & Morality* 16: 1, 7-24.

- Roiha, U. (2017). Private Sector and Development: Finnish SMEs as Actors Contributing to Development? UNICEF. 27.3.2018.
<https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/Vaikuttaminen/PrivateSectorandDevelopment_netti.pdf>
- Rostow, W.W. (1990). The stages of economic growth: A non-communist manifesto. 3. p. 273s. Cambridge University Press, New York.
- Saith, A. (2006). From universal values to millennium development goals: Lost in translation. *Development and Change* 37: 6, 1167–1199.
- Schot, J. & W. E. Steinmueller (2018). Three frames for innovation policy: R&D, systems of innovation and transformative change. *Research Policy* 47: 9, 1554–1567.
- Schulpen, L. (2002). Private sector development and poverty reduction: an inbuilt incoherence? Teoksessa T. Pietilä (Ed.), *Promoting private sector development—issues and guidelines for aid agencies* (policy papers 1/2000). Institute of Development Studies, Helsinki.
- Schulpen, L. & P. Gibbon (2001). Private sector development: policies, practices and problems. *World Development* 30: 1, 1–15.
- Schüz, M. (2012). Sustainable corporate responsibility - The foundation of successful business in the new millennium. *Central European Business Review* 1: 2, 7–15.
- Sen, A. (1997a). “Development Thinking at the Beginning of the 21st Century.” *Discussion Paper 37s*. Lontoo.
- Sen, A. (1997b). Editorial: Human capital and human capability. *World Development* 25: 12, 1959-1961.
- Silvey, R. (2010). Development geography: Politics and ‘the state’ under crisis. *Progress in Human Geography* 34: 6, 828–834.
- Soederberg, S. (2004). American empire and ‘excluded states: The millennium challenge account and the shift to pre-emptive development. *Third World Quarterly* 25: 2, 279–302.
- Spitz, G., Muskens, R. & E., van Ewijk (2013). *The Dutch and development cooperation. Ahead of the crowd or trailing behind?* NCDO, Amsterdam.
- Stohl, M. & C, Stohl (2010). Human rights and corporate social responsibility: Parallel processes and global opportunities for states, corporations, and NGOs. *Sustainability Accounting, Management and Policy Journal* 1: 1, 51–65.
- Sustainable development goals (2018). Sustainable development knowledge platform. United Nations, New York. 25.4.2017. <<https://sustainabledevelopment.un.org/?menu=1300>>

The 0.7% ODA/GNI target - a history (2018). OECD DAC. 20.4.2018.

<<http://www.oecd.org/dac/stats/the07odagnitarget-ahistory.htm>>

Thijssens, T., L. Bollen & H. Harold (2015). Secondary stakeholder influence on CSR disclosure: An application of stakeholder salience theory. *Journal of Business Ethics* 132: 4, 873–891.

Thompson, M. (2007). *ICT and development studies: towards development 2.0*. Judge Business School, University of Cambridge, Cambridge.

Tuomi, J. & A. Sarajärvi (2002). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi, Helsinki.

Ulkoministeriö (2018). Suomen kehityspolitiikan tavoitteet ja periaatteet. 28.3.2018.

<<http://www.formin.fi/public/default.aspx?nodeid=49312&contentlan=1&culture=fi-FI>>

Valtioneuvoston selonteko (2016). Suomen kehityspolitiikka: Yksi maailma, yhteinen tulevaisuus – kohti kestäväää kehitystä. 23.5.2018.

<https://um.fi/documents/35732/48132/valtioneuvoston_selonteko_suomen_kehityspolitiikasta>

Vienninedistämistä vai kehitysyhteistyötä? (2015). Kepa. 24s. 15.3.2017.

<https://www.kepa.fi/sites/kepa.fi/tiedostot/julkaisut/vienninedistamista-vai-kehitysyhteistyota_0.pdf>

Villanger, E. (2016). Back in business: Private sector development for poverty reduction in Norwegian aid. *Forum for Development Studies* 43: 2, 333–362. Routledge.

Virtanen, R. (2013). Kaivoja köyhille? Suomalaisen kehitysyhteistyön vuosikymmenet. 184s. WSOY, Helsinki.

What is ODA? (2018). Official Development Assistance (ODA). OECD.

7.5.2018.<<http://www.oecd.org/dac/stats/What-is-ODA.pdf>>

Widger, T. (2016). Philanthronationalism: Junctures at the business-charity nexus in post-war Sri Lanka.

Development and Change 47:1, 29–50.

Willis, K. (2011): Theories and practices of development. *Routledge perspectives on development*. 3. p. 256 s. Routledge Taylor & Francis Group, Lontoo & New York.

Zu, X., Pietrobelli, C. & L., Soete (2011). The role of foreign technology and indigenous innovation in the emerging economies: Technological change and catching-up. *World Development* 39: 7, 1204–1212.

Liite. Haastattelurunko

Alkuesittely: Hei, olen Anniina Haaranen, maantieteen opiskelija Turun yliopistolta. Teemme maantieteenlaitoksella tutkimusta Tekesin BEAM-rahoitusohjelmasta, jossa yrityksenne on ollut mukana ja sinut on merkattu teidän BEAM-hankkeenne yhteyshenkilöksi. Tavoitteenamme on selvittää BEAM-rahoitusohjelman toimivuutta osana Suomen kehitysyhteistyötä sekä yritystukimuotona ja kuinka sitä voitaisiin tulevaisuudessa kehittää. Oleellisena osana tutkimusta teemme puhelinhaastatteluja kaikille rahoitusohjelmasta rahoitusta saaneille yrityksille. Kyselyhaastattelu vie aikaan noin 20–25 minuuttia.

On erittäin tärkeää tutkimukselle, että mahdollisimman moni yritys vastaa siihen. Samalla tämä auttaa kehittämään ohjelmaa ja samankaltaisia ohjelmia tulevaisuudessa. Yhtäkään yritystä ei voi yksilöidä missään vaiheessa, ja kaikki tiedot käsitellään luottamuksella. Kyselyssä on avoimia vastauksia, jotka nauhoitetaan vastausten käsittelyn helpottamiseksi, mikäli tämä sopii teille?

1. **Jos yliopisto/AMK:** Onko korkeakoulunne BEAM-hankkeen tavoitteena liikevoitto? Kyllä • Ei •
2. Minä vuonna yrityksenne on perustettu? _____
3. Mikä on asemanne yrityksessä? _____
4. Mikä on yrityksenne toimiala? _____
5. Mikä on yrityksenne liikevaihdon kannalta pääasiallinen tuote/palvelu? _____
6. Kuinka monta työntekijää työskentelee yrityksessänne? _____
7. Kuinka monta heistä työskentelee tuotekehityksessä? _____
8. Mikä on yrityksenne maantieteellinen kohdealue, jolle liiketoimintanne pääasiallisesti keskittyy? _____
9. Kuinka monta työntekijää on ollut mukana BEAM-hankkeen toteuttamisessa? _____
10. Minä ajanjaksona BEAM-hankkeenne toteutetaan? _____
11. Miksi yrityksenne on lähtenyt mukaan BEAM-hankkeeseen? _____
12. Mikä on BEAM-hankkeenne pääasiallinen kohdealue? _____

13. Miksi BEAM-hankkeenne sijoittuu juuri kyseiseen maahan?

14. Olisiko hankkeenne toteutunut ilman BEAM-rahoitusta? Kyllä • Ei •

15. Onko yrityksellänne aikaisempaa kokemusta toiminnasta kehittyvissä maissa? Kyllä • Ei • Jos on, niin minkälaista?

16. Mikä on BEAM-hankkeenne tavoite käytännössä?

17. Keiden tai kenen arvioisitte olevan yrityksenne kannalta tärkeimpiä yhteistyökumppaneita Suomessa koskien toimintaanne BEAM-hankkeen kohdemaassa?

18. Keiden tai kenen arvioisitte olevan yrityksenne kannalta tärkeimpiä yhteistyökumppaneita BEAM-hankkeen kohdemaassa?

19. Keitä ovat yrityksenne pääasialliset asiakkaat BEAM-hankkeen kohdemaassa?

20. Arvioikaa seuraavien toimijoiden merkitystä toimintaanne BEAM-hankkeen kohdemaassa:

	Erittäin tärkeä	Tärkeä	Ei tärkeä	En osaa sanoa
Paikallinen yliopisto				
Ulkomainen yliopisto				
Paikallinen tutkimuskeskus				
Julkisen sektorin toimia				
Paikallinen yritys				
Avoin työtila/Living Lab				
Paikallinen yhteisö				

➔ Jos erittäin tärkeä/tärkeä, kuka ja miksi?

21. Millaisia laajempia yhteiskunnallisia, sosiaalisia tai ympäristöllisiä kehitysvaikutuksia yrityksenne toiminta BEAM-hankkeen kohdemaassa tavoittelee?

22. Kuinka hyvin mielestänne olette onnistuneet näiden tavoitteiden saavuttamisessa?

23. Onko mahdollisilla kehitysvaikutuksilla merkitystä yrityksellenne pidemmällä aikavälillä?
(hankkeen loputtua)

24. Mitä haasteita arvioitte yrityksenne kohtaavan liiketoiminnassaan BEAM-hankkeen kohdemaassa?

25. Kuinka arvioitte yrityksenne nykyisen tuotteiden/palvelutarjonnan soveltuvan BEAM-hankkeen kontekstiin. Voidaanko siirtää sellaisenaan vai täytyykö sitä muuttaa?

26. Oletteko tehneet BEAM-hankkeen puitteissa tuotekehitystä? Kyllä • Ei • **Jos ei →kysymys 31**

27. Jos olette, niin miksi?

28. Kuinka monta kuukautta tuotekehitys kesti?

29. Kuinka monta työntekijää siihen osallistui?

30. Osallistuiko tuotekehitykseen paikallisia tahoja BEAM-hankkeen kohdemaasta? Kyllä • Ei • **Jos kyllä →** Voisitteko tarkemmin nimetä tahot?

31. Millaista tukea ja toimenpiteitä arvellette yrityksenne tarvitsevan päästäksenne BEAM-hankkeen kohdemaan markkinoille (sekä tuotekehityksessä että markkinoille pääsyssä)?

32. Miten käytännössä toteutate liiketoimintaanne BEAM-hankkeen kohdemaassa (kuinka usein vieraillette, kuinka pidätte yhteyttä ja kuinka usein, kuinka monta työntekijää osallistuu, millaisia tilaisuuksia tulisi järjestää)? _____

33. Mitkä ovat yrityksenne tavoitteet BEAM-hankeen kohdemaassa seuraavan viiden vuoden aikana?

34. Jos hanke on loppunut, niin onko teillä vielä toimintaa BEAM-hankkeen kohdemaassa? Kyllä • Ei

•

Jos kyllä → Millaista toimintaa?

Paljon kiitoksia yhteistyöhalukkuudestanne ja ajastanne!